

”SIKSI, ETTÄ OSAAN”

Tilaushistorioiden tekijöiden kirjoittajaidentiteetit
ja identiteettien rakentuminen

Hanna Autio

Kirjallisuuden maisterintutkielma

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Sanna Karkulehto ja Jorma Wilmi

syksy 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Hanna Autio	
Työn nimi – Title ”Siksi, että osaan” – Tilaushistorioiden tekijöiden kirjoittajaidentiteetit ja identiteettien rakentuminen	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Syyskuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 95
Tiivistelmä – Abstract <p>Maisterintutkielmassani tutkin suomalaisten tilaushistorioita kirjoittaneiden henkilöiden kirjoittajaidentiteettiä ja näiden identiteettien rakentumista. Tutkimukseni aineisto on hankittu sähköisellä kyselyllä, johon kutsuttiin noin 80 vastaajaa Suomen tietokirjailijat ry:n kautta sekä suoraan sähköpostikutsuilla omien kontaktieni avulla. Kyselyyn vastasi 39 henkilöä.</p> <p>Kysely koostui sekä monivalintakysymyksistä että avoimista kysymyksistä. Kysymysten avulla kartoitettiin ensin vastaajien taustaa (ikä, sukupuoli, koulutus, työelämä) ja sitten heidän omia kokemuksiaan tilaushistorioiden kirjoittamisesta.</p> <p>Vastausten analysointiin olen käyttänyt niin sanottua grounded theory -lähestymistapaa. Tässä analysoinnin tavassa teoria nousee itse aineistosta ja tutkijan on jatkuvasti verrattava analyysiprosessissa syntyvää teoriaa aineistoon. Vastausten pohjalta olen muodostanut neljä erilaista kirjoittajaidentiteettiä tilaushistoriankirjoittajille. Ne ovat nimeltään 1) alalle hakeutuneet ammattilaiset, 2) alalle ajautuneet osa-aikakirjoittajat, 3) vapaa-ajan ja eläkeiän kirjoittajaharrastajat sekä 4) kirjoittavat historianrakastajat. Nämä neljä kirjoittajaidentiteettiä ovat ajassa ja elämäntilanteessa muuttuvia ja liikkuvia, eivätkä ne kuvaa sellaisenaan ketään vastaajista ihmisinä. Ne liittyvät vain heidän työhönsä (tai harrastukseensa) tilaushistorioiden parissa.</p> <p>Ensimmäisessä luvussa kerron tilaushistorioista tutkimuksen kohteena ja kirjallisuuden lajina. Toisessa luvussa kerron kirjailijatutkimuksen historiasta sekä tietokirjallisuuden tutkimuksesta laajemmin. Kolmannessa luvussa keskityn aineistoon sekä sen analyysiin rinnakkain. Neljännessä luvussa kerron rakentamistani neljästä kirjoittajaidentiteetistä. Viides eli päätäntöluku kokoaa yhteen aineiston tärkeimmän annin.</p> <p>Tilaushistorioiden kirjoittajien työskentelyä ei ole aiemmin tutkittu. Tutkielmani pohjalta voidaan todeta, että tilaushistorioiden kirjoittajilla on erilaisia lähestymistapoja työhönsä ja he myös aktiivisesti tekivät vastauksissaan eroa erilaisten historiankirjoittajien välillä. Alan sisällä on hierarkioita, joista vastaajat ovat tietoisia.</p>	
Asiasanat – Keywords tilaushistoriat, kirjoittajaidentiteetti, kirjailijaidentiteetti, kirjailija, kirjoittaja, kirjailijatutkimus, grounded theory, historianitutkimus, historiikki, Elina Jokinen	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto; Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1 JOHDANTO	1
1.1 Tilaushistorioiden kirjoittajat tutkimuksen kohteena.....	1
1.2 Tilaushistoriat tutkimuksen ja kirjallisuuden lajina	3
2 TIETOKIRJAILIJOISTA KIRJAILIJATUTKIMUKSEN HISTORIAAN	10
2.1 Tutkielman keskeiset käsitteet	10
2.2 Merkityksen tulkista apurahakirjoittajaksi: kirjailijatutkimuksen historia ..	14
2.3 Tietokirjailijat Suomessa.....	19
2.4 Elina Jokisen kirjailijaidentiteetit.....	23
2.4.1 Viimeiset romantikot	24
2.4.2 Modernit kirjailijatyypit	24
2.4.3 Postmodernit ammattikirjoittajat	27
3 AINEISTO JA MENETELMÄT: YLEISKUVA TILAUSHISTORIOIDEN TEKIJÖSTÄ	31
3.1 Metodi: kyselytutkimus joukolle tilaushistorioitsijoita.....	31
3.2 Grounded theory aineiston analyysin tukena	32
3.3 Keitä he ovat?.....	35
3.3.1 Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma.....	35
3.3.2 Työelämä ja koulutustausta	36
3.4 Kirjoitustyö ja julkaiseminen	41
3.4.1 Ahkerat kirjoittajat.....	41
3.4.2 Asiantuntijakirjoittajat - mitä muuta he ovat julkaisseet?	44
3.4.3 Mikä historiikki ja mitä se kertoo vastaajasta?.....	46
3.4.4 Kirjoittaja, harrastajakirjoittaja, tietokirjailija	49
3.5 Kirjoittamista ohjailevat voimat: motiiveista ja tekijyydestä.....	52
3.5.1 Mitkä motiivit ohjaavat kirjoitustyötä?	52
3.5.2 Kirjoittajan tärkeimmät arvot	55
3.5.3 Minä olen tekijä, mutta niin ovat muutkin	61
3.5.4 Ammatilainen vai harrastaja?	63
3.5.5 Vieraus ja tuttuus vaikuttajina kirjoitustyössä.....	64
4 NELJÄ LIIKKUVAA KIRJOITTAJAIIDENTITEETTIÄ	68
4.1 Identiteetti muovautuu ajassa, paikassa ja elämäntilanteessa	68
4.2 Miksi kirjoitan? Kirjoittajaidentiteetit.....	69
4.2.1 Identiteetti 1: alalle hakeutuneet ammatillaiset	71

4.2.2 Identiteetti 2: alalle ajautuneet osa-aikakirjoittajat.....	75
4.2.3 Identiteetti 3: vapaa-ajan ja eläkeiän kirjoittajaharrastajat	76
4.2.4 Identiteetti 4: kirjoittavat historianrakastajat	79
5 PÄÄTÄNTÖ: SELLAISEN IDENTITEETTI KUIN ON TEOSKIN	84
LÄHTEET	88
LIITE: KYSELYPOHJA	92

1 JOHDANTO

1.1 Tilaushistorioiden kirjoittajat tutkimuksen kohteena

Kirjoittaminen auttaa maksamaan pankkilainoja Silti se on myös henkisesti tärkeää: kirjoitan, olen siis olemassa. Kirjoittaminen on myös ajattelua: et tiedä tulosta ennen kuin sen kirjoitat. Intuition kirkastamista siis. Kirjoittaminen on tapa vaikuttaa laajalle ja pysyvästi. Kun kirjoittaa kunnollista, ei tarvitse räyhätä sosiaalisessa mediassa. (mies, 51–60 v, asiamies)

Yllä olevan otteen on kirjoittanut eräs tilaushistorian kirjoittajien kirjoittajaidentiteettiä tutkivaan kyselyyni vastannut mies. Tässä vastauksessaan kysymykseen ”miksi kirjoitat” hän tulee listanneeksi useita syitä: toimeentulo, henkinen jaksaminen, ajatustyö ja vaikuttamisen halu. Paljon yksioikoisempiakin vastauksia kirjoittajat ovat antaneet, esimerkiksi sellaisia kuin tämän työn otsikon lainaus on. Kun varsinainen analyysityö kyselyvastausten parissa oli alkamassa, kävi heti selväksi, ettei tilaushistorioiden kirjoittajia voi niputtaa yhden kirjoittajaidentiteetin alle. He kirjoittavat erilaisista syistä, erilaisista lähtökohdista ja mahdollisesti erilaisia yleisöjä varten. Yhdellä kirjoittajalla voi myös olla useammanlaisia kirjoittajaidentiteettejä.

Tutkin maisterintutkielmassani tilaushistorioiden kirjoittajien käsitystä itsestään kirjoittajina eli heidän kirjoittajaidentiteettejään. Tutkielmani aineiston hankin sähköisellä kyselyllä. Tilaushistoriat ovat osa aiemman työnantajani työnkuvaa. Työssä ollessani olen päässyt seuraamaan sivusta tilaushistorioiden kirjoittamisen koko prosessia aina aineistokeruusta pitkään ja monivaiheiseen ulkoasun hiomiseen. Tilaushistoria on kirjallinen laji, joka ei juuri koskaan voi syntyä pelkästään kirjoittajansa tietoon, kokemukseen tai luovuuteen nojaten. Sen on aina pohjauduttava laajaan aineistoon. Lisäksi tilaushistoriat kirjoitetaan usein – nimensä mukaisesti – tilauksesta ja useimmiten tarkasti määrättyyn käyttöön: juhlistamaan kunnan satavuotista historiaa, seuran 50-vuotispäiviä tai muistoksi seudun matkailijoille ja asukeille. Millainen on oman kirjoittajuuden, kirjailijuuden tai tekijyyden kokemus silloin, kun laaditaan edellä mainittujen kaltaisia töitä? Kokevatko tilaushistorioita kirjoittavat henkilöt olevansa

tietokirjailijoita, harrastekirjoittajia, tarinankertojia, tutkijoita vai jotain näiden väliltä? Entä kuka on alan ammattilainen ja miksi?

Tilaushistoriat ja niiden kirjoittajat ovat vähän tutkittuja aiheita. Yleensäkin suomalaista tietokirjallisuutta on tutkittu vain vähän – ainakin, kun tutkimuksen määrää vertaa kaikkeen kaunokirjallisuutta koskevaan tutkimukseen. Jonkinlainen käänne alalla on kuitenkin tapahtumassa, sillä Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta sai viime vuonna maan ensimmäisen tietokirjallisuuden professuurin, jonka täyttäminen on vielä kesken. Tällä hetkellä tutkielmaani varten käyttökelpoiset tietokirjallisuutta koskevat teokset voi laskea kahden käden sormin. Ensimmäinen tietokirjallisuudesta lukemani teos ohjasi jo nimellään lukijaa tietokirjailijan arkeen. *He kirjoittavat öisin - mutta miksi?* (2008, toim. Hiidenmaa & Maasalo) johdattelee siihen todellisuuteen, jossa useimmat suomalaiset tietokirjailijat elävät: töitä tehdään usein jonkin muun työn ohessa. Suomalaiset ovat silti innokasta tietokirjallisuutta lukevaa ja kirjoittavaa kansaa. Suomessa myytävästä kirjallisuudesta kolme neljäsosaa on tietokirjallisuutta. Suomessa julkaistaan vuodessa 10 000 kirjaa, kun mukaan ei lasketa pienpainatteita. Näistä 10 000:stä 8 000 on tietokirjoja. (Hiidenmaa 2008, 13.) Suomen tietokirjailijat ry on suurin suomalainen kirjailijajärjestö. Vuonna 1983 perustetussa järjestössä oli vuoden 2013 lopulla yli 2900 jäsentä (Suomen tietokirjailijat ry:n verkkosivut, tarkistettu 10.3.2014).

Tässä maisterintutkielmassa käsitetään kirjailijaidentiteetti sellaisena kuin sen näkee Elina Jokinen väitöskirjassaan *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhannen vaihteen Suomessa* (2010). Siinä Jokinen muun muassa etsii suomalaisille apurahakirjailijoille kirjailijaidentiteettejä. Jokinen käsittää kirjailijaidentiteetin voimaksi, joka pitää koossa kirjailijan kykyä hallita kirjoitusprosessia. Kirjailijan identiteettikokemus – esimerkiksi hänen kirjoitustyönsä motiivit ja päämäärät – vaikuttavat siihen, mikä käynnistää kirjoitusprosessin ja miten se etenee. Kirjoitusprosessi voi olla erilainen sen mukaan, millaisena kirjoittajana kirjailija itseään pitää ja mitä kirjoittamisella tavoittelee. Siten kirjailijaidentiteetti on väistämättä mukana myös kirjailijan luomassa tekstissä, siinä, miten hän tuo asiansa esille. (Jokinen 2010, 77.)

Käytän kuitenkin maisterintutkielmassani käsitettä kirjoittajaidentiteetti. Kyselyyni vastanneista kolmasosa ilmoitti historiikkien kirjoittamisen olevan vastaajan päätyö tai osa sitä. 41 prosenttia vastaajia kertoi olevansa ammattimaisia kirjoittajia, joilta voi maksua vastaan tilata historiikin. Vastaajien enemmistöä ei siis voi varsinaisesti kuvailla kirjailijoiksi, eikä olisi mielekästä etsiä nimenomaan *kirjailijaidentiteettejä*. Vastaajat edustavat kuitenkin tietynlaista ammattimaisuutta: 23 vastaajaa 39:sta määrittelee itsensä tietokirjailijaksi ja yli puolet kuuluu johonkin suomalaiseen kirjailijaliittoon. Vastaajia ei siis voi kutsua vain kirjoittajiksi tai harrastajiksi, vaan heistä suuri osa on kokeneita ammattilaisia, joilla on nähtävästi tietokirjailijan ammatti-identiteetti. Kun taas puhutaan koko vastaajien ryhmästä, tuntuu perustellummalta puhua juuri *kirjoittajaidentiteeteistä*.

1.2 Tilaushistoriat tutkimuksen ja kirjallisuuden lajina

Tämän tutkielman lukijalle on tärkeää selvittää eräs tutkimusprosessia koskeva yksityiskohta. Käsite ”historiikki” esiintyy tekstissä usein, vaikka kyselyyni vastanneet ovat tilaushistorioiden tekijöitä, eivät historiikkikirjoittajia. Historiikin voi katsoa kuuluvan tilaushistorioiden kategoriaan yhtenä ”pienemmistä”, hiukan vähemmän vaivannäköä tutkimus- ja kirjoitustyössä vaativista tilaushistorioista. Laatiessani kyselyä ja avatessani sen vastaajille en kuitenkaan ollut täysin perillä erilaisten tilaushistorioiden laadusta tai käsitteistä. Kyselyn vastaukset tulivat pääsääntöisesti muutaman päivän sisällä, ja suurin osa vastauksista oli jo ehtinyt kirjautua tietokantaan ennen kuin ehdin korjata historiikki-sanankäyttöä kyselyssä. Selvyiden vuoksi puhun tässä tutkielmassa tilaushistorian kirjoittajista, sillä heitä vastaajat ovat – se käy hyvin selväksi vastauksista. Mahdolliset käsitesekaannuksesta syntyneet erilaiset tulkinnat olen pyrkinyt ottamaan huomioon analyysityössäni.

John Gilles sanoi jo vuonna 1994, että viimeisten parin vuosikymmenen aikana muistitiedosta on tullut paitsi yhä globaalimpaa, myös paikallisempaa. Muistitietotyö on muuttunut: tiiviiden perheyhteisöjen purkautuessa isovanhempien rooli tiedonvälittäjänä on hiipunut. Jonkun muun on huolehdittava

tiedon periytymisestä. Tietoa on valtavasti, kodit ovat täynnä sitä. Jokainen ullakko on arkisto, jokainen olohuone museo. Tietoa ei ole koskaan tallennettu sellaisella vauhdilla ja pakonomaisuudella, millä sitä nyt tallennetaan. Koska ihmisen on muistettava nykyisyydestä niin paljon jo tavallisessa arjessaan, jonkun on huolehdittava menneisyyden tallentamisesta. (Gilles 1994, 14.)

Erilaisten tilaushistorioiden ja muiden historiallisten teosten tarkka määrittely on haastavaa. Tilaustutkimuksia on jonkin verran käsitelty ainakin pohdittaessa niiden etiikkaa (kuten Raatikainen 2002) ja historian tutkimuksen piirissä. Maisterintutkielmaani suunnitellessani oli keskeisimpänä käsitteenä mielessäni historiikki ja ajattelin kyselylläni tavoittavani ensisijaisesti historiikinkirjoittajia. Vastausten myötä kävi kuitenkin selväksi, että historiikkeja on niin yhtä monta kuin on kirjoittajiaakin ja monet vastaajista olivat kirjoittaneet paljon muitakin: laajoja paikallishistorioita, kattavia historiallisia teossarjoja, kaupunkihistorioita ja niin edelleen. Tilaushistorialla tarkoitan tässä työssä jonkun henkilön tai ryhmän tilaamaa, toisen henkilön tai ryhmän kirjoittamaa menneisyyden kuvausta tietystä rajatusta aiheesta.

Tilaushistorian käsitettä on rajannut ainakin Anna Sivula (2014) Kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivillä pitämässään esitelmässä. Sivula (2014) määrittelee tilaushistoriaa seuraavasti:

Tilaushistoriateos on historian käytön instrumentti. Puolijulkiset tilaushistoriat ovat yleensä ainakin osittain julkisista rahoituslähteistä kustannettuja, tutkimukseen perustuvia teoksia, joita käytetään jonkin julkisen organisaation temporaalisen identiteetin vahvistamiseen. Temporaalinen identiteetti koostuu niistä tavoista ja keinoista, joilla identifioituva subjekti asemoi itsensä osaksi historiaa. Historia tarkoittaa tässä yhteydessä sitä menneisyyttä koskevaa tietoa, joka toimii historiatietoisuuden elementteinä.

Myös Maarit Grahn (2014) on rajannut tilaushistorian käsitettä osuvasti. Hän näkee tilaushistoriat identiteettityönä, jota tuotetaan valvovan silmän alla:

Yhteisöt, olipa sitten kyse paikallisyhteisöistä tai esimerkiksi yrityksistä, käyttävät historiaansa identiteettinsä rakentamiseen. Tilaushistoriateos on yksi historian käytön instrumentti. Tilaushistoria on yleensä tilaajan

tahdonmukainen, tilaajan rahoittama ja tilaajan valvonnan alla toteutettu menneisyyden kuvaus.

Yllä olevan Grahnin määrittelyn perään voisi tietenkään asettaa kysymyksen siitä, missä määrin tilaushistoria on kuitenkin itsenäinen taideteos, kirjoittajansa tahdon mukainen tuotos. Jos ajatellaan tilaushistorian perustuvan tieteellisen tutkimuksen periaatteisiin, ei tilaushistoriasta voida välttämättä aina kirjoittaa täysin tilaajan tahdon mukaista. Mikä tahansa historiateos on myös aina kirjoittajansa ”oma”: viime kädessä kirjoittaja määrittelee, mitä hän tuottaa. Tekijänoikeus suojelee kirjoittajan oikeuksia.

Tilaushistoriasta lukiessa tulee selväksi, että ala on jonkinasteisessa murroksessa tai ainakin se kokee sisältäpäin syntyvää muutoksen painetta. Petri Karonen ja Juha-Antti Lamberg (2000) ovat kirjoittaneet yrityshistorioiden roolista historian tutkimuksessa. Heidän mukaansa suomalaiset historian tutkijat eivät ole huomanneet yritysmaailman ja yrittäjyyden merkitystä yhteiskunnalle. He peräänkuuluttavat uudenlaista yrityshistoriantutkimusta. Yrityshistoriat ja niiden kirjoittajat ovat jääneet omaan kulmaukseensa, erilleen kaikesta historian tutkimuksesta. Karosen ja Lambergin toiveena on nähdä suomalaisten yrityshistorioitsijoiden liittyminen kansainväliseen tutkimuskenttään. Sellainenkin on olemassa, kuten Sivula (2014b, 30) toteaa.

Anna Sivulan (2009) mukaan paikallisen historian tuntemus liittyy identiteetin rakentamiseen. Paikallinen identiteetti muodostuu siitä, miten ihmiset jokapäiväisen paikallisuutensa kokevat ja muistavat (Sivula 2009, 263). Kulttuuriperintö josta yhteisö on tietoinen, on merkittävä, yhteisön ja yksilöiden elämää rikastuttava resurssi. Yksilön ja yhteisön käyttöönsä ottama kulttuuriperintö on nykykulttuurin rakennusaine. Kulttuuriperintöprosessissa tuotetaan sellaista tietoa, jonka tutkimuskohteena oleva yhteisö voi käyttää välittömästi oman identiteettinsä rakennusaineena. (Sivula 2009, 261.) Sivulan mukaan kulttuuriperinnön tutkimus on arkielämän tutkimusta yksilökokemuksen näkökulmasta. Arki on paikallista, se tapahtuu siellä, missä mitään erityistä ei tapahdu. (Sivula 2009, 263.)

Historiaan liittyy olennaisesti sen funktio syyn ja seurausten selittäjänä. Sivulan (2013, 15–17) mukaan kirjoitetun historian tarkoitus on lisätä lukijansa ymmärrystä. Se auttaa lukijaa ymmärtämään sitä, miten menneisyyden tapahtumat ovat muokanneet nykyistä ympäristöä. Helppointa on ymmärtää historiaa, joka näytetään yksilön tai pienen yhteisön näkökulmasta. Menneisyyttä koskevan tiedon luotettavuus syntyy, kun tutkija kykenee todistamaan väitteensä osoittamalla menneisyydestä löytyviä jälkiä. Aina jälkiä ei voi löytää. Säilyneet dokumentit ovat ehto sille, että menneisyyttä tutkiva voi perustella väitteensä.

Historiasta kirjoittava esittää tulkintansa aina nykyisyydessä. Hän vastaa kysymyksiin, joita nykyhetkessä pidetään kiinnostavina. Kun kirjoitetaan historiaa, teksti rakennetaan palvelemaan lukijoita. Siksi eri aikoina kirjoitetut tarinat samasta aiheesta ovat niin erilaisia. (Sivula 2013, 17.)

Tilaushistorian tarkemmassa määrittelyssä suureksi avuksi on ollut FT, dosentti Jorma Wilmi Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitokselta. Tilaushistoriat ovat yksi Wilmin tutkimusteemoista. Sähköpostinvaihdon ja puhelinkeskustelun (17.3.2014) perusteella olen koostanut Wilmin ajatuksista seuraavat tilaushistorioita koskevat määritelmät.

Tilaushistorioiden maailmassa käsitteiden rajat ovat liikkuvat ja sekalaiset. Vaikka varsinaisia “tilaushistoriagenrejä” ei ole olemassa, voidaan ajatella, että tällaisilla teoksilla on olemassa tietynlainen jatkumo suppeista laajempiin teoksiin. Suppeimmassa päässä sijaitsevat historiikit ja muut pientehistoriat, joilta ei vaadita tieteellistä tarkkuutta, kuten lähteiden merkintää, ja joiden tyyli voi olla hyvinkin viihdyttävä. Toisessa päässä taas ovat tieteellisen tutkimuksen piiriin laskettavat, useampien satojen sivujen historiateokset, joiden edistymistä seuraavat kollegat tai ohjausryhmä. Näiden välillä olevia tilaushistorioita ohjaa viisi kirjoitusprosessiin liittyvää pääperiaatetta.

Ensinnäkin tilaushistorioiden tieteellisen tarkkuuden aste vaihtelee. Historiikilta ei välttämättä vaadita tarkkaa lähteiden merkintää, kun taas uskottavaa laajempaa kaupunkihistoriaa varten on oltava olemassa lähteiden luettelo ja varsinkin tieteellisessä tutkimuksessa lähteiden asianmukainen merkintä on olennaista.

Toiseksi teoksia erottaa tyyli. Viihdyttävä ja kansanomainen kirjoitustyyli on aivan sopivaa vaikkapa pieneen seurahistoriikkiin. Pieneen paikallishistoriaan sopivat hyvin eläväinen tapahtumien kuvaus ja paikallisten ihmisten tekeminen tunnistettavaksi. Rungon kuvituksen käyttö sopii yhtä hyvin niin vapaamuotoiseen kuin tieteellisempääkin historiaan. Hyvin kuvitettu teos on nykypäivää ja houkuttaa lukemaan.

Kolmanneksi tilaushistorioita voi erotella koon perusteella. Yleensä laajalla historiateoksella tarkoitetaan useamman sadan sivun teosta. Fyysinen koko ei silti ole olennaisin tekijä erotettaessa erilaisia tilaushistorioita toisistaan. Neljäs tapa tarkastella tilaushistoriaa liittyy kolmanteen. Teoksesta voidaan tarkastella paitsi sen fyysistä, myös aineetonta kokoa. Esimerkiksi tilaushistoria, joka kattaa puunjalostuksen historian Suomessa on tietenkin aiheeltaan huomattavasti kattavampi kuin yhden puunjalostusyhtiön historia. Ajallinen ja alueellinen ulottuvuus voi kasvattaa historiateoksen "kokoa" varsinaista sivumääräänsä suuremmaksi. Tällainen teos tavoittaa todennäköisesti myös laajemman lukijaryhmän kuin suppeammalle ajalle ja alueelle rajattu historiakirja.

Olennainen on myös viides erottelun keino, tarkastusprosessi. Onpa kyseessä minkä tahansa kokoluokan historiallinen teos, sitä hyvin harvoin kirjoitetaan ja julkaistaan täysin yksin. Kirjoittaja tarvitsee tuekseen kollegan tai useamman, mielellään kokonaisen ohjausryhmän. Tarkastusprosessissa voidaan tarkkailla teoksen valmistumista useammaltakin kannalta. Paitsi lähdekriittistä tarkastelua varten, teoksen taakse määrätty ohjausryhmä voi olla mukana myös paikallishistoriallista tarkkuutta varten. Minkä tahansa historiallisen teoksen valmistumiseen tarvitaan sisällöllistä ja lähdekriittistä tarkastelua, mutta kriittisyyden tarpeen aste kasvaa sitä mukaa, mitä lähempänä tieteellistä tutkimusta ollaan.

Wilmin mukaan (sähköpostikeskustelu 17.3.2014) ala tilaushistorioiden takana on melko jäsentymätön, mutta ammattimaisuutta voi määritellä tietyin ehdoin. Alan sisällä todelliseksi ammattilaisiksi mielletyt ovat yleensä akateemisesti koulutettuja, mielellään historiantutkimuksen ammattilaisia. Todelliseksi

ammattilaiseksi kasvaakseen tutkijakin tarvitsee silti työssä harjaantumista. Asiantuntijaksi ei voi itse julistautua, vaan sellaisen maine on ansaittava. Periaatteessa asiantuntijuus syntyy menestyksestäkin. Kiinnostuneet lukijat tekevät asiantuntijan. Lopulta ammattimaisuutta määrittää myös työstä maksettava korvaus. Asiantuntijana voidaan siis pitää sitä, jolle maksetaan työstään - asiantuntijuuden myymisestä - asiallinen korvaus. Erityisesti pienten tilaushistorioiden, kuten historiikkien, takana on kuitenkin hyvin usein harrastajakirjoittaja tai puoliammattilainen. Wilmin kokemuksen mukaan eläköityneet opettajat ovat hyvin innokkaita historiikinkirjoittajia.

Tilaushistorioiden synty on voimakkaasti sidoksissa yrityshistorioiden syntyyn. Jorma Ahvainen (1993, 20) sijoittaa suomalaisten yrityshistorioiden kirjoittamisen alkuketken 1900-luvun alkuun. Vuoteen 1918 mennessä noin neljäkymmentä yrityshistoriallista teosta oli nähnyt päivänvalon. Niitä oli kirjoitettu teollisuusyrityksistä, kauppaliikkeistä ja pankkihuoneista. Ensimmäiset varsinaiset yrityshistoriat kirjoitettiin pankeista. Ilmeisesti varhaisin suomalainen pankkihistoria on F. J. Rabben kirjoittama *Om Sparbanken i Helsingfors 1825–1875* (1876). Kului vielä pari vuosikymmentä ennen kuin julkisuudessa nähtiin kirjoiksi laadittuja esityksiä pankkien vaiheista.

Varhaiset yrityshistoriat eivät olleet mainosmaisia. Niissä selostettiin perustamishetken ideoita, toiminnan vaiheita, laajentumisia, omistaja- ja henkilömuutoksia ja taloutta. (Ahvenainen 1993, 24.)

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen yrityshistorian kirjoittaminen yleistyi Suomessa. Itsenäisyyden alussa oli tärkeää saada Suomi tunnetuksi läntisissä talouspiireissä. Usien yrityksen esittely alkoi historiallisella katsauksella. (Ahvenainen 1993, 24) Toisen maailmansodan aikaan ilmestyi sen sijaan vain harvoja yrityshistorioita, mutta sen jälkeen tahti kiihtyi entisestään. (Ahvenainen 1992, 31)

1960–1970-lukujen vaihteessa yrityshistorian kirjoittaminen muuttui. Esitys ei enää saanut olla kronikkamainen, vain yrityksen näkyviä vaiheita esittelevä teos. Kirjoittajan oli sovellettava historiankirjoituksen ja liiketaloustieteen menetelmiä.

Kirjoittajan ensimmäinen velvollisuus oli siitä lähtien olla kriittinen ja objektiivinen. (Ahvenainen 1993, 34–35.)

2 TIETOKIRJAILIJOISTA KIRJAILIJATUTKIMUKSEN HISTORIAAN

Tässä luvussa käyn läpi tutkimusaiheeseeni liittyvää teoriaa. Koska aiheeni linkittyy useisiin tutkimuksen kenttiin, esimerkiksi kirjallisuudentutkimukseen, historian tutkimukseen ja kirjoittamistutkimukseen, on hyvä edes osittain sitoa näitä toisiaan sivuavia, mutta silti erilaisia tutkimusalueita yhteen. Ensin esittelen tutkielmani keskeisimmät käsitteet, minkä jälkeen siirryn kirjailijatutkimuksen historiaan, tietokirjailijoita koskevaan tutkimukseen ja lopulta työni ensisijaiseen vertailukohteeseen, Elina Jokisen (2010) kirjailijaidentiteetteihin.

2.1 Tutkielman keskeiset käsitteet

Identiteetti

Identiteetin käsitteen esitteli ensimmäisenä Erik H. Erikson (1950, suom. 1982). Sitä on käytetty monenlaisin painotuksin. Identiteetin rakentaminen merkitsee käsityksen muodostamista omasta yksilöllisyydestä, omista arvoista ja niistä päämääristä, joihin elämässä pyrkii. Yhteiskunta ja lähin yhteisö asettavat ne rajat, joissa identiteetin etsiminen on mahdollista. Identiteetti rakentuu aina yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Identiteettejä voi olla myös kansallisia, sukupuolisia ja sosiaalisia. (Fadjukoff 2009, 179.)

Identiteettiä käsitelleistä ehkä tunnetuin on Stuart Hall. Hall (2002, 21–23) on erottanut kolme erilaista, eri aikakausien käsitystä subjektista ja sen identiteeteistä. Ne ovat valistuksen subjekti, sosiologinen subjekti ja postmoderni subjekti. Valistuksen subjekti perustui käsitykseen ihmisestä täysin yhtenäisenä yksilönä, joka on varustettu järjellä, tietoisuudella ja toimintakyvyllä ja jonka keskus koostuu sisäisestä ytimestä, joka sai alkunsa samalla kun ihminen syntyi. Tämän jälkeen keskus ikään kuin kehityttyä auki pysyen olemukseltaan kuitenkin samana. Tämä minän olemuksellinen keskus oli ihmisen identiteetti.

Sosiologinen subjektikäsitys heijasti modernin maailman kasvavaa mutkikkuutta sekä tietoisuutta siitä, että subjektin sisäinen ydin ei ollut autonominen tai itseään kannatteleva, vaan muodostui suhteessa merkityksellisiin toisiin, jotka välittivät

subjektille tämän asuttamien maailmojen arvot, merkityksen ja symbolit, toisin sanoen kulttuurin. Tämän näkemyksen mukaan identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Identiteetti toimii siltana sisäpuolen ja ulkopuolen eli henkilökohtaisten ja julkisten maailmojen välillä. (Hall 2002, 21–22.)

Subjektin ja sosiaalisen maailman sanotaan olevan liikkeessä. Subjektista, jolla aiemmin koettiin olevan yhtenäinen ja vakaa identiteetti, on tulossa pirstoutunut. Se ei koostukaan yhdestä, vaan monista identiteeteistä, jotka ovat joskus ristiriidassa keskenään tai jopa yhteensopimattomia toistensa kanssa. Tämä tuottaa postmodernin subjektin, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina. (Hall 2002, 22–23.)

Hallin (2002, 39) mukaan identiteetti on siis jotain, mikä muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa, kuin jotain, mikä sijaitisi syntyvässä tietoisuudessa luontojaan. Sen yhtenäisyydessä on aina jotain kuviteltua. Se pysyy aina epätäydellisenä, on aina prosessissa ja muotoutuu kaiken aikaa. Niinpä ei tulisikaan puhua identiteetistä jonakin loppuun saatettuna oliona, vaan tarkastella sen sijaan identifikaatiota ja nähdä se jatkuvana prosessina.

Kirjoittajaidentiteetti

Kun tässä tutkielmassa puhun kirjoittajaidentiteetistä, on tietenkin kyse vain ihmisen yhdestä, muutoksessa olevasta identiteetistä. Kirjailijuus tai kirjoittajuus ei varmastikaan määritä kyselyyni osallistuneita ihmisiä kokonaisvaltaisesti. Työn merkitys oman identiteetin kokoamistyössä voi olla vastaajille keskeinen, mutta tarkoitukseni on tutkia vain tämän hyvin rajatun, yhden elämän osa-alueen merkityksellisyyttä ja sen eri ilmenemismuotoja otoksessani.

Pauliina Vanhatalo on pohtinut kirjoittajaidentiteettiä artikkelissaan *Minä! Kirjoittaja!* (2008). Hän ei kytkä käsitettä kirjoittaja mihinkään tekstilajiin. Olennaisesti kuitenkin kirjoittaja on joku, joka on matkalla kirjailijuuteen, ja kirjoittajaidentiteetti määräytyy koskettamaan nimeomaan julkaisemattomia kirjoittajia:

Joillekin kirjoittajille pelkkä kirjoittajan nimike ei riitä. Heille yksi tärkeistä syistä kirjoittaa on mahdollisuus tulla kirjailijaksi, saada lupa olla taiteilija ja elää taiteilijan tavoin. (Vanhatalo 2008, 28.)

Myös Miisa Jääskeläinen (2002, 16–17) näkee kirjoittajaidentiteetin käsityksenä itsestä kirjoittajana. Kirjoittajaidentiteetti on vahvasti sidoksissa ympäröivään kieliyhteisöön, yhteiskuntaan ja kulttuuriin ja niiden arvoihin ja uskomuksiin. Kirjoittajaksi tullaan ja kirjoittajaidentiteettiä vahvistetaan sekä omaksumalla kirjoittamiseen liittyviä sääntöjä ja käytänteitä että rikkomalla niitä. Olennaista on se, millaisena kirjoittaja itse kokee oikeutensa kirjoittavan yhteisön jäsenenä. Haluaako kirjoittaja hyväksyntää niiltä, joilla on valta määritellä arvot kulttuurin keskuksessa, vai haluaako hän etsiä paikkaansa marginaalista? Jääskeläinen liittyy kirjoittajaidentiteettiin englanninkieliset käsitteet *author* (kirjailija) ja *authority* (vaikutusvalta) ja toteaa, että sanojen etymologiasta huolimatta niiden samankaltaisuus on kiinnostava. Vahvan kirjoittajaidentiteetin omaavalla on vahva tietoisuus oikeudestaan sanoa asiansa. Hänellä on usko sanan voimaan ja valtuudet lausua näkemyksensä.

Kirjoittajaidentiteetin voi nähdä muodostuvan kolmesta elementistä, ehdottavat Romy Clark ja Roz Ivanic (1990, 136–158). Ensimmäinen elementeistä on kirjoittajan oma elämänsä ja käsitys omista juurista. Näitä muokkaavat paitsi sosioekonominen asema, myös kaikki elämän aikana kohdatut mahdollisuudet määritellä itseä. Itsemäärittelyn mahdollisuuksia Clark ja Ivanic kutsuvat nimellä *subject positions*. Ne ovat kulttuurissa olemassa olevia positioita, jotka yksilö voi oppia ja joiden mukaisesti hän voi itsensä määritellä. Toinen kirjoittajaidentiteetin aines on itserepresentaatio. Kirjoittaja ei koskaan työskentele tyhjiössä, vaan välittää lukijalleen tietyn minäkuvan. Kolmanneksi kirjoittajaidentiteettiin kuuluu niin sanottu kirjoittajan ääni. Se voidaan määritellä niiksi uskomuksiksi ja aiheiksi, jotka kirjoittaja haluaa tuoda tekstissään julki tai kirjoittajan tavaksi tuoda itsensä tunnistettavaksi tekstissä.

Tietokirjallisuus

Tietokirjailijan jäljillä -teoksessa (2013, 30) Mira Kalalahti määrittelee Suomen tietokirjailijoiden yhdistyksen kannan siitä, mikä on tietokirja. Sen mukaan tietokirjallisuuden voi määritellä usealla tavalla. Laajin tapa on jakaa kaikki kirjallisuus kauno- ja tietokirjallisuuteen. Yhdistyksen tarkoituksen ja tavoitteiden periaatteella tietokirjallisuuden ulkopuolelle kuitenkin rajautuvat esimerkiksi subjektiivisiin arvostuksiin ja perustuva mielipidekirjallisuus ja julistuskirjallisuus. Toisaalta yhdistyksen toimialaan ei kuulu akateeminen kirjallisuus lukuun ottamatta suurelle yleisölle suunnattuja tiedekirjoja, vaikka akateeminenkin kirjallisuus on kirjallisuuskentän kahtiajaossa tietokirjallisuutta.

Tietokirjallisuuden voi jaotella kuuteen eri päätyyppiin: tutkimuskirjallisuus, hakukirjallisuus, opaskirjallisuus, oppikirjallisuus, yleinen tietokirjallisuus ja mielipidekirjallisuus (Jussila 2006, 24–25). 1970-luvulla keskusteltiin paljon siitä, ovatko mielipidekirjat (esimerkiksi pamfletit) tieto- vai kaunokirjallisuutta. Käytännön kustannusmaailmassa tietokirjallisuus on sitä, mikä ei ole kaunoa, non-fictionia englanniksi. Olennaisinta on aiheen esittämisen tapa. Teoksen luonne on aivan erilainen, kun näkökulmina ovat kulttuurihistoria ja yhteisöjen tavat tai vaihtoehtoisesti yksipuolinen julistaminen ja kritiikitön käsittely. (Hiidenmaa 2008, 14–16.)

Historiikki

Parhaimmillaan historiikki voi olla ulkoasultaan myyvä, hyvin toimitettu teos, joka kertoo liki kaunokirjallisin ottein mutta lähdekriittisesti tarinan ihmisten ja yhteisön elämästä. Historiikki on tieteellistä tutkimusta suppeampi ja vapaamuotoisempi historiallinen esitys. Se voi typistyä vihkoseksi, kun taloudellisen puitteet niin vaativat. Käytettävissä olevat resurssit sanelevat sen, millaisen teoksen tilaaja kirjoittajalta tilaa. Kirjoittajan on edettävä näiden ehtojen mukaan. (Katajala 1990, 20–22.)

2.2 Merkityksen tulkista apurahakirjoittajaksi: kirjailijatutkimuksen historia

Koska aiheeni sivuaa kirjailijatutkimusta, käyn tässä luvussa läpi kirjailijatutkimuksen vaiheita Suomessa aina sen ensivaiheilta nykyaikaiseen kirjailijatutkimukseen.

Sellaisista kirjallisuuden tutkimusmetodeista, joissa kirjailija on itse toiminut aineiston lähteenä (eivät kirjailijan teokset niinkään), on kirjoittanut lyhyesti Yrjö Varpio teoksessa *Kirjailijahaastattelut* (1987, toim. Ritva Haavikko ja Kaarina Sala). Varpion artikkelissa *Kirjailijahaastattelut kirjailijatutkimuksessa* summataan erityisesti suomalaisen kirjailijahaastattelututkimuksen pääkohtia. Varhaisimmat kotimaiset yritykset kerätä kirjailijan kertomaa tietoa olivat J. E. Strömborgin “elämäkerralliset muistiinpanot” J. L. Runebergista. Suomalaiset tutkijat ovat varsin usein kirjoittaneet teoksia elossa olevista kirjailijoista ja heidän tuotannostaan. Ongelma on kuitenkin ollut hyvin usein jälkikäteen erottaa se, missä kohdin ja missä määrin kirjailijaa on käytetty tiedonlähteenä. Kirjoittajat eivät jostain syystä ole katsoneet aiheelliseksi dokumentoida kirjailijoilta kerättyä aineistoa kovinkaan tarkasti. Eräänlaisena merkkitapauksena pidetään Tatu Vaaskiven F. E. Sillanpää -elämäkertaa (1937), joka perustuu keskeisesti kirjailijan haastatteluun ja jota Varpio luonnehtii “vaaskiviläiseen” psykoanalyysiin perustuvaksi”. Vaaskivi pyrki eroon biografisesta kronikasta ja koitti saada aikaan taideteoksen. (Varpio 1987, 39–43.) Samankaltaisia, haastatteluja ja kirjailijan omia teoksia yhdisteleviä elämäkerrallisia teoksia kirjoitettiin sittemmin useista kirjailijoista, muun muassa Ilmari Kiannosta ja Väinö Linnasta. Näitä teoksia leimasi yksi yhdistävä piirre: kirjoittajilla näytti olevan sellainen käsitys, ettei runsas kirjailijahaastatteluihin nojautuminen ollut kuitenkaan suositeltavaa. Näin haastatteluaineistosta saatu tieto jäi helposti erottumatta lopullisessa teoksessa. (Varpio 1987, 44–46.) 1950-luvulla Suomessa otti vallan uuskritiikki, joka syntyi vastustamaan positivistista biografismia. Uuden suuntauksen edustajien mielestä kirjallisuutta piti tarkastella vain kirjallisuutena, ei kirjailijan elämysmaailman tai elämänvaiheiden ilmentäjänä. (Koskela & Rojola 2000, 22.) Kirjallisuudentutkimuksen kiinnostus on sittemmin suuntautunut itse tekstiin ja myöhemmin lukijaan. Kirjailijan sosioekonomisesta

taustasta ja naiskirjailijoista ovat olleet kiinnostuneita marxilainen ja feministinen kirjallisuudentutkimus. (Koskela & Rojola 2000, 137 & 146.)

Kirjailijahaastatteluista merkittävin kotimaassa on todennäköisesti ollut Ritva Haavikon toimittama neliosainen sarja *Miten kirjani ovat syntyneet*. Haavikko kokosi teokset vuosina 1968, 1979, 1990 ja 2000 pidettyjen yleisöluentojen pohjalta. Näillä luennoilla suomalaiset kirjailijat kertoivat urastaan ja luomisprosessistaan. Tätä kokoomateosten sarjaa on kuitenkin edeltänyt kaksi samankaltaista kokoomateosta (Jokinen 2010, 51). Jo vuonna 1916 ilmestyi Suomen Kirjailijaliiton julkaisu *Kuinka meistä tuli kirjailijoita* ja vuonna 1947 ilmestyi Verner Rekola ja Kyösti Sorjosen teos *Meistä tuli kirjailijoita*, jossa 44 kirjailijaa kertoo ensiaskelistaan kirjailijoina.

Varpio (1987, 48) jakaa kirjailijoilta saatavan tiedon tutkimukselliset mahdollisuudet kolmeen kategoriaan. Haastattelun avulla voidaan 1) tavoittaa ja koota suhteellisen objektiivista, kontrolloitavaa ja tarkistettavissa olevaa tietoa, kuten tietoa käsikirjoitusversioiden olemassaolosta, niiden sisällöstä tai tietoa tutkijan omien havaintojen tueksi, kuten tietoja kirjailijan lukemista kirjoista, taidekokemuksista, matkoista jne, 2) saada puolisubjektiiiviseksi jäävää tietoa, kuten tiedot kirjoittamismotivaatiosta ja kirjoittamisprosessista, 3) subjektiivista tietoa, kuten kirjailijan suorittama oman tuotannon tulkinta. Ensimmäisen ryhmän tietoja on käytetty perinteisessä elämäkerrallisessa kirjallisuudentutkimuksessa, jossa hyväksytään kausaaliteetteja hakevan biografisen tutkimuksen oikeutus. Toiseen ryhmään kuuluva tieto on ongelmallisempaa, koska se on vaikeammin tarkistettavissa ja vaatii sekä kirjallisuustieteellistä että psykologista osaamista. Ongelmallisimmaksi Varpio mainitsee kolmannen ryhmän, jonka kirjallisuustieteellisestä arvosta on etenkin uuskritiikin piirissä paljon keskusteltu.

Yrjö Varpio totesi vuonna 1987 (56–57), ettei kirjailija tiedonlähteenä tai persoonallisuutena ole ollut viime vuosien kirjallisuustutkimuksessa kovassa suosiossa. Kun kirjallisuutta ajatellaan kommunikointiprosessina, joiden ääripäissä ovat kirjailija ja lukija, on tutkimuksen painopiste itse viestissä, teoksessa. Painopiste on siirtynyt siihen aiemmasta, historiallis-positivistisesta teosanalyysia tukeneesta kirjailijan elämänvaiheiden tarkastelusta.

Kuitenkin kirjailijantyön ja kirjailijan arkielämän kuvaukset ovat olleet nosteessa viimeisen vuosikymmenen ajan. Esimerkiksi Tuula-Liina Varikselta (2003), Hannu Raittilalta (2005), Väinö Kirstinältä (2006) ja Arto Virtaselta (2006) on kultakin ilmestynyt tähän tyylilajiin lukeutuva teos. Kari Levolan *Kirjailijan työmaat* -teoksessa (2007) 16 nykykirjailijaa kertoo työskentelystään. (Jokinen 2010, 53.)

Suomalaisen kirjailijakunnan rakennetta ja asemaa on tutkittu ainakin silloin, kun kiinnostuksen kohteena ovat olleet apurahajärjestelmän vaikutukset. Kun valtion ja läänien taidetoimikunnat ja taiteen keskustoimikunta 1960-luvulla perustettiin, asetettiin niiden yhdeksi tavoitteeksi taiteellisen työn edistäminen. Taidetoimikunnat ovat toteuttaneet tätä muun muassa jakamalla apurahoja 1970-luvulta lähtien. Tämän katsottiin edellyttävän myös taiteilijoiden tilanteen tarkkailemista. (Heikkinen 1989, 7.) Merja Heikkisen Tilannekuva kirjailijoista (1989) kartoittaa kirjailijoiden tilannetta 80-luvun lopulla. Todettakoon oman tutkielmani kannalta mielenkiintoisena seikkana, että Heikkisen tutkimus keskittyy kaunokirjailijoihin, mutta hänen kirjailijakategorioissaan (prosaistit, lyyrikot, näytelmäkirjailijat, lastenkirjailijat, muut, monialaiset) on myös tietokirjailijoita, joiden tuotantoon kuuluu kaunokirjallisuutta. Heidät on luokiteltu otsikot “muut” alle.

Heikkisen mukaan suomalainen kirjailijakunta oli 1980-luvun lopulla koti- ja koulutustaustaltaan melko yhtenäinen, mutta silti tasa-arvoisempi kuin monessa maassa. Suurin osa oli lähtöisin ylä- ja keskiluokkaisista kodeista, mutta viidesosalla oli työläistäusta. Heikkinen toteaa, että tässä mielessä vanha klisee itseoppineesta kansankirjailijasta on lähtöisin tosielämästä. Lähes joka kymmenes kirjailija oli kotoisin taiteilijakodista. Korkeakouluopintoja tai tutkinto oli useammalla kuin joka toisella kirjailijalla. Tämä oli korkea luku koko väestöön ja muuhun taiteilijakuntaan verrattuna. Myös Elina Jokinen (2010) viittaa Vallan kirjailijat -teoksessa useaan otteeseen suomalaisten kirjailijoiden ja kirjallisuuskeskustelun jatkuvaan akateemistumiseen. Tämä näyttäisi siis olleen nouseva trendi viimeistään 80-luvulta lähtien. Erityisen korkea koulutusaste oli Heikkisen mukaan 1980-luvun alkupuolella debytoineilla kirjailijoilla. He olivat

myös huomattavasti useammin kotoisin ylemmän keskiluokan kodeista. Naiskirjailijoiden koulutukset taso oli keskimääräisesti hieman korkeampi kuin miesten. Naiskirjailijat myös olivat useammin kotoisin ylemmän keskiluokan perheistä. Tästä huolimatta naiset julkaisivat esikoisteoksensa keskimääräisesti myöhemmin kuin miehet ja odottivat ensimmäistä apurahaansa miehiä pidempään. (Heikkinen 1989, 113–114.)

Heikkinen huomauttaa, ettei uransa alussa oleva kirjailija ole sama asia kuin nuori kirjailija. Kirjailijan ura alkaa yleensä suhteellisen iäkkäänä ja sitä jatketaan vielä hyvinkin korkeassa iässä. Suomalaisten kirjailijoiden keski-ikä oli vuonna 1984 51 vuotta. Sekä koko työssäkävään väestöön että muuhun taiteilijakuntaan verrattuna kirjailijoiden keski-ikä oli huomattavan korkea. Ensimmäisen apurahansa kirjailijat saivat yleensä lähempänä 40:ää kuin 30:a ikävuotta. Suomalaisten kirjailijoiden ikärakenne oli samanlainen kuin kuvataiteilijoiden eli toisen ns. vapaan taideammatin harjoittajien ikärakenne. Samanlainen ikärakenne toistuu myös muissa maissa. (Heikkinen 1989, 114.)

Myös Elina Jokinen (2010, 45–47) törmäsi omassa aineistossaan kirjailijoiden korkeaan keski-ikään ja verrattain korkeaan koulutustasoon. Jokisen aineistossa kirjailijoista yli viidesosa (21 prosenttia) on yli 65-vuotiaita, kun taas alle 44-vuotiaita on 20 prosenttia. Jopa puolet vastaajista kertoo työskennelleensä kirjailijana yli 25 vuotta. Jokisen aineistossa erityisesti korostui se, että vastaajat olivat vielä korkeammin koulutettuja kuin vertailututkimuksissa (kuten Heikkisen tutkimus vuodelta 1989 ja Rensujeff vuodelta 2003). 1960- ja 1970-luvuilla akateeminen tutkinto oli noin kolmanneksella kirjailijoista, 80–90-luvuilla prosenttiosuus nousi jo neljäänkymmeneen ja 2000-luvun alussa korkeakoulututkinto oli jo puolella kirjailijoista. Jokisen tutkimuksessa selvästi yli puolella (55,5 prosenttia) oli akateeminen tutkinto. Erityinen piirre on, että jopa joka kymmenes vastanneista on suorittanut tieteellisen jatkotutkinnon, eli on liseniaatti tai tohtori.

Kouluja käyneiden kirjailijoiden vastapainoksi Jokinen toteaa Suomessa eläneen pitkään niin sanottu metsäläiskirjailijoiden perinne. Tässä lienee kyse samasta perinteestä, johon Heikkinen viittaa “itseoppineella kansankirjailijalla” (1989,

113). Heikkisen tutkimuksessa ammatillisen tutkinnon suorittamattomien kirjailijoiden osuus oli jopa neljäsos. Jokisen aineistossa vailla ammattikoulutusta oli vain 6 prosenttia vastaajista, tosin hän toteaa alhaisen luvun johtuvan myös siitä, että kouluttamattomat eivät ehkä ole osoittaneet tutkimukselle samanlaista vastausinnostusta kuin korkeasti koulutetut. Joka tapauksessa näyttäisi siltä, että akateeminen koulutus antaa kirjailijalle sellaista pääomaa, jonka avulla hän pääsee tiettyyn asemaan ja on vapaampi kommentoimaan kulttuurista keskustelua. (Jokinen 2010, 47.)

Jokisen aineiston kirjailijoista päätoimisia kirjailijoita on lähes 80 prosenttia vastaajista. Vastanneista kirjailijoista 76 prosenttia kertoi, että kirjoitustyö vie työajasta vähintään puolet. Luku on ilmeisen korkea, kun ottaa huomioon, että vastaajat olivat melko iäkkäitä. (Jokinen 2010, 39.)

Elina Jokinen (2010, 54) toteaa asettaneensa tutkimuksensa kohteeksi taidejärjestelmää koskevat puhetavat ja mielikuvat. Kuitenkin hän korostaa tutkimuksensa olevan nimenomaan sidoksissa humanistiseen taiteilijatutkimukseen siinä mielessä, että siinä ollaan kiinnostuneita kirjailijoiden tutkimisesta ja kirjallisuudesta taiteenalana. Humanistisella kirjailijatutkimuksella Jokinen (2010, 51) tarkoittaa “sellaista tutkimusta, jonka materiaalina ovat taiteilijan itsensä tai jonkun muun hänestä kirjoittamat elämäkerrat, kirjailijahaastattelut sekä erilaiset arkistoista löytyvät tietolähteet, kuten kirjeet, päiväkirjat ja valokuvat”. Käytännössä humanistisen kirjailijatutkimuksen näkyvimpiä edustajia ovat jo pitkään olleet synty- ja luomiskertomukset sekä kirjailijoiden itsereflektiot. Jokisen tutkimus kaikessa laajuudessaan kohdistuu koko kirjallisuusinstituutioon. Se ei kuvaa vain kirjailijan kokemusta työstään vaan koko instituution rakenteita. Jokinen kuitenkin toteaa, että hänen tutkimuksessaan otettiin taiteilijatutkimukseen taiteilijan kokemuksen näkökulma, mikä poikkeaa hieman humanistisen taiteilijatutkimuksen perinteestä. Hänen työnsä teoreettinen lähtökohta on kirjallisuussosiologinen: kiinnostuksen kohteena on kirjailijan kokemus työnsä päämäärästä ja merkityksellisyydestä. (Jokinen 2010, 48.) Tämä on päämääränä myös omassa tutkielmassani. Jokisen kirjailijatutkimus silti eroaa omasta tutkielmastani paitsi laajuutensa puolesta myös siinä, että Jokinen selvitti kirjailijan asemaa kirjallisuusinstituutiossa

tutkimalla erilaisia yhteiskunnallisia diskursseja. Itse tutkin kirjoittajien kokemuksia omasta työstään ja kirjoittajuudestaan.

2.3 Tietokirjailijat Suomessa

Koska tilaushistoria kirjallisuuden lajina kuuluu eittämättä tietokirjallisuuden alle, kerron tässä luvussa siitä, millaisena suomalainen tietokirjallisuus ja tietokirjailijat ovat viime vuosina näyttäneet erilaisissa tutkimuksissa.

Tuoreessa teoksessa Kirja muuttuvassa tietoympäristössä lähestytään eri kanteilta sitä, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia viestinnän nopeutuminen ja sähköinen julkaiseminen ovat alalle tuoneet. Kuten Jaakko Heinimäki (2014, 55–57) teoksessa toteaa, se on nopeuttanut ja helpottanut tiedonkeruuta, mutta tietokirjailijan on silti jäsennettävä saamansa tieto luettavaan muotoon kirjoittamalla itse. Hänen mukaansa kolme peruseriaatetta eivät tietokirjallisuuden alalla tule muuttumaan: 1. kirjoittaminen, 2. julkaiseminen ja 3. lukeminen. Niiden muodot ja tavat muuttuvat tulevaisuudessa, mutta kirjailijan perustyö ei tule muuttumaan.

Kirja-alan digitalisaatio alkoi siitä hetkestä, kun painon ohjausjärjestelmää alkoi hoitaa tietokone. Samoihin aikoihin syntyivät myös taloushallinnon ohjelmistot. Seuraava askel otettiin, kun painolevyjen valmistaminen siirtyi filmiltä digitaaliseksi: tulostimet tulostivat suoraan painolevyille. Nykyisin jo teoksen käsikirjoituksen tekeminen, lähettäminen ja kommentoiminen tapahtuu lähes aina sähköisesti. (Rahka 2014, 140–141)

Kirjallisuuden digitalisoituminen ja siirtyminen erilaisiin lukulaitteisiin koskee enemmän opetus- ja tietokirjallisuutta kuin kaunokirjallisuutta. (Heinimäki 2014, 58) Kannettavissa lukulaitteissa ja eri oppimisalustoissa julkaistavan oppimateriaalin kehittäjällä on vedettävänäan työryhmä, jonka vastuulla on suunnitella tekstiä, kuvaa ja ääntä yhdistävä kokonaisuus. Linnun laulua ei enää tarvitse translitteroida, se voidaan soittaa oppimateriaalista sellaisenaan.

Suomalaisten tietokirjailijoiden työn tutkimisessa on ymmärrettävästi kunnostautunut Suomen tietokirjailijat ry. Tietokirjailijoiden yhdistyksen vaiheita käsittelee *Tiedon taitajat* (Leino-Kaukiainen, 2003). Tietokirjallisuuden kentän muutoksia ajassa tarkastelee yhdistyksen vuosikirja *Tieto ja kirja* (2001).

Kattavasti tietokirjailijoiden työnkuvaa, toimeentuloa ja tulevaisuudennäkymiä on oikeastaan tarkasteltu vain kahdessa tutkimuksessa. Ensimmäinen on Mira Kalalahden *Asiantuntijakirjailijat* (2004), joka on alaotsikkonsa mukaisesti Suomen tietokirjailijat ry:n jäsentutkimus vuodelta 2004. Vuonna 2013 yhdistys julkaisi teoksen *Tietokirjailijan jäljillä*, joka on toisinto vuoden 2004 tutkimuksesta. Vuonna 2013 ilmestyi myös tietokirjailijoiden taloudellista toimeentuloa käsittelevä *Mitä tietokirjailija tienaa* (Grönlund & Pönni).

He kirjoittavat öisin - mutta miksi? -antologiassa (toim. Pirjo Hiidenmaa & Katri Maasalo, 2008) näkökulma on toisenlainen. Siinä 53 tietokirjailijaa kertoo, kuinka heistä tuli tietokirjailijoita ja mitä on olla tietokirjailija. Teosta varten Suomen tietokirjailijat ry lähetti jäsenistölleen kyselyn, jolla kartoitettiin kokemuksia kirjoittamisesta ja tietokirjojen tekemisestä. Kyselyn vastausprosentti jäi niin pieneksi, ettei sen perusteella voi kuitenkaan muodostaa kovin kattavaa kuvaa tietokirjailijan työstä.

Vuosien 2004 ja 2013 jäsenkyselyt sen sijaan olivat hedelmällisiä. Vuonna 2004 tietokirjailijoiden keski-ikä oli 54 ja vuonna 2013 jo 59. Keski-ian nousu selittyy osin Suomen väestön ikääntymisellä (Kalalahti 2013, 14–15). Vuonna 2013 kyselyn suurimman ikäryhmän muodostivat 60–69-vuotiaat. Heitä oli vastanneista 31 prosenttia. Kalalahti toteaa, että on selvää, että tietokirjailijan uralla tarpeellinen asiantuntemus karttuu iän myötä. Jäsenrekisteritiedon mukaan yhdistyksen jäsenistä 45 prosenttia oli syksyllä 2012 naisia ja 55 prosenttia miehiä. Vuoden 2013 kyselyyn vastanneista 47 prosenttia oli naisia, joten otannasta muodostui melko lailla tasapuolinen ja edustava.

Tietokirjailijoiden koulutusastetta tarkasteltiin heidän ilmoittamansa korkeimman koulutusasteen mukaan. (Kalalahti 2013, 17–18) Joka neljäs vastaaja ilmoitti suorittaneensa vähintään kahden eri alan tutkinnot. Vuonna 2004 vastaava luku oli

14 prosenttia. Vuonna 2013 vastanneista yli 80 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto ja heistä lähes puolella lisensiaatin- tai tohtorintutkinto. 45 prosenttia miehistä ilmoitti jatkaneensa tutkijakoulutukseen, kun naisilla vastaava prosentti oli 37. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita oli sekä miehissä että naisissa 9 prosenttia. Perus-, keski- tai opistoasteen suorittaneita oli naisissa 3 prosenttia, miehissä 12 prosenttia.

Vuonna 2013 vastaajista 38 prosenttia ilmoitti suorittaneensa humanistisen alan tutkinnon. Joka neljäs vastaaja oli koulutukseltaan kasvatustieteilijä. 18 prosenttia kertoi alakseen yhteiskuntatieteet ja 14 prosenttia luonnontieteet. Näiden neljän suurimman ryhmän ulkopuolelle jäi vastaajia hyvin erilaisilta elämänoilta, kuten kaupalliselta, tekniseltä ja terveys- ja sosiaalialalta. (Kalalahti 2013, 19–20.)

Joka kolmas tietokirjailija on eläkkeellä, kuten korkeasta keski-ikästä voikin jo olettaa. (Kalalahti 2013, 22.) Tietokirjailijoiden toimialoilla erottuu kolme ylitse muiden. Yliopisto-opetuksessa ja tutkimuksessa työskentelee 18 prosenttia vastaajista, muulla opetusalaalla 17 prosenttia. Kymmenesosa vastaajista työskentelee julkaisu-, toimitus- ja viestintäalalla. Muutamia prosentteja vastaajista edustavat freelancerit (7 %), hallinto (5 %), konsultointi/koulutus (3 %), kaupallinen ala/liikkeenjohto (3 %), terveydenhuolto- ja sosiaaliala (2 %) sekä kulttuuri ja taide (2 %). Yhteen prosenttiin tai sen alle menivät palveluala, teologia, lakiala, tekniikka ja arkkitehtuuri sekä sotilasala. (Kalalahti 2013, 21.)

Tietokirjailijoita pyydettiin myös valitsemaan heitä parhaiten kuvaava rooli kolmesta vaihtoehdosta: tietokirjailija, oppikirjailija tai tutkija. 51 prosenttia määritteli itsensä tietokirjailijaksi, 29 prosenttia oppikirjailijaksi ja 20 prosenttia tutkijaksi. (Kalalahti 2013, 23.) Tämä on mielenkiintoinen vertailukohta ajatellen oman kyselyni tuloksia. Tietokirjailijoiden kuvaillessa toimenkuvansa luonnetta kertoi 21 prosenttia kirjoittavansa tietokirjoja freelancerina, 42 prosenttia päätoimessa siten, että kirjat liittyvät kiinteästi päätoimen alueeseen, 7 prosenttia niin, että kirjat ovat aivan muulta alalta kuin päätoimesta ja viimeiset 30 prosenttia kertoi olevansa eläkkeellä. (Kalalahti 2013, 24.)

Kalalahden tutkimuksessa (2013, 25–26) vastaajat saivat kertoa, missä muussa kirjoittajan roolissa he kokevat olevansa. Paitsi tietokirjailijoita, vastaajien joukossa oli runsaasti myös tutkijoita, toimittajia, kolumnisteja, kriitikkoja, pakinoitsijoita, kääntäjiä, kustannustoimittajia, kaunokirjailijoita, käsikirjoittajia, mielipidekirjoittajia (pamfletisteja) ja sanakirjatekijöitä. Lähes jokainen vastaaja antoi itselleen myös jonkin muun roolin kuin tietokirjailijan.

Historia ja elämäkerrat, muistelmat ja kulttuuri- ja perinnetietoa käsittelevät julkaisut näyttävät olevan vuodesta toiseen suosittuja tietokirjallisuuden aiheita. Hieman vajaa kolmannes vastaajista kertoi julkaisseensa jonkin historia-aiheisen tietoteoksen. Elämäkerta-, historia- ja muistelmateoksia julkaisseiden määrä oli jopa kasvanut sitten vuoden 2004 kyselyn. Tuolloin niitä ilmoitti kirjoittaneensa 9 prosenttia vastaajista. Eri alojen oppikirjat muodostavat toisen suuren tietokirjojen ryhmän. (Kalalahti 2013, 26–27.)

Historian suosion tietokirjallisuudessa mainitsee myös Linko (2010, 23). Historia- ja elämäkertateokset ovat Suomessa julkaistuista tietokirjaluokista suurin, joskin suosiossa oli tapahtunut pientä hiipumista Lingon tarkasteleman ajanjakson aikana eli vuosina 2003–2008.

Kalalahden kyselyyn vastanneista 47 prosenttia sanoi saaneensa jonkinlaista kirjoittajakoulutusta. Kaikista vastaajista 31 prosenttia kertoi sen olleen ammattitai korkeakouluopintoihin liittyvää kirjoittajakoulutusta, 16 prosenttia kertoi toisenlaisesta kirjoituksen opetuksesta. Avovastauksista selviää, että kirjoittajakoulutusta oli saatu muun muassa toimittajan työhön liittyvissä koulutuksissa, yliopistollisilla kursseilla, kansalaisopiston tarjoamilla kursseilla ja eri yhdistysten ja kustantajien tarjoamilla kirjoittajakursseilla. Silti 53 prosenttia vastaajista kertoi työskentelevänsä ilman minkäänlaista kirjoittajakoulutusta. Luku on kuitenkin suurempi kuin vuonna 2004, jolloin 63 prosenttia kertoi olevansa vailla kirjoittamisen opintoja. (Kalalahti 2013, 31.)

2.4 Elina Jokisen kirjailijaidentiteetit

Elina Jokinen (2010, 77) käsittää kirjailijaidentiteetin voimaksi, joka pitää koossa kirjailijan kykyä hallita kirjoitusprosessia. Kirjailijan identiteettikokemus - esimerkiksi hänen kirjoitustyönsä motiivit ja päämäärät - vaikuttavat siihen, mikä käynnistää kirjoitusprosessin ja miten se etenee. Kirjoitusprosessi voi olla erilainen sen mukaan, millaisena kirjoittajana kirjailija itseään pitää ja mitä kirjoittamisella tavoittelee. Siten kirjailijaidentiteetti on väistämättä mukana myös kirjailijan luomassa tekstissä, siinä, miten hän tuo asiansa esille.

Jokinen kutsuu näitä kirjailijaidentiteettejä identiteettikertomuksiksi eli "kertomuksiksi minusta". (Jokinen 2010, 143) Hän toteaa, että on muistettava, että näin muodostetut kuvat kirjailijoista ovat tietyssä tutkimustilanteessa syntyneitä "minäainesta välittävää kerrontaa", kuten on aiemmin minäkertomuksista sanonut Aro (1996, 51–52). Kirjailijakuva ei siis ole kirjailijan kiteytynyt kuva omasta itsestä tai hänen elämäkertomuksensa. Tietyllä tavalla tämän minäaineksen kertoja tai ainakin kokoaja on tutkija, jonka tehtävänä on konkretisoida kertomuksista erilaisia identiteettejä.

Jokinen on lähtenyt rakentamaan kirjailijaidentiteettejä kysymällä aineistoltaan, *miksi* kirjailijat kirjoittavat. Tässä Jokinen on keskittynyt aineistonsa toiseen kysymykseen: "Horatius on todennut, että runoilijan tehtävä on hyödyttää ja viihdyttää. Miten määrittelisitte oman kirjailijatyönne päämäärät? Entä miten koette onnistuneenne näiden päämäärien toteuttamisessa?" Kirjailijaidentiteeteistä muodostui seuraavanlaiset:

1 Viimeiset romantikot

2 Modernit kirjailijatyypit

- Herättäjät

- Tutkimusmatkailijat

- Sivulliset

3 Postmodernit ammattikirjoittajat

- Tarinankertojat

- Oppineet esteetikot

- Instituution uudistajat

Jokisen aineisto oli todella laaja, 185 vastausta, joten hän on tarkkarajaisten luokkien sijaan etsinyt aineistosta diskursseja. Nämä diskurssit edustavat kirjailijaidentiteettejä. Tutkimuksessa identiteetin eivät siis lankea tiettyjen ihmisten päälle, vaan ne ovat puheesta erottuvia erilaisia minäkuvia. Aineistossa eri kirjailijaidentiteetit myös esiintyivät yhtä aikaa samojen henkilöiden puheessa, joten luokittelu ei ollut järkevää. (Jokinen 2010, 182.) Seuraavaksi esittelen Jokisen kirjailijaidentiteetit tiivistetysti.

2.4.1 Viimeiset romantikot

Pieni ryhmä kirjailijoista ei pitänyt Jokisen kysymyksenasettelua (miksi kirjoitat?) mielekkäänä. Tämä ryhmä, viimeiset romantikot, koki kirjailijuuden syntymässä saatuna pakkona, joka ajaa kirjoittamaan. Kirjoittamisella ei ole heille päämäärää, tai sellaisen määrittelemineen on liian vaikeaa. Jokisen mukaan silmiinpistävää oli romantikkojen ajatus taiteilijalegendojen hellimisestä. He jopa tukeutuivat myyttisiin vertauskuviin perustellakseen työtään. Jokinen kutsuu tällaista kirjoittamisen vimman kuvaamista taitelijapuheen vanhimmaksi kerrostumaksi. Ryhmän tapaa kuvata itseään leimaa myös traagisuus: kun puhe kääntyi rahalliseen tukeen eli avustuksiin, kokivat monet romantikot, ettei yhteiskunnan voikaan olettaa ymmärtävän heitä saatikka heidän kykyjään. Siten viimeiset romantikot eivät lainkaan ihmetelleet julkisen tuen ulkopuolelle jäämistä, vaan se oli heille luonnollinen tilanne. (2010, 146–148.)

2.4.2 Modernit kirjailijatyypit

Kun viimeiset romantikot näkevät työnsä perusteet itsestään selvinä tai eivät näe syitä työnsä perustelemaiselle, modernit kirjailijatyypit näyttävät pohtivan omaa kirjailijaminäänsä luontevasti. Romantikoilta modernit kirjailijatyypit ovat perineet käsityksen kirjailijuuden sisäsyntyisyydestä ja sisäisestä pakosta kirjoittaa. Modernit tyypit kuitenkin perustelevat työnsä enemmän kutsumuksena kuin minkäänlaisena sisäisenä pakkona. Jokinen kutsuu moderneja kirjailijatyyppejä tiedostaviksi kirjailijasubjekteiksi, joille kirjoittaminen itsessään

on osa identiteettityötä eli minän rakentamista. Kirjoittaminen on moderneille tyypeille väline, jolla selvitetään omaa minäkuvaa ja omia ajatuksia. Silloin voi olla hankala ajatella kirjoittamisella olevan varsinaista päämäärää: kirjoittaminen itsessään on tärkeä päämäärä. Kaikkia moderneja kirjailijatyyppejä (tutkimusmatkailijoita, sivullisia, herättäjiä) yhdistää hyveenä rehellisyys itselleen. Kirjailijalle suurin hyve on se, että hän uskaltaa olla oma itsensä. (Jokinen 2010, 151–154.) Modernit tyypit kuitenkin kaikessa itsetutkiskelussaan myös suuntaavat kirjoitusprosessinsa ulospäin, lukijalle. Itsetutkiskelun rinnalla tärkeää on, että tulee koskettaneeksi tai opastaneeksi jotakuta. Modernit kirjailijat myös halusivat korostaa kirjailijantyön päämäärinä esteettisiä piirteitä, kuten kaunista kieltä ja hyvällä suomen kielellä kirjoittamista. (Jokinen 2010, 154–156.)

Herättäjät

Jokisen kirjailijakyselyyn vastanneista suurimman ryhmän muodostivat ne, jotka kokivat tärkeimmäksi päämääräksi jonkinlaisen vaikuttamisen, oli se sitten herättämistä, opettamista tai kasvattamista. Näitä lukijoiden opettamiseen suuntautunutta modernien tyyppien alaryhmää Jokinen kutsuu herättäjiksi. Heidän kirjoittamisensa suuntautuu lukijoihin: kun lukijassa tapahtuu jokin liikahdus, kirjoittaja on onnistunut työssään. (2010, 156–157.) Herättäjät saattavat romantikkojen tyyppisesti ajatella kirjailijaa ylevänä tietäjänä ja näkijänä, mutta kirjailijakäsityksestä on varissut kaikki mystisyys pois. Herättäjät haluavat vaikuttaa. Modernina tyyppinä he eivät kuitenkaan koe viihdyttämistä päämääräkseen, mutta jos viihdyttävä kirjallisuus on aktivoivaa ja ajatuksia herättävää, se voi olla korkeakirjallisuutta. (Jokinen 2010, 158.)

Herättäjien kirjailijaideaalissa yhdistyvät sidoksista vapaan kirjailijan malli, näkijän rooli ja yhteiskunnallisen vaikuttajan asema. Heidän ei itsensä välttämättä tarvitse olla toisinajattelijoita, mutta he kokevat tehtäväkseen kasvattaa lukijoistaan sellaisia. (Jokinen 2010, 158–159) Toinen selitys herättäjien suurelle määrälle Jokisen aineistossa voi hänen mukaansa olla kirjailijan minäkuvan ja tuotannon epäsuhta. Kirjailija voi kokea olevansa yhteiskuntakriittinen, mutta tuotanto on silti kanta-aottamatonta.

Jokinen (2010, 160) on lukenut herättäjien joukkoon myös sellaiset kirjailijat, jotka eivät niinkään koeta ravistella lukijoitaan, vaan tarjota “hiljaista tietoa”. Näiden kirjailijoiden mukaan he voivat näyttää lukijalle sellaista, mitä lukijat ei muuten huomaisi ja jolle ei ole sanoja. Näiden kirjailijoiden minäkuvaan liittyy ajatus kirjailijoista ja nykymediasta vastapoolleina.

Tutkimusmatkailijat

Osa moderneista kirjailijoista korostaa työssään minän ja maailman tutkimista. Työssä tärkeää on elämän peruskysymysten ja ihmisen olemuksen pohtiminen. Erotuksena herättäjiin tutkimusmatkailija ei koe opettamista sinänsä tärkeäksi. Olennaisempaa on maailmankäsitystyö. Hän ottaa lukijan melkein vertaisekseen ja myöntää itsekkin olevansa vasta matkalla maailman tutkimisessaan. Siinä missä herättäjät tarkkailevat ympäristöään, tutkimusmatkailijan katse on kääntynyt sisäänpäin, ihmisen ymmärtämiseen. Tutkimusmatkailijan kirjailijakäsitys on hyvin minäkeskeinen, jopa egoistinen. Kirjailija tehtävä eli sisimmän tutkiminen on tietyllä tavalla itsestään selvä, ja siten esimerkiksi apurahajärjestelmä on täysin oikeutettu. Tämän puhetapa oli yleinen, ja Jokisen mukaan sen yleisyys viittaa siihen, että siinä tiivistyy jokin olennainen käsitys kirjoittamisen perusluonteesta, yksinäisestä ajatustyöstä ja mielen prosesseista. (Jokinen 2010, 161–162.)

Sivulliset

Moderneista kirjailijatyypeistä sivulliset ovat kauimpana lukijasta (Jokinen 2010, 161–163). Tässä tapauksessa kirjailija on “kirjuri”, joka merkitsee muistiin sen, mitä maailmassa havaitsee. Hän hahmottaa maailmaa kirjoittamalla ja sillä tavoin välittää havaintonsa lukijalle. Hänelle tärkeää on kommunikoida kielellä ja jakaa elämyksiään muille. Siinä mielessä sivullisessakin on jäljellä romanttista taiteilijakäsitystä, että hän voi “muistaa” asioita, joita ei itse ole kokenut tai nähnyt. Sivulliset eivät siis vain kirjaa ylös tapahtumia. Varsinaisia tapahtumia tärkeämpää on itse asiassa kommunikointi, kielen käyttö ja sen estetiikka.

Myös sivullisten, kuten muidenkin modernien kirjailijatyyppeiden, ammatillinen ylpeydenaihe on rehellisyys. Sivulliset sen sijaan eivät koe edustavansa minkäänlaista toisinajattelijoiden ryhmää, vaan he vain esittävät maailman sellaisena kuin sen kokevat. (Jokinen 2010, 164.)

2.4.3 Postmodernit ammattikirjoittajat

Postmoderneille ammattikirjoittajille alati vaihtuva identiteetti ja päämäärättömyys ovat työnteon lähtökohtia. (Jokinen 2010, 164.) Postmodernit kirjailijat tekevät eroa uuden ja vanhan kirjailijakuvan välille. Heille kirjailijalla tai kirjoitustyöllä ei ole varsinaista päämäärää eikä kirjailija asetu lukijan opettajaksi tai valistajaksi, vaan karuimmillaan kirjailijan tehtävänä on “kirjoittaa niin hyvä kirja, että joku sen ostaa”, kuten eräs vastaaja asian tiivistää. Kirjailija ei enää olekaan näkijä, joka kertoo totuuden lukijoilleen. Se ei ole mahdollista, koska totuus on postmodernissa maailmassa subjektiivinen. Myös kirjallisuuden vaikuttamismahdollisuuksiin suhtaudutaan realistisesti. (Jokinen 2010, 164–165.)

Jokinen (2010, 165–166) on jakanut postmodernit kirjoittajat kolmeen alalajiin: tarinankertojat, oppineet esteetikot ja instituution uudistajat. Näitä kolmea ryhmää yhdistää ammattikirjailijan ideaali. Heille kirjailijan työ ei ole enää elämän ja kuoleman kysymys, vaan siihen suhtaudutaan ammattimaisesti. Postmodernit kirjailijat ilmaisivat itse, että tärkeysjärjestyksessä on ensin elannon saaminen, vasta sitten hyvän kirjallisuuden kirjoittaminen. Jokinen käyttää postmoderneista ammattikirjoittajista nimitystä kirjailijayrittäjät. Postmoderni taiteilija luo omaa minäkuvaansa siten, että hän hyödyntää, purkaa ja syntetisoi romanttista taiteilijamyyttiä.

Tällaisen uuskirjailijan ammattitaitoon kuuluu kyky soveltaa taitojaan eri lajeihin. Postmoderni kirjoittaja voi yhtä hyvin kirjoittaa kokeilevaa runoutta, saippuaopperaa tai suomentaa tietokirjallisuutta. Työn tavoitteet sopeutuvat kulloiseenkin tilanteeseen ja projektiin. Tarvittaessa päämäärät rakennetaan aina uudelleen. (Jokinen 2010, 167.)

Kirjailijan ammatti näyttäytyi postmoderneille kirjoittajille tietoisena valintana. Tässä on olennainen ero romantikkoihin ja moderneihin kirjailijoihin: kirjailijuus ei ole sisäistä pakkoa, vaan siihen voidaan ryhtyä ja se voidaan vaihtaa toiseen ammattiin tarpeen mukaan. Kirjoittamiseen saatetaan ryhtyä, koska se miellyttää. Kirjailijuudesta puhutaan myös harrastuksena, jonakin, jonka eteen ei olla valmiita tekemään suuria uhrauksia. Jokinen liittää postmodernin kirjoittajan puhettavan nykypäivän pätkätyöllisyyteen yleisemmin. Työtä ja uraa koskevat arvot ovat murroksessa ja monet nuoret aikuiset ovat kyseenalaistaneet perinteisen uraputkiajattelun. Postmodernien kirjoittajien puheesta puuttuu kokonaan se sisäinen kirjoittamisen pakko, joka esiintyi romantikkojen ja modernistien puheessa. Jokinen esittää, että kokemus kirjailijaksi syntymisestä ja sisäisestä kirjoittamisen pakosta voi olla kirjailijan uralla tarpeen. Hankaluuksien edessä usko kirjailijamyyttiin voi olla pelastava voimavara. (Jokinen 2010, 168–170.)

Tarinankertojat

Huomattava osa postmoderneista ammattikirjoittajissa on ottanut itselleen entisaikojen tarinankertojan roolin. Hän kokee onnistuneensa, kun koskettaa lukijaa ja lukija saa elämyksiä hänen tekstinsä äärellä. Tarinankertoja ei piittaa elitistisistä taidekäsityksistä tai matalan ja korkean taiteen rajoista. Hän ei karta viihdyttämistä, mutta ei yhdistä viihdyttämistä negatiivisiin mielikuviin. Viihdyttäjän ammattitaitoa on juuri kertoa mukaansatempaavia tarinoita ja käyttää vaikkapa huumoria taiten. (Jokinen 2010, 170–172.)

Jokisen (2010, 172) mukaan tarinankertojille suurin haaste on se, miten kirjallisuusinstituutio heihin suhtautuu. 1990-luvulla tapahtui viihteen murtautuminen kirjallisuuden kaanoniin, mutta matka viihdekirjailijasta vakavasti otettavaksi kollegaksi toisten kirjailijoiden silmissä on pitkä. Menestyminen sekä yleisön että asiantuntijoiden kentällä on herättänyt katkeruutta. Osa tarinankertojan ammattitaitoa on saada teksteille lukijoita. Siinä onnistuessaan tarinankertoja ei ole samalla tavalla riippuvainen apurahoista kuin muut kollegansa.

Oppineet esteetikot

Oppineiden esteetikkojen ryhmän olemassaolo ei Jokisen mukaan ollut Miksi kirjoitat? -vastausten perusteella mitenkään selvää, mutta oli silti olemassa kirjailijoiden ryhmä, joka tekee työtään selvästi postmoderneista lähtökohdista ja joiden työskentely perustuu ensisijaisesti esteettisiin kriteereihin. Kansallisuus ei ole heille tärkeä identiteettimääre. Heille kaikenlainen “ulkokirjallinen toiminta” on typerää. He tiedostavat paikkansa kirjallisuuden instituutiossa ja tietävät kirjallisuuden kentän toimintamekanismit, mutta nostavat itsensä tuon kentän yläpuolelle. Esteetikot ovat lähellä moderneihin tyyppihin lukeutuvaa sivullisten ryhmää. Sivullisten tavoin he pitävät kirjoittamisessa tärkeänä taitavaa kielenkäyttöä. Näiden ryhmien olennaisin ero on kuitenkin se, sivulliset kertoivat kirjoittavansa, koska eivät muutenkaan voi (niin kuin moderneille oli tyyppillistä), kun taas esteetikot ovat postmoderneille ominaisesti kirjoittamisen ammattilaisia, jotka saavat voimavaransa kirjoittamisen mielihyvästä. Suhteessa sivulliseen oppineen esteetikon kielenkäyttö on myös tiedostavampaa ja tutkivaa asennetta korostava. (Jokinen 2010, 173–174.)

Yleisö, jolle oppineet esteetikot kirjoittavat, on kirjallisuuden asiantuntijoiden ja harrastajien ryhmä, jota yhdistää intohimo vähälevikkistä kirjallisuutta kohtaan. He pitävät muunkinlaisia kirjallisia lajeja oikeutettuina ja tarpeellisina, mutta uskovat silti vain yhden ja oikeanlaisen kirjallisuuden paremmuuteen. Jokinen uskoo, että tämän ryhmän (kuten muidenkin postmodernien ryhmien) syntyyn vaikuttaa osaltaan kirjailijakunnan akateemistuminen. (Jokinen 2010, 174–175.)

Instituution uudistajat

Niin ikään postmodernisteiksi Jokinen (2010, 175–176) luokitteli ne kirjailijat, jotka ottivat Miksi kirjoitat? -vastauksissaan esille itse kirjallisuusinstituution ja halunsa vaikuttaa siihen. Heidän työnsä perustuu kirjallisuuden kentän, historian ja instituution vahvalle tuntemukselle. Olennaista tälle ryhmälle on halu vaikuttaa instituutioon ja kirjallisuushistoriaan.

Tälle ryhmälle ominaista on nähdä kirjallisuus yhtenäisenä projektina, johon yritetään vaikuttaa. Instituution uudistajat peilaavat jatkuvasti tekemisiään ja tuotantoaan kirjallisuuden kenttää vasten. Jokinen kutsuu heitä kirjallisuuden pelimiehiksi ja -naisiksi, koska he pyrkivät tietoisesti menestymään kirjallisuuden kentällä ja tavoittamaan sellaista kunniaa, joka on kirjallisuuden kentällä arvostettua. Instituution uudistajat haastavat kirjallisuuden kehittymään. (Jokinen 2010, 176–177.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT: YLEISKUVA TILAUSHISTORIOIDEN TEKIJÖSTÄ

Tässä luvussa kerron tarkemmin maisterintutkielmani aineiston hankinnasta ja aineiston analysoinnista. Esittelen ja osittain myös analysoin kyselytutkimuksella keräämiäni vastauksia ja kerron joistain päällimmäisistä huomioistani. Tämän tutkielman varsinaiseen ”polttopisteeseen”, vastaajien kirjoittajaidentiteetteihin, pureudun luvussa 4.

3.1 Metodi: kyselytutkimus joukolle tilaushistorioitsijoita

Aineiston keräämistä varten perustin Google Drive -pohjalle sähköisen kyselyn. Hankaluudeksi osoittautui rajata sopiva joukko kyselykutsun saajiksi. Suurimpana apuna tässä toimi Suomen tietokirjailijat ry:n verkkosivuilta löytyvä Etsi asiantuntija -haku, jonka kautta oli mahdollista löytää eri alojen asiantuntijoita hakusanojen avulla. Historiikki ja historia olivat ne hakusanat, joiden avulla löytyi satojen asiantuntijoiden listaus. Karsin joukosta pois ne henkilöt, joiden kuvaus omasta erikoisalueesta ei täsmännyt oman tutkimusaiheeni kanssa. Poiskarsituksi tulivat muun muassa sellaiset tutkijat tai lehtorit, joiden erityisalue oli liian tarkasti rajautuva (esimerkiksi “melun historia ja hiljaisuuden merkitys”) tai joiden yhteystiedot puuttuivat kokonaan. Lopulta lähetin kyselyn 51:lle Suomen tietokirjailijat ry:n listauksesta löytyneelle asiantuntijalle.

Suomen tietokirjailijat ry avusti kyselyn lähettämisessä myös siten, että yhdistyksen viestintätoimistolta lähetettiin kyselykutsu eteenpäin sellaisille jäsenille, joiden tiedettiin kirjoittaneen historiikkeja tai muita pieniä historiateoksia mutta jotka eivät olleet antaneet nimeään asiantuntijahakuun.

Lähetin kutsun myös neljälletoista sellaiselle yksityiselle historiikinkirjoittajalle, joiden yhteystiedot sain internetistä tai toisilta historiikinkirjoittajilta. Muutama otti minuun yhteyttä sähköpostitse saatuaan kutsun ja vinkkasi nimeltä toisia kirjoittajia. Tunnen henkilökohtaisesti kaksi vastaajista, ja heidänkin kautta kutsu on liikkunut eteenpäin muutamille mahdollisille vastaajille. Kaiken

kaikkiaan kyselyyn on kutsuttu noin kahdeksankymmentä tilaushistoriankirjoittajaa.

Tarkoitukseni on luokitella aineistoni eli vastaukset siten, että voin muodostaa vastausten pohjalta kirjoittajaidentiteettejä. Kirjoittajaidentiteetit todennäköisesti risteävät ja esiintyvät vastauksissa samanaikaisesti yhdellä ihmisellä. Analyysityössä aion edetä hieman toisin kuin Jokinen (2010), jonka kirjailijaidentiteetit olivat diskursseja, kirjailijoiden vastauksista nousseita puhetapoja, joiden ei ollut tarkoituskaan jakaa vastaajia tarkkarajaisiin ryhmiin. Omassa, melko pienessä ja hallittavassa aineistossani sen sijaan on potentiaalia todellisten ryhmien muodostamiseen. Keskityn kirjoittajaidentiteettien muodostuksessa kuitenkin puhetapoihin: muodostan kirjoittajaidentiteetit sen pohjalta *millä tavoilla* vastaajat puhuvat tilaushistorioiden tekemisestä. 39 vastaajan aineisto on kuitenkin helppoa ja järkevää jakaa todellisiin ryhmiin pelkkien diskurssien sijaan. Tätä tarkoitusta palvelee myös kyselyni rakenne: kysymysten runsas määrä auttaa määrittelemään erilaisia kirjoittajaidentiteettejä hyvinkin tarkasti sekä näkemään poikkeuksia identiteettien sisällä.

3.2 Grounded theory aineiston analyysin tukena

Koska aion ryhmitellä kyselyllä kerättävää tietoa saadakseni esille kirjoittajaidentiteettien piirteitä, voi tutkimuksellista lähestymistapaani kuvata grounded theoryksi. Grounded theory eli aineistopohjainen teoria tarkoittaa sitä, että tutkimuksen perusväittämiä ei muotoilla aikaisemman tutkimuksen ja teorianmuodostuksen, vaan oman aineiston pohjalta. Tutkija ei tällöin testaa toisten teorioita vaan luo omansa. Teoria syntyy vähitellen vuorovaikutuksesta aineiston kanssa ja toimii lopulta aineiston luokittelun pohjana. Tukena on kuitenkin hyvä käyttää toisia teorioita. (Ahonen 1995, 123.) En siis aio esimerkiksi pakottaa historiikinkirjoittajien identiteettejä Jokisen (2010) identiteettien luokkiin, vaan luoda omani, jos tarve niin vaatii.

Grounded theory -lähestymistavalla ei ole vakiintunutta suomenkielistä käännöstä, mutta esimerkiksi Inka Moring (1998, 254) kertoo sitä kutsutun maadoitetuksi tai

lujasti perustetuksi empiirisen teorian luonniksi sekä ainestoperustaiseksi tai aineistolähtöiseksi teoriaksi. Grounded theoryn ”isät” Barney G. Glaser ja Anselm L. Strauss (1967, 1) määrittelevät grounded theoryn kvalitatiivisen aineiston analyysiin tarkoitetuksi yleiseksi metodiksi, joka perustuu vertailuun ja pyrkii tutkimuskohdetta jäsentävän teorian rakentamiseen.

Maisterintutkielmani metodiseksi taustaksi tuntuu sopivimmalta Jokisenkin käyttämä fenomenologis-hermeneuttinen metodi. Fenomenologiassa tutkitaan kokemusta. Kokemuksella tarkoitetaan tässä hyvin laajasti ihmisen kokemuksellista suhdetta omaan todellisuuteensa, maailmaan jossa hän elää. Eläminen on kehollista toimintaa ja havainnointia ja samalla koetun ymmärtävää jäsentämistä. Fenomenologisessa lähestymistavassa jokainen kohde näyttäytyy havaitsijan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa. Kun joku ihminen tekee jotain, toiminnan tarkoituksen voi ymmärtää kysymällä, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. Kokemus muotoutuu siis merkitysten mukaan. Nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen kohteita. (Laine 2001, 26–27.) Hermeneutiikalla tarkoitetaan teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Siinä yritetään etsiä tulkinnalle sääntöjä, joita noudattaen voi puhua vääristä ja oikeammista tulkinnoista. Fenomenologisen tutkimuksen hermeneuttinen alue astuu kuvaan tulkinnan tarpeen myötä. Yleensä tutkimusaineisto kootaan haastatteleamalla toisia ihmisiä. Haastateltava pukee kokemansa sanoiksi, ja tutkija pyrkii löytämään mahdollisimman oikean tulkinnan ilmaisulle. (Laine 2001, 29.)

Puhtaimmillaan grounded theory on induktiivista eli yksityisestä yleiseen etenevää päättelylogiikkaa. Deduktiolla eli vastakkaiseen suuntaan etenevällä päättelyketjulla testataan tutkijan rakentamaa teoriaa. Keskeisin idea metodissa on lähteä mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennako-odotuksia tai mahdollisia hypoteeseja tutkimuskohteesta. Grounded theoryssa ei siten kiinnitytä mihinkään tutkimustraditioon. (Moring 1998, 233–234.)

Moring (1998, 234–235) toteaa, että ainestoperustaisuus tarkoittaa jokaiselle tutkijalle tutkimuksen alussa ideaalista kuvaa siitä, miten aineistosta ”nousee” käsitteitä linkittyen suurempiin käsitteisiin, perustaen lopulta koherentin käsiteavaruuden. Todellisuudessa ilman tutkijan aktiivista otetta mikään aineisto

tuskin kirjoittaa itseään teoriaksi. Aineisto vastaa vain kysymyksiin, joita siltä kysytään.

Fenomenologinen lähestymistapa liittyy kiinteästi grounded theoryyn. Fenomenologistesti painottuneissa menetelmissä tutkija valitsee lähtökohdakseen ilmiön. Tämän yksittäisen ilmiön tutkiminen tapahtuu oivaltavalla havainnoinnilla, kohteen erittelemisellä ja kuvaamisella. Oivalta havainnointi on haastavaa, sillä ihmisellä on tapana lähestyä tutkittavaa kohdetta tiettyjen ennakoitujen kanssa. Vaikka olemme odotuksistamme tietoisia, ne värittävät havainnointia. Grounded theoryssa kohteen kuvaaminen tarkoittaa käsitteellisen mallin rakentamista, joka pohjautuu empiirisiin todisteisiin aineistossa. (Moring 1998, 234.) Voisi siis sanoa, että grounded theory siis syntyy niistä jäljistä, jotka saadaan aikaan fenomenologisen tarkastelun aikana.

Grounded theory -lähestymistavan tutkimusvaiheet ovat seuraavat: 1. tutkimusongelman asettaminen, 2. aineiston kerääminen ja materiaalin käsittely, 3. aineiston lukeminen ja avoin koodaus, 4. käsitteellisempi lukeminen ja aksiaalinen koodaus (kategorioiden välisten suhteiden tarkistaminen), 5. selektiivinen koodaus (ydinkategorian valitseminen), 6. teorian testaus suhteessa empiriaan, 7. heikkojen lenkkien tarkistaminen ja 8. tutkimuksen arviointi. Todellisuudessa tutkimusprosessin taulukoiminen (tai tässä tapauksessa listaaminen) tekee aina laadulliselle tutkimusprosessille vääryyttä. Tietyt tehtävät suoritetaan prosessin aikana, mutta niiden järjestys saattaa vaihdella tai olla syklinen. (Moring 1998, 237.)

Myös omassa tutkimusprosessissani olen joutunut useaan otteeseen palaamaan aineiston lukemiseen, vaikka koodaaminen oli jo valmis ja teoriaa oli testattu. Tavallaan teorian testaaminen tapahtui lukuprosessin etenemisen myötä: palasin aineiston äärelle uudestaan ja uudestaan, kymmeniä kertoja, käydäkseni sen läpi ahkeralla lukuprosessilla ja etsimällä näin poikkeuksia ja vahvistuksia luomalleni teorialle eli neljälle erilaiselle kirjoittajaidentiteetille.

3.3 Keitä he ovat?

3.3.1 Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma

Kyselyyni kertyi määräraikaan mennessä 39 vastausta. Aineistosta muodostui varsin miehinen, sillä vastaajista 30 oli miehiä. Oletan, että tämä liittyy tietokirjailijoiden ammatilliseen suuntautumiseen. Kalalahti (2013) toteaa, että naistietokirjailijat suuntautuvat huomattavasti miehiä useammin oppikirjallisuuteen. Vuoden 2013 jäsenkyselyssä (Kalalahti 2013, 15–16) naisten ja miesten määrä on tasainen ja naiset ovat vähemmistössä vain 60–69-vuotiaiden ja 70–79-vuotiaiden ryhmissä.

Vastaajien ikäjakauma näkyy oheisessa taulukossa (taulukko 1). 56 % vastaajista on yli 60-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita ja yli 80-vuotiaita ei vastaajissa ole lainkaan. Ikäjakauma noudattelee samoja suuntaviivoja kuin Tietokirjailijoiden yhdistyksen jäsenkyselyissä (Kalalahti 2004 & 2013). Vuonna 2013 vastanneiden tietokirjailijoiden keskuudessa suurimman ikäryhmän muodostivat 60–69 -vuotiaat ja nuorin vastaaja oli 28-vuotias (Kalalahti 2013, 15). Elina Jokisen kirjailija-aineistossa (2010, 45) yli viidennes oli yli 65-vuotiaita. Alle 44-vuotiaita vastaajia oli toinen viidennes.

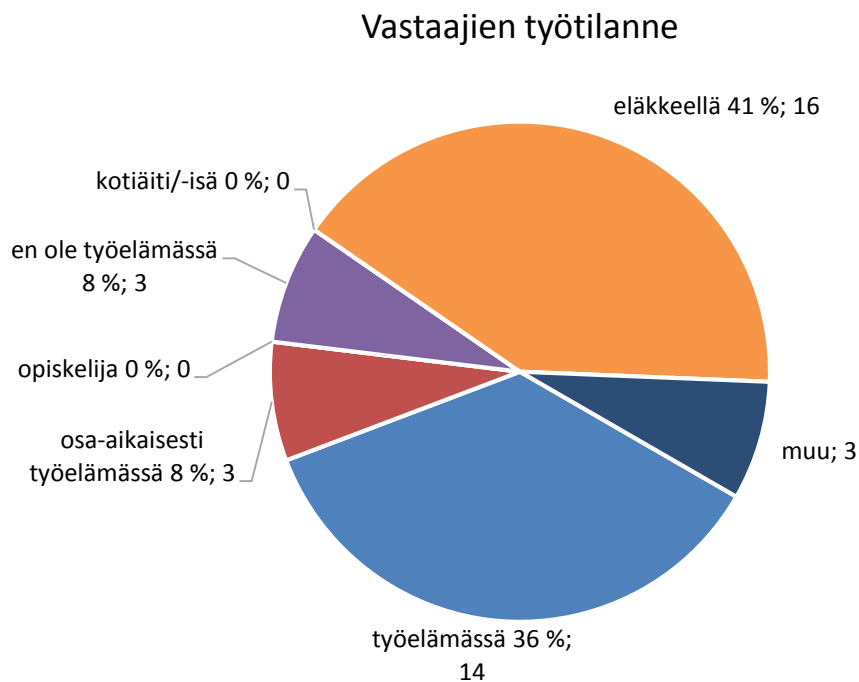
ikävuodet	määrä	osuus vastaajista
alle 30	0	0 %
31–40	1	3 %
41–50	6	15 %
51–60	10	26 %
61–70	15	38 %
71–80	7	18 %
yli 80	0	0 %

Taulukko 1. Vastaajien ikäjakauma.

3.3.2 Työelämä ja koulutustausta

Työtilanteeltaan vastaajat jakautuivat suurimmilta osin kahteen ryhmään. Ehdoton enemmistö vastaajista on eläkkeellä (41 %). Työelämässä kertoi olevansa 38 %. Osa-aikaisesti työelämässä, ei työelämässä ja muu-vaihtoehdon valinnoita oli kutakin 8 prosenttia.

Kuvio 1. Vastaajien työtilanne.

Kysyin myös sitä, liittyykö historiikkien kirjoittaminen vastaajan nykyiseen päätoimiseen työhön ja sitä, liittyykö historiikkien kirjoittaminen vastaajan mahdolliseen sivutyöhön. Näiden kysymysten tarkoitus oli auttaa sen hahmottamisessa, millaisessa roolissa historiankirjoitustyö on vastaajan elämässä. Päättyönä se viittaisi tietynlaiseen kirjoittamisen ammattimaisuuteen. Yhdeksän vastaajaa ilmoitti historiikkikirjoittamisen olevan osa heidän sivutyötään, kun taas 15 vastaajaa kertoi sen liittyvän päätyöhön. Ainakin näiden vastaajien kohdalla voi siis puhua jonkinlaisesta ammattimaisuudesta: kirjoittaminen liittyy nimenomaan työhön, ei esimerkiksi harrastustoimintaan. Tällä tavalla ammattimaisuutta määriteltessä vaakakupissa painaa siis työstä maksettava korvaus, mutta olettaa voisi, että pää- tai sivutoimisesti historiateoksia kirjoittavan

ammattillisuus ulottuu myös työprosessin sujuvuuteen ja laadukkaaseen lopputulokseen.

Osa-aikaisesti ja täyspäiväisesti työelämässä olevat vastaajat kuvailivat päätoimeaan ja mahdollisia sivutoimiaan lyhyesti. Ryhmittelin tähän kysymykseen vastanneet ammattiryhmittäin päätoimen mukaan. Ryhmäjaosta syntyi tasapäinen. Kaiken kaikkiaan neljä vastaajaa on opetustyössä, neljä työskentelee tutkijana, neljä kirjoittaa tilaushistorioita tai historiateoksia päätoimisesti, kaksi tekee journalistista työtä ja neljä vastaajaa sopi sekalaisista ammateista luomaani muut-ryhmään. Tähän ryhmään kuuluu yksi poliisi, yksi kylien liiketoiminta-asiamies, yksi vanhempi asiantuntija ja yksi selkokielikouluttaja.

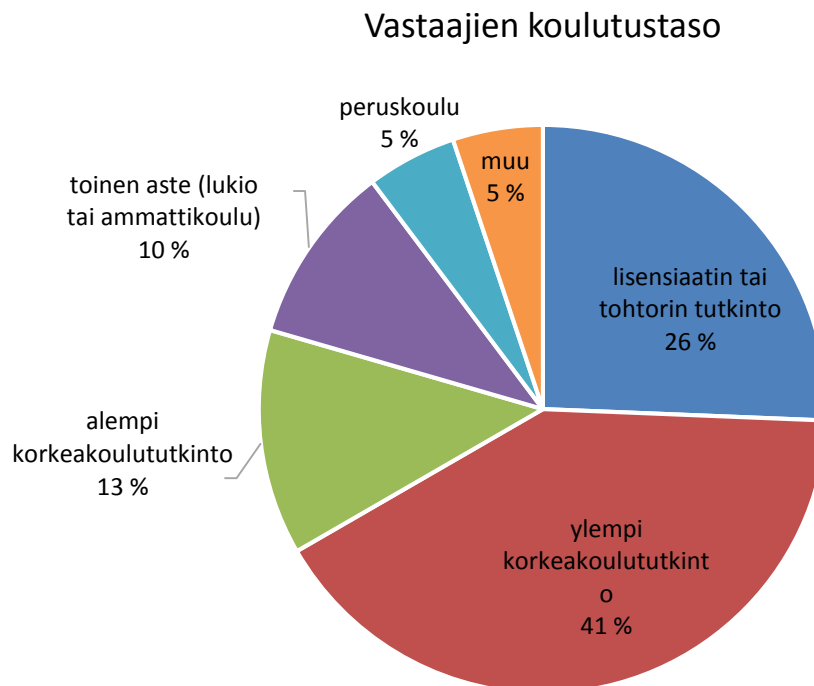
Lähes kaikki sivutoimisesti työskentelevät ovat alalla, jossa työskennellään tekstien parissa. Sivutoimeaan tarkemmin kuvailleet mainitsivat seuraavat alat:

- toimittaja (2)
- freelance-kirjoittaja
- ammattilehden päätoimittaja
- yrittäjä (2)
- kolumnisti
- luennoitsija
- historiateosten kirjoittaja

Koulutus

Kyselyyn vastanneet ovat keskimäärin huomattavan korkeasti koulutettuja. Kuten alla olevasta taulukosta käy ilmi, ylemmän korkeakoulututkinnon tai lisensiaatin/tohtorin tutkinnon suorittaneita on vastaajista yhteensä 26 henkilöä, eli 67 prosenttia kaikista vastanneista. Hyvin korkeasti koulutettujen suureen määrään on todennäköisesti vaikuttanut se, miten kyselykutsua levitettiin. Suomen tietokirjailijoiden yhdistyksen kautta kutsu lähetettiin nimenomaan eri alojen asiantuntijoille, joten joukkoon on luonnollisesti valikoitunut alansa hyvin tuntevia, pitkälle kouluttautuneita henkilöitä.

Kyselyyn vastanneet naiset ovat keskimäärin miehiä korkeammin koulutettuja. Vain yhtä toisen asteen koulutuksen saanutta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki naiset ilmoittivat opiskelleensa ylemmän korkeakoulututkinnon tai lisensiaatin/tohtorin tutkinnon.

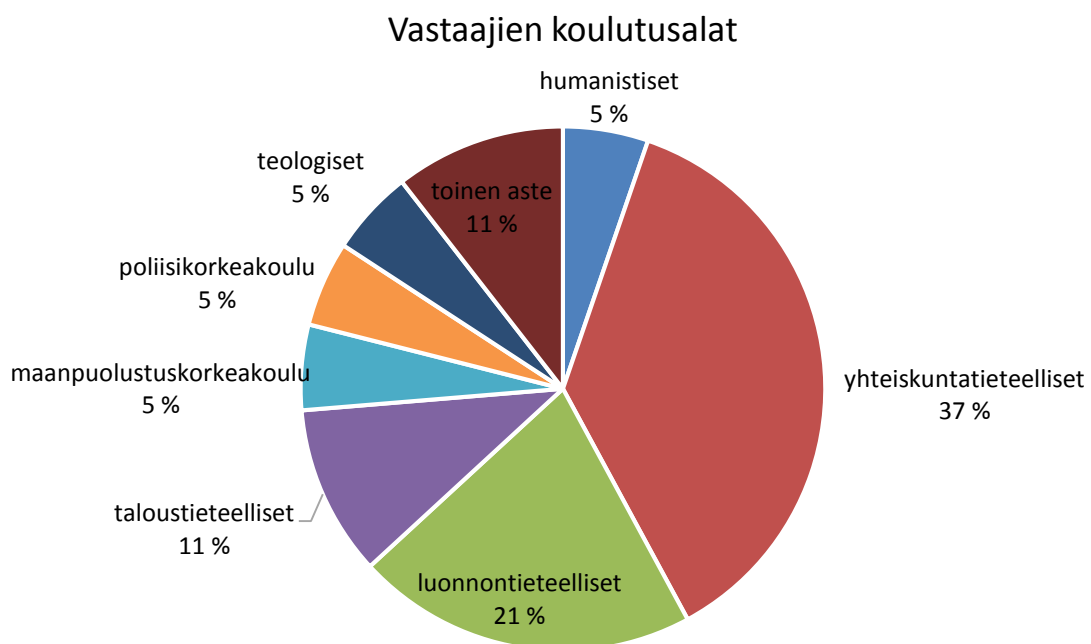

Kuvio 2. Vastaajien koulutustaso.

Vastaajien koulutustaustaa leimaa monialaisuus. 18 vastaajaa listasi kaksi tai useampia tutkintoja kuvaillessaan koulutustaan. Useimmiten kyseessä on kaksi ylemmää korkeakoulututkintoa tai alempi korkeakoulututkinto, jonka jälkeen opintoja on jatkettu toisella alalla. Vastaajissa oli myös neljä sellaista, jotka ovat hankkineet sekä korkeakoulututkinnon että muita pätevyyskysymyksiä ja tutkintoja, muun muassa kaupallista tai yrittäjäkoulutusta toiselta asteelta.

Ryhmittelin vastaajia koulutusalan mukaan saadakseni kuvan siitä, millaisista taustoista käsin he työtään tekevät. Ryhmittelyssä käytin ensisijaisena kriteerinä korkeinta koulutusastetta. Jos siis vastaajalla oli alempi korkeakoulututkinto pääaineenaan valtio-oppi, mutta hän oli valmistunut maisteriksi yleisestä historiasta, laskin vastaajan kuuluvaksi humanististen koulutusalojen ryhmään.

Yhteensä 37 vastaajaa oli kertonut koulutuksestaan kyselyssä, eli kaksi vastaajaa oli jättänyt tämän kysymyksen välistä. Yksi vastaaja oli määritellyt koulutusalaan ”toimittaja”, mitä on hankala sijoittaa mihinkään luomistani ryhmistä. Toimittajakoulutusta tarjotaan sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa, mutta alalle (ja jatko-opintoihin) valmistelevia kursseja järjestetään myös toisen asteen oppilaitoksissa. Lisäksi hän oli maininnut ylimmäksi koulutusasteekseen toisen asteen.

Kuvio 3. Vastaajien koulutusalat.

Vastaajien ylivoimainen enemmistö on saanut koulutuksensa joltain humanistiselta alalta. 12 kaikista 18 humanistista on opiskellut historiaa, mikä on hieman yllättävää, koska olin itse olettanut, että historiaa opiskelleiden osuus kaikista vastanneista olisi suurempikin. Historiasta tutkintonsa saaneet tai sitä opiskelleet muodostavat siis vain runsaan neljäsosan kaikista vastanneista. Historiaa opiskelleiden lisäksi humanisteissa oli neljä opettajankoulutuksen saanutta ja yksi journalistiikasta valmistunut. Yksi vastaaja kertoi koulutuksena olevan ”humanistinen, kasvatusalalta”.

Yhteiskuntatieteellisten ryhmässä mainittiin seuraavat koulutusalat:

- kansantaloustiede
- liikuntasosiologia
- tiedotusoppi
- valtiotiede
- valtio-oppi

Luonnontieteelliset tutkinnot taas olivat seuraavilta aloilta:

- ekologia
- matematiikka
- maa- ja metsätiede
- geologia ja paleontologia

Taloustieteelliseen ryhmään kuului yksi tradenomi ja yksi ekonomi. Toisen asteen koulutuksen kertoivat saaneensa yksi kauppakoulusta valmistunut ja yksi liikunnallisen peruskoulutuksen saanut.

Kun vertaa vastaajien kuvailua saamastaan koulutuksesta sekä heidän valintojaan kyselyn sivulla kolme esitetystä tehtävässä (valitse vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten tähänastista koulutustasi), huomaa nopeasti vastauksissa pientä epäsuhtaa. Ilmeisesti vaihtoehdon “peruskoulu” valinneet eivät ole vastanneet avoimeen kysymykseen koulutusalan tarkemmasta kuvailusta. Toisaalta avoimista vastauksista ei myöskään löydy kuin kaksi selkeästi toisen asteen koulutukseen viittaavaa vastausta, kun taas valintatehtävässä yhteensä neljä vastaajaa on ilmoittanut saaneensa toisen asteen koulutuksen. Voi olla, että jotkut vastaajista ovat valintatehtävässä vahingossa valinneet väärän vaihtoehdon. Näin pieni vaihtelu ei kuitenkaan ole merkittävä kyselyn luotettavuuden kannalta. Jälkikäteen tarkasteltuna valintatehtävässä olisi kannattanut olla myös vaihtoehto, joka olisi sopiva niille, joilla on kesken jääneitä opintoja.

3.4 Kirjoitustyö ja julkaiseminen

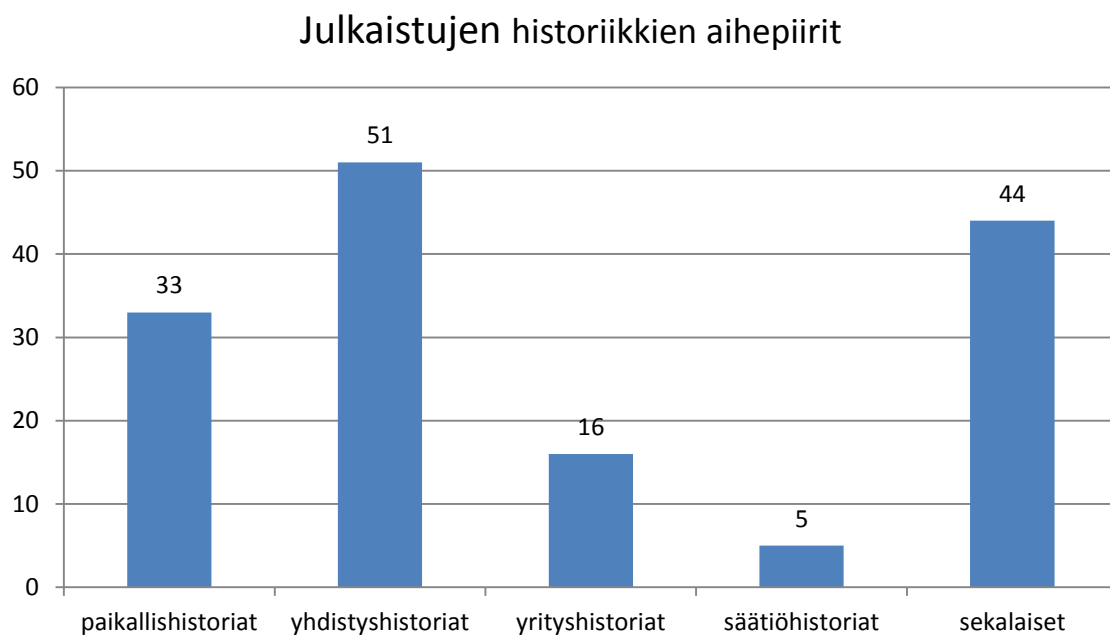
3.4.1 Ahkerat kirjoittajat

Koska kyselyssä olen käyttänyt käsitettä historiikki, myös tämän kyselyn osion analyysissä joudun käyttämään samaa käsitettä toistuvasti. Osasta kyselyyn tulleista vastauksista kuitenkin kävi selväksi, että vastaajat eivät oikeastaan tarkoittaneet vastatessaan vain historiikkeja, vaan puhuivat myös laajemmista teoksista, kuten historioista ja halusivat ennemmin kertoa kirjoittaneensa tilaushistorioita. Eronteko oli toisissa vastauksissa implisiittisesti, toisissa eksplisiittisesti näkyvissä. Varsinkin kookkaampia, suuritöisempiä historiateoksia kirjoittaneet selväsanaisesti erottivat vastauksissaan historiikit muista historiateoksista. Suurin osa kaikista vastaajista kuitenkin käytti luontevasti ja toistuvasti käsitettä historiikki puhuessaan omasta tuotannostaan.

Vastaajista 87 % on ollut mukana kirjoittamassa tai on kirjoittanut useamman kuin yhden historiikin. Vain viisi vastaajaa kertoi kirjoittaneensa vain yhden historiikin. Pyysin vastaajia myös kertomaan kirjoittamiensa historiikkien tarkan luvun. Hieman harmillisesti en ollut tehnyt tätä kysymystä pakolliseksi vastaajille, joten 14 vastaajaa oli päättänyt jättää vastaamatta kysymykseen. Vastanneet 25 henkilöä jakautuivat kuitenkin hyvin tasaisesti välille yksi julkaistu historiikki–noin 30 julkaistua historiikkia. Vastaajat voi jakaa neljään melko tasaväkiseen ryhmään. Seitsemän vastaajaa oli julkaissut 1–5 historiikkia, seitsemän vastaajaa 6–10 ja kuusi vastaajaa 11–15. Neljä vastaajaa oli julkaissut historiikkeja yli viidestätoista kolmeenkymmeneen kappaletta. Yksi vastaajista ilmoitti olleensa “vain avustajana”, mistä on mahdotonta tulkita kirjoitettujen historiikkien määrää. Ikä tai koulutustaso ei aineiston valossa näytä korreloivan sen kanssa, kuinka monta historiikkia vastaaja on julkaissut. Sukupuolien välillä esiintyy pieni ero: naiset olivat kirjoittaneet keskimäärin 11 historiikkia, miesten keskiarvoksi muodostui hieman yli 7. Naisten korkeampaan keskiarvoon todennäköisesti vaikuttavat eniten heidän joukossaan olevat muutamat erityisen paljon kirjoittaneet (kolme yli 10 historiikkia kirjoittanutta ja yksi 30 historiikkia kirjoittanut). Ero saattaa selittyä myös sillä, miten vastaajat ovat mieltäneet

historiikin käsitteen. Oletan, että jotkut ovat jättäneet pois laskuista ei-historiikkeiksi määriteltävät teokset.

Vastaajat saivat myös halutessaan kuvailla kirjoittamiensa historiikkien aihepiirejä tai nimetä niitä tarkemmin. Vastauksista käy ilmi, että aiheiden kirjo on laaja. Alla olevaan kuvioon (kuvio 4) olen sijoitellut kaikki vastaajien mainitsemat teokset ja teosten aiheet aihepiireittäin.

Kuvio 4. Julkaistujen historiikkien aihepiirit.

Kuten kuviosta näkyy, ehdottoman enemmistön kirjoitettujen historiikkien aiheissa muodostaa sekalaiset-ryhmä. Tässä ryhmässä on aiheita, joilla ei varsinaisesti ole yhteistä nimittäjää. Kuten olettaa saattaa, tilaushistorioita tehdään mitä vaihtelevimpiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Sekalaiset-ryhmässä on muun muassa koulujen, seurakuntien, puistojen, teattereiden, kaupungin laitosten, kirjastojen ja sotien historioita. Ilmeistä oli, että vastaajat olivat listanneet myös muita kuin historiikkeja. Esimerkiksi erään vastaajan mainitsema *Suomen historia 1918* ei mitään ilmeisimmin ole historiikki.

Kuvion toiseen suureen aihepiiriin eli yhdistyksiin olen lukenut niin yhdistyksiä, seuroja, liittoja kuin järjestöjäkin koskevat historiikit. Paikallishistorioihin olen lukenut kylä- ja seutuhistoriikkien lisäksi kaupunginosa- ja kuntahistoriikit.

Hieman yllättävää oli elämäkertojen pieni määrä. Toisaalta tässä tehtävänannossa puhuin historiikeista, mikä jo ehkä itsessään rajaa elämäkerrat pois joidenkin vastaajien ajatuksista, vaikka he sellaisia olisivatkin urallaan kirjoittaneet.

Tämän kysymyksen painoarvoa aineistossa hieman laskee se, että toiset vastaajat olivat listanneet hyvinkin tarkasti kaikki kirjoittamansa teokset, muutkin kuin vain historiateokset, kun jotkut kuvailivat muutamalla sanalla millaisia aiheita olivat kirjoittamissaan historiikeissa käsitelleet. Toiset olivat myös listanneet kaikenlaisia historioita aina suppeista useamman sadan sivun historiateoksiin, kun taas toiset keskittyivät kertomaan vain historiikeista, ilmeisesti rajaten ulos muunlaiset historiaa käsittelevät teoksensa. Tämänkin kysymyksen kohdalla siis käsitteen tilaushistoria käyttäminen olisi todennäköisesti ollut hedelmällisempää ja täsmällisempää, minkä voi päätellä erään vastaajan kommentista:

Historiikki-sana on ongelmallinen, sen voi käsittää tarkoittavan joten kuten sutaistua historiaesitystä. Tutkimusaihetta ei voi niputtaa yhden sanan alle ainakaan tarkastelematta eri taseoisia toteuttamistapoja, Itse olen pyrkinyt lähestymään aihetta aina tutkimuksellisesti. Olen kirjoittanut pankin historian, yhdistyshistorian, kaupunginosahistorian, elämäkerran ja lukuisia kylähistorioita. (mies, 41–50 v, tutkija)

Naisten ja miesten välillä ei ollut olennaisia eroavaisuuksia kirjoitettujen historiikkien aiheissa. Naiset kertoivat kirjoittaneensa urheiluseuroista, ihmisistä, yrityksistä ja kaupungeista siinä missä miehetkin ja heidän vastauksissaan oli samankaltaista hajontaa siinä, kertoivatko he kirjoittaneensa muitakin tilaushistorioita kuin historiikkeja vai keskittyivätkö kuvaamaan nimenomaan historiikkejaan.

Yli puolet (54 %) kertoi viimeisen historiikin kirjoittamisesta kuluneen alle vuoden. Taulukosta 2 näkyy, että vain kymmenesosa vastaajista on viimeksi kirjoittanut historiikin kauemmin kuin viisi vuotta sitten.

Aika	vastaajien määrä	osuus kaikista vastaajista
yksi vuosi tai alle	21	54 %
viisi vuotta tai alle	14	36 %
kymmenen vuotta tai alle	2	5 %
enemmän kuin kymmenen vuotta	2	5 %

Taulukko 2. Kuinka pitkä aika on kulunut edellisen historiikin kirjoittamisesta?

3.4.2 Asiantuntijakirjoittajat - mitä muuta he ovat julkaisseet?

Kuten jo aiempaan avoimeen kysymykseen (Mitä aiheita olet historiikeissasi käsitellyt?) saaduista vastauksista saattoi päätellä, vastaajat ovat kirjoittaneet paljon muutakin kuin historiikkeja. Kysymykseen “Oletko julkaissut jotain muuta kuin historiikkeja?” vastasi myönteisesti 82 prosenttia eli 32 vastaajaa. Nämä vastaajat saivat myös kertoa tarkemmin, mitä muuta he ovat julkaisseet. 31 heistä käytti tilaisuuden hyväkseen. Vastausten perusteella voi tiivistetysti sanoa, että tilaushistorioiden kirjoittajista muodostuu kuva asiantuntijoina, jotka kirjoittavat paljon ja useisiin julkaisuihin, vaihdellen tarpeen mukaan tekstilajista toiseen. Tämän perusteella he näyttävät eräänlaisina tekstin moniosaajina, eivät vain tilaushistorioiden kirjoittajina.

Vastaajat kuvailivat kirjoittamiaan teoksia hyvin vaihtelevasti. Jotkut kertoivat niistä hyvin tarkasti nimeä ja julkaisuvuotta myöten, mutta useimmiten muista julkaisuista kerrottiin tämän esimerkin tapaan:

tieteellisiä artikkeleita, lehtijuttuja, kolumneja, kirja-arvosteluja, kunnallishallintoon ja alueidenkehittämiseen liittyviä julkaisuja ja raportteja sekä historiallista faktaa dramatisoineen multimedian. (N9)

Koska julkaistuista teoksista ei voi - eikä olisi tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta järkevääkään - tehdä kovin tarkkaa listausta, päädyin jälleen ryhmittelemään kaikki vastauksissa mainitut julkaisut (myös silloin, kun niistä puhutaan monikossa, esim. ”kolumneja”, ”arvosteluja”) seitsemään ryhmään: journalistiset tekstit, kolumnit ja pakinat, tieteelliset tekstit, tietokirjallisuus, kaunokirjallisuus, historiateokset, muut. Tällä tavoin selvitin, millaisiin teksteihin ja teoksiin vastaajien ammatillinen suuntaus kallistuu. Journalistisiin teksteihin olen sijoittanut kaikki ne maininnat, joissa vastaaja on kertonut kirjoittaneensa lehtijuttuja, työskennelleensä toimittajana tai kirjoittaneensa artikkeleita lehtiin. Tieteellisiin teksteihin on sijoitettu kaikki tieteelliset julkaisut, kuten tieteelliset artikkelit, väitöskirjat ja tutkimukselliset julkaisut. Ryhmässä ‘muut’ ovat sellaiset tekstit, jotka eivät sopineet mihinkään muuhun ryhmään, kuten kunnallisille laitoksille kirjoitetut raportit, kirjoitustyön avustaminen ja kirja-arviot.

Vastaajien muut julkaisut	mainintakerrat vastauksissa
tietokirjallisuus	28
journalistiset tekstit	24
kaunokirjallisuus	13
tieteelliset tekstit	10
kolumnit ja pakinat	7
historiateokset	6
muut	5

Taulukko 3. Vastaajien muut julkaisut, mainintakerrat vastauksissa.

Useimmin vastaajat mainitsivat kirjoittaneensa tietoteoksia. Melkein kaikki vastanneet kertoivat kirjoittaneensa jonkinlaisen tietoteoksen, oli se sitten matkaopas tai lintukirja. Tietokirjoista olen erottanut omaksi ryhmäkseen historiateokset, koska kiinnostavaa oli, erottaisivatko vastaajat tämän kysymyksen kohdalla kirjoittamansa muut historialliset teokset historiikeista. Muutamat tekivät niin, mutta kuten Taulukosta 3. voi nähdä, se oli melko harvinaista. Erilaiset historiaa käsittelevät teokset saivat vastauksissa yhteensä kuusi mainintaa. Tästä

voi kuitenkin päätellä, että muut historiateoksensa maininneet vastaajat tekivät eroa historiikkien ja muiden teostensa välillä.

Huomattavan moni kertoi myös kirjoittaneensa journalistisia tekstejä. Neljä edellä mainituista 32 vastaajasta kertoi olevansa työssäoleva tai eläköitynyt toimittaja, mutta se yksin ei riitä selittämään journalistisen työn yleisyyttä vastaajien keskuudessa. Ilmeisesti tilaushistorian kirjoittajille on hyvin tavallista kirjoittaa uransa varrella useisiin eri medioihin, vaikka heillä ei olisikaan varsinaista toimittajakoulutusta. Useimmiten journalististen tekstien julkaisualustaksi mainittiin sanomalehdet, aikakauslehdet ja erilaiset järjestö- ja ammattilehdet. Journalistiseen työhön suuntautuminen on varmasti hyvin luonnollinen askel työelämässä ihmiselle, joka on korkeasti koulutettu ja tottunut kirjoittaja, sillä freelance-pohjainen toimittajuus ei välttämättä vaadi alan koulutusta.

3.4.3 Mikä historiikki ja mitä se kertoo vastaajasta?

Historiantutkijana käytän käyden tekemisisistäni mieluummin sanoja "historiakirja", "historia" tai "historiantutkimus" kuin "historiikki". Jo opiskeluaikoina meille korostettiin, että historiikki on pienimuotoisesti, usein kronologisesti, jopa luettelomaisesti ja ylipäätään hieman harrastelijamaisesti koottua historiatietoa - ei siis tieteellistä historiantutkimusta. Kuitenkin asiakkaat (teoksen tilaajat) puhuvat varsin usein historiikista - enkä ryhdy heille käsitteitä kuitenkaan oikomaan, mutta pyrin itse välttämään historiikki-sanon käyttöä -- (nainen, 41–50, tutkija)

Kyselyssä vastaajat pääsivät myös itse vapaasti määrittelemään käsitettä historiikki. Kaikki 39 vastaajaa olivat näin tehneet. Kiinnostavinta vastauksia oli tutkia sen pohjalta, millaisin tavoin vastaajat olivat esittäneet eroja historiikin ja muiden historiateosten välillä Tästä näkökulmasta katsoen vastaukset saattoi jakaa kolmeen ryhmään: ne joissa kriittisesti käsiteltiin historiikin käsitettä, ne joissa historiikit eroteltiin historiikit muista historiateoksista ja ne, joissa historiikkeja ei eritelty muista teoslajeista millään tavoin, vaan kuvailtiin niitä niiden omista lähtökohdista.

Ensimmäisenä mainittujen ryhmässä olivat siis ne vastaukset, joissa oli jollain tavalla sanallistettu ajatus siitä, että tässä tutkimuksessa olisi hyvä puhua myös muista historiateoksista kuin historiikkeista ja että he ovat kirjoittaneet myös jotain muut kuin historiikkeja, tai että ovat urallaan kirjoittaneet ainoastaan laajempia historiateoksia ja koko käsitteen historiikki käyttämistä tutkimusyhteydessä olisi hyvä välttää. Nämä kriteerit täyttäviä vastauksia löytyi kahdeksan kappaletta. Näissä vastauksissa historiikkeille annettiin seuraavia määritelmiä:

- pienimuotoinen
- kronologisesti, jopa luettelomaisesti etenevää tietoa
- ei-tieteellinen, voi olla harrastelijamainen
- suppea, kronikkamainen
- kevein menetelmin tehty esitys menneisyydestä
- tutkimuskohdetta ei suhteuteta laajemmin ympäristöönsä
- ei kovin laajoja lähdeaineistoja
- kirjallinen tuote, jossa läpikäydään kohteen vaiheita
- sisällöltään juhlakirjaa vaatimattomampi

Koska nämä vastaajat myös usein kertoivat kirjoittaneensa pääasiassa historiateoksia, he myös kuvailivat, mikä heidän mielestään tekee historiateoksen ja kertoivat, millaiseksi he omat teoksensa ovat määritelleet. Lähes poikkeuksetta nämä vastaajat kertoivat käyttävänsä kirjoittamistaan laajoista historiateoksista nimeä historia, historiakirja, historiateos tai historiatutkimus. Myös käsite juhlakirja katsottiin laajaksi, historiikista selvästi eroavaksi omaksi lajikseen. Nämä historiikkia laajemmat teokset määriteltiin muun muassa näin:

- kirjoittaja hyödyntää historian tutkimuksen menetelmiä
- kirjoittaja on lähdekriittinen
- teos kertoo kohteestaan niin monipuolisesti kuin käytettävä lähdeaineisto sallii
- vertaisarvioitu teos
- tuo historiikkia laajemmin esiin erilaisia asiayhteyksiä
- esitystapa on analyttinen (mutta voi olla tarinallinen)

Näitä vastaajia selkeästi yhdistää ammattimainen ote tilaushistorioiden tekemiseen. He suhtautuivat kysymyksenasetteluun jopa keveästi huvittuneena ja helläkätisesti oikaisivat lähtökohtiani: hyvä että tutkit aihetta, mutta olisi hyvä

laajentaa käsiteympäristöä. Heitä yhdistää myös tutkijamainen ote ja tieteellinen lähestymistapa. Rajatessaan historiikkia he tulevat rajanneeksi itsenä tieteellisen kirjoittamisen ammattilaisiksi.

Seuraavaksi etsin vastauksista ne, joissa historiikit erotettiin selkeästi toisenlaisista historiateoksista, mutta joissa ei viitattu millään tavalla kirjoittajan omaan kirjoitustyöhön tai ei kannustettu käyttämään mitään toista käsitettä. Tällaisia vastauksia löytyi 12 kappaletta. Näissä vastauksissa ero toisiin historiateoksiin tehtiin seuraavin kriteerein:

- tekstissä ei lähdemerkintöjä
- lähdeluettelo ei pakollinen
- fyysisesti pienikokoinen
- aihe voi olla sama kuin laajemmassa teoksessa, mutta esitys tiivistetty suppeammaksi
- kirjoitustyyli vapaa tai "kansanomainen"
- antaa lukijalle kokonaiskuvan aiheestaan, mutta ei pyri tieteelliseen suoritukseen
- näkökulma voi olla löyhemmin aseteltu kuin tieteellisessä tutkimuksessa
- voi perustua suulliseen tietoon
- voi olla "harrastelijamainen"

Nämä vastaajat suhtautuivat mielestäni enemmän tai vähemmän eksplisiittisen nuivasti historiikkeihin historiankirjoituksen lajina, nuivemmin kuin ensimmäisenä kuvaamissani vastauksissa, vaikka toisin voisi olettaa: ajattelin, että omaan ammattimaisuuttaan korostavat kirjoittajat saattaisivat ylenkatsoa historiikkeja muita enemmän. Ehkä "ammattilaiset" osaavat kunnioittaa myös pienikokoisempia historiankirjoja osana historiaperinnettä.

Lopuissa 19 vastauksessa kuvailtiin historiikkeja eri tavoin, mutta niille ei annettu mitään muista historiateoksista erottavia lisämääreitä. Tiivistettynä kaikista määrittelyistä voi todeta, että vastaajat määrittelivät historiikin aiheeltaan hyvin rajatuksi kuvaukseksi menneisyydestä. Toistuvaksi teemaksi näissä vastauksissa nousi sana "yhteisö", mikä viittaisi siihen, että historiikit mielletään nimenomaan ihmisten yhteisöjen historioiksi, ei esimerkiksi henkilöhistorioiksi tai historiallisia tapauksia kuvaaviksi teoksiksi.

Historiikissa pyritään kertomaan kohteena olevan yhteisön vaiheet realistisesti. (mies, 51–60 v, tutkija)

Historiikki on yhteisön vaiheet perustamisesta kohti nykypäivää kertova julkaisu, joka voi olla kovakantinen kirja, mutta myös esimerkiksi 32–64-sivuinen lehti. Historiikki perustuu faktatietoihin, joita on etsitty arkistoista, ja toiminnassa mukana olleiden haastatteluihin. (mies, 61–70, eläkkeellä)

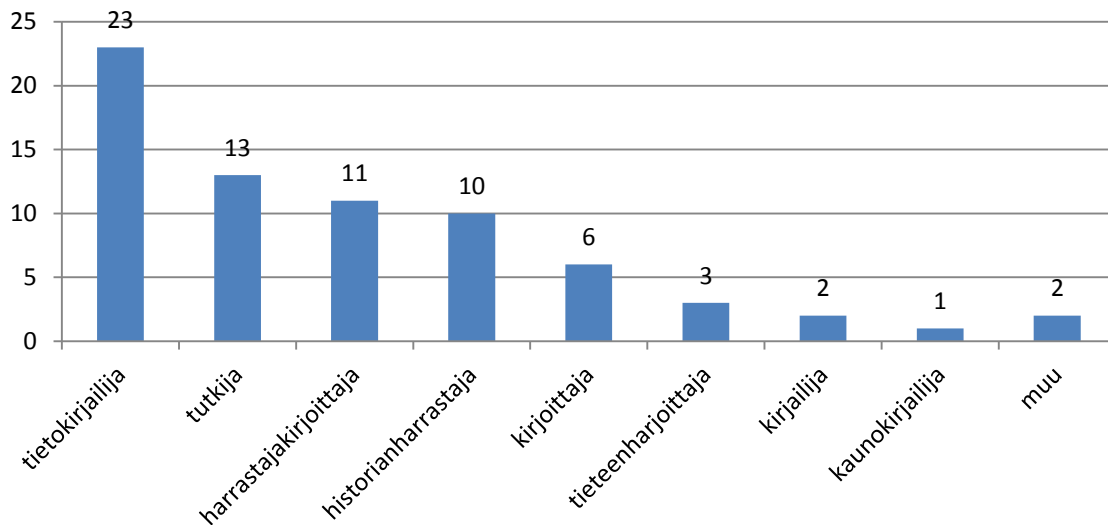
Historiikki on jonkin yhteisön tarina, jossa tuodaan esille siinä toimineiden henkilöiden omakohtaisia kertomuksia ja muistoja. Hyvä historiikki liitetään osaksi laajempaa kontekstia ja inhimilliselle toiminnalle etsitään yhteyksiä historian tutkimuksen keinoin. (mies, 41–50, erikoistutkija)

Mikäli historiikille ei annettu yhteisöllisen historian määrettä, sitä kuvailtiin muun muassa alan tai alueen vaiheiden kuvaukseksi, menneiden tapahtumien seurausten ja syysuhteiden kuvaukseksi tai kuvitetuksi teokseksi, josta selviää suvun tai alueen historian vaiheet. Eräissä vastauksissa historiikkia kuvailtiin hyvin lyhyesti, kuten “Muinaisia tosiasioita (mies, 71–80 v, eläkkeellä)” ja “Jokin historiallinen pakina” (mies, 71–80 v, eläkkeellä).

3.4.4 Kirjoittaja, harrastajakirjoittaja, tietokirjailija

Koska vastaajien kertomista koulutustaustoista tai ammatinkuvauksista ei välttämättä voi päätellä mitään yksittäisen vastaajan ammattimaisuudesta kirjailijana, eikä olisi järkevää myöskään määritellä kirjailijuutta tai kirjoittajuutta julkaistujen teosten määrän tai laadun avulla, annoin vastaajille myös mahdollisuuden määritellä itseään kirjoittajana tai kirjailijana. Kaikkiaan vastaajat saivat valita yhdeksästä vaihtoehdosta mieluisimmat: kirjoittaja, kirjailija, tutkija, historianharrastaja, harrastajakirjoittaja, kaunokirjailija, tietokirjailija, tieteentutkija ja muu. Vastaajat saivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon. Kuviossa 5 (alla) näkyy, että ylivoimainen enemmistö määritteli itsensä tietokirjailijaksi. Vain yksi vastaaja oli valinnut vaihtoehdon ”kaunokirjailija”.

Mikä tai mitkä seuraavista vaihtoehdoista kuvaavat sinua
parhaiten historiikinkirjoittajana?

Kuvio 5. Mikä tai mitkä vaihtoehdot kuvaavat sinua parhaiten historiikinkirjoittajana?

Huomattavaa on, että jopa puolet (19) vastaajista oli valinnut useamman kuin yhden vaihtoehdon. Tämä kertoo, että oman kirjoittajuuden tai kirjailijuuden summaaminen ei ainakaan näiden vastaajien mielestä tapahdu vain yhtä käsitettä käyttämällä. Useimmiten juuri tietokirjailijaksi itsensä määritelleet valitsivat myös jonkin toisen vaihtoehdon. Näin teki 13 vaihtoehdon ”tietokirjailija” valinnutta. Yleisin toinen vaihtoehto tietokirjailijoiksi itsensä määritelleille oli ”tutkija”. Toiseksi eniten useita vaihtoehtoja valinneita oli niiden joukossa, jotka määrittelivät itsensä harrastajakirjoittajaksi. Nämä vastaajat olivat useimmiten valinneet toiseksi vaihtoehdoikseen ”historianharrastaja”, ”tutkija” tai molemmat.

Selkeästi omaksi ryhmäkseen erottuvat ne vastaajat, jotka ovat valinneet ainoaksi vaihtoehdokseen ”tietokirjailijan”. Heitä on kymmenen, mikä on neljäsosa kaikista vastaajista. Mikään toinen vaihtoehto ei kerännyt näin paljon yksittäisiä mainintoja, joiden pariksi ei siis valittu mitään toista vaihtoehtoa (vrt. harrastajakirjoittaja 3, historianharrastaja 3, kirjoittaja 2, kirjailija 2).

Kiinnostava, erityisesti kirjoittajaidentiteettien kannalta tärkeä seikka on se, että kaksi vastaajaa oli vaihtoehdon ”muu” valittuaan täydentänyt listaa kuvailemalla itseään hyvin samantyyllisesti. Toinen kertoi olevansa paitsi tietokirjailija, kaunokirjailija ja historianharrastaja, myös ”tiedon popularisoija”. Toinen vastaajista taas määritteli itsensä ensin tieteenharjoittajaksi ja tutkijaksi ja sitten ”historiantutkimuksen kansanomaistajaksi”. Tämä on tärkeää siksi, että vaikka otoksessani on useita korkeasti koulutettuja, tutkijana työskenteleviä ihmisiä, joiden ammatillisuudelle näyttää olevan olennaista tieteen kriteerit täyttävä teksti (ks. luku ”Kuinka määrittellä historiikki ja mitä se kertoo vastaajasta?”), on vastaajissa myös niitä, jotka katsovat tärkeimmäksi työkseen tiedon kansanomaistamisen ja populaarin esitystavan käyttämisen. Todettakoon, että myös nämä kaksi vastaajaa ovat hyvin korkeasti koulutettuja. Toinen heistä on päätoiminen tutkija, toinen toimii useampaan julkaisuun kirjoittavana yrittäjänä.

Koska tässä tehtävässä valitun vaihtoehdon voisi ajatella korreloivan jollain lailla vastaajan koulutuksen kanssa (esimerkiksi tutkijaksi itsensä määrittelevä saattaa olla korkeakoulutettu ja todella työskennellä tutkijana), vertailin koulutustietoja valittuihin vaihtoehtoihin. 80 prosentilla vastanneista oli ylempi kuin toisen asteen tutkinto. Kun suhteuttaa korkeasti koulutettujen määrän ja muiden vastaajien määrän, ei juuri mikään listatuista käsitteistä näytä jakaantuvan ainoastaan jommallekummalle ryhmälle. Ainoastaan ”tieteenharjoittajan” olivat valinneet vain lisensiaatin- tai tohtorintutkinnon suorittaneet. Tietokirjailijoiksi itsensä määrittelivät yhtä lailla niin korkeasti koulutetut kuin jonkun muunkin koulutuksen saaneet. Neljä korkeasti koulutettujen ryhmään kuulumatonta määritteli itsensä tietokirjailijaksi, loput 18 mainintaa olivat korkeasti koulutetuilta. Myöskään tutkijan käsite ei oletukseni vastaisesti esiintynyt vain korkeasti koulutettujen vastauksissa. Yhteensä 13 vastaajaa valitsi vaihtoehdon ”tutkija” ja heistä kolmella ei ollut korkeakoulutason koulutusta tai tutkintoa.

Jäsenyydet kirjailijaliitoissa

Tietokirjailijoiden suuresta määrästä vastaajien joukossa kertoo myös se, miten moni vastaaja kertoi kuuluvansa Suomen tietokirjailijat ry:hyn. Kysymykseen ”Kuulutko johonkin kirjailijaliittoon?” vastasi myönteisesti 22 vastaajaa eli 56

prosenttia vastaajista. 12 vastaajaa eli runsas neljäsosa kaikista vastaajista kertoi olevansa tietokirjailijoiden yhdistyksen jäsen.

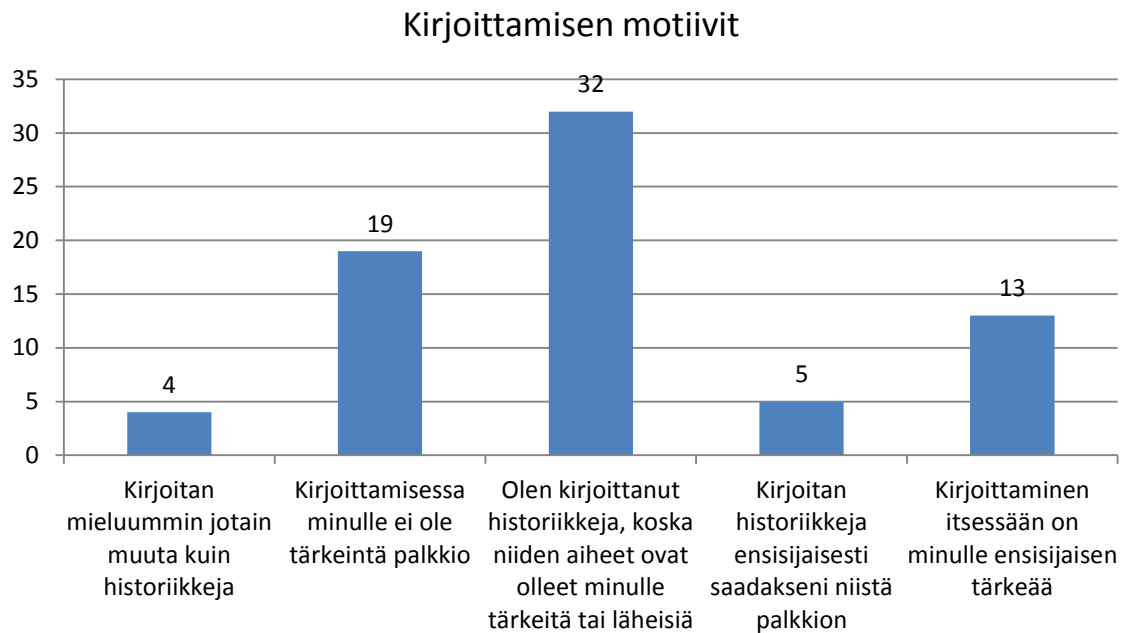
Yksi vastaajista kuului tietokirjailijoiden yhdistyksen lisäksi myös Suomen kirjailijaliittoon sekä Suomen näytelmäkirjailijaliittoon. Kaksi vastaajaa kuului myös paikallisiin kirjailija- ja kirjoittajayhdistyksiin. Kaikki liittoihin kuuluneet vastaajat eivät tarkemmin eritelleet, missä liitoissa heillä on jäsenyyksiä.

Suomen tietokirjailijaliiton jäsenten suurta määrää selittää osaltaan kyselykutsun jakelutapa: sitä levitettiin liiton sivustolle yhteystietonsa antaneille asiantuntioille ja sekä joillekin liittoon kuuluville historiaan suuntautuneille kirjoittajille.

3.5 Kirjoittamista ohjailevat voimat: motiiveista ja tekijyydestä

3.5.1 Mitkä motiivit ohjaavat kirjoitustyötä?

Myöhemmässä vaiheessa kyselyä vastaajat saivat vapaasti kertoa, miksi he ovat kirjoittaneet tai kirjoittavat historiikkeja, mutta halusin ensin tiivistetysti tietää jotain kirjoittamisen motiiveista. Siksi vastaajat saivat valita viidestä eri vaihtoehdosta ne lauseet, jotka parhaiten kuvasivat heidän kannustimiaan. Valintojen jakauma selviää Kuviosta 6.

Kuvio 6. Kirjoittamisen motiiveista.

Selvä enemmistö valitsi viidestä vaihtoehdon “olen kirjoittanut historiikkeja, koska niiden aiheet ovat olleet minulle tärkeitä tai läheisiä”. Melkein kaikki vastaajat (32 vastaajaa) poimivat tämän yhdeksi valinnoistaan. 19 vastaajaa eli puolet kaikista myös valitsi vaihtoehdon “kirjoittamisessa minulle ei ole tärkeintä palkkio”. Näiden kahden vaihtoehdon yhdistelmä oli suosituin kaikkien vastausten keskuudessa. Peräti 13 vastaajaa oli valinnut listauksesta kyseiset kaksi vaihtoehtoa. Tämä jakauma johdattelee siihen päätelmään, että kirjoitustyötä on ohjannut oma kiinnostus aiheeseen eikä palkkio ole kovin keskeisessä asemassa vastaajien kirjoitustyössä. Palkkion merkitystä työlle ei voi kuitenkaan sivuuttaa, kuten totesi Wilmi (ks. sivu 8): osa ammattimaisen tilaushistorioitsijan oman työn arvostusta on vaatimus kohtuullisesta korvauksesta. Kuitenkin vain viisi vastaajaa valitsi vaihtoehdon “kirjoitan historiikkeja ensisijaisesti saadakseni niistä palkkion”. Koska historiikit ovat vain osa kaikkia olemassa olevia tilaushistorioita, voi tietenkin olla, että joillekin vastaajille pienempitöiden historiikkien kirjoittaminen edustaa kaikkien kirjoitustöiden joukossa enemmän rahanlähdeä kuin muita työssä motivoivia tekijöitä.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana tämän kysymyksen vastauksissa erottuu se, että seitsemän vastaajaa oli valinnut ainoaksi vaihtoehdokseen kolmannen kohdan,

”olen kirjoittanut historiikkeja, koska niiden aiheet ovat olleet minulle tärkeitä ja läheisiä”. Vain yhden vaihtoehdon valinneita oli tällä kysymyksellä vain 11 kappaletta, joten valinnan kohdistuminen niin usein yhteen vaihtoehtoon tuntuu merkitykselliseltä. Ehkä alalla on enemmänkin kirjoittajia, joiden ensisijainen kannustin on oman, kiinnostavan aiheen parissa työskentely. Tällöin töitä tehtäisiin niin sanotusti itselle, tutun ja kiehtovan aiheen vuoksi, omasta ilosta. Tämä ajatus toistui kyselyn lopun avoimissa ”miksi kirjoitan” -vastauksissa: vastaajat eivät kovin avoimesti kertoneet, ovatko kirjoitus- tai tutkimustyötä ohjanneet enemmän oma halu ja kiinnostus vai ulkoiset, omasta kiinnostuksesta riippumattomat seikat. Alalle ajautumisen taustalla kuitenkin vaikutti miltei poikkeuksetta jokin oman elämän kiinnostuksen kohde, johon paneutumalla on vuosien mittaan kasvatettu asiantuntijuutta sekä tutkimisen ja kirjoittamisen taitoja.

Kiinnostavaa oli se, että vain kolme sellaista, jotka olivat edellisessä tehtävässä (ks. sivut 49–51) määritelleet itsensä harrastajakirjoittajaksi, kertoivat tässä tehtävässä juuri kirjoittamisen olevan heille ensisijaisen tärkeää. Sen sijaan harrastajakirjoittajat valitsivat useimmiten vaihtoehdon ”kirjoittamisessa minulle ei ole tärkeintä palkkio”. Ensisijaisen tärkeäksi kirjoittamisen kokevat olivat niitä, jotka aiemmissa kysymyksissä olivat kertoneet julkaisseensa laaja-alaisesti tekstejä, muun muassa tieteellisiä artikkeleita, journalistisia tekstejä ja tietokirjallisuutta julkaisseita. On tietenkin ymmärrettävää, että tekstien kanssa paljon työskennelleet vastaajat myös kertovat pitävänsä kirjoittamista itselleen tärkeänä.

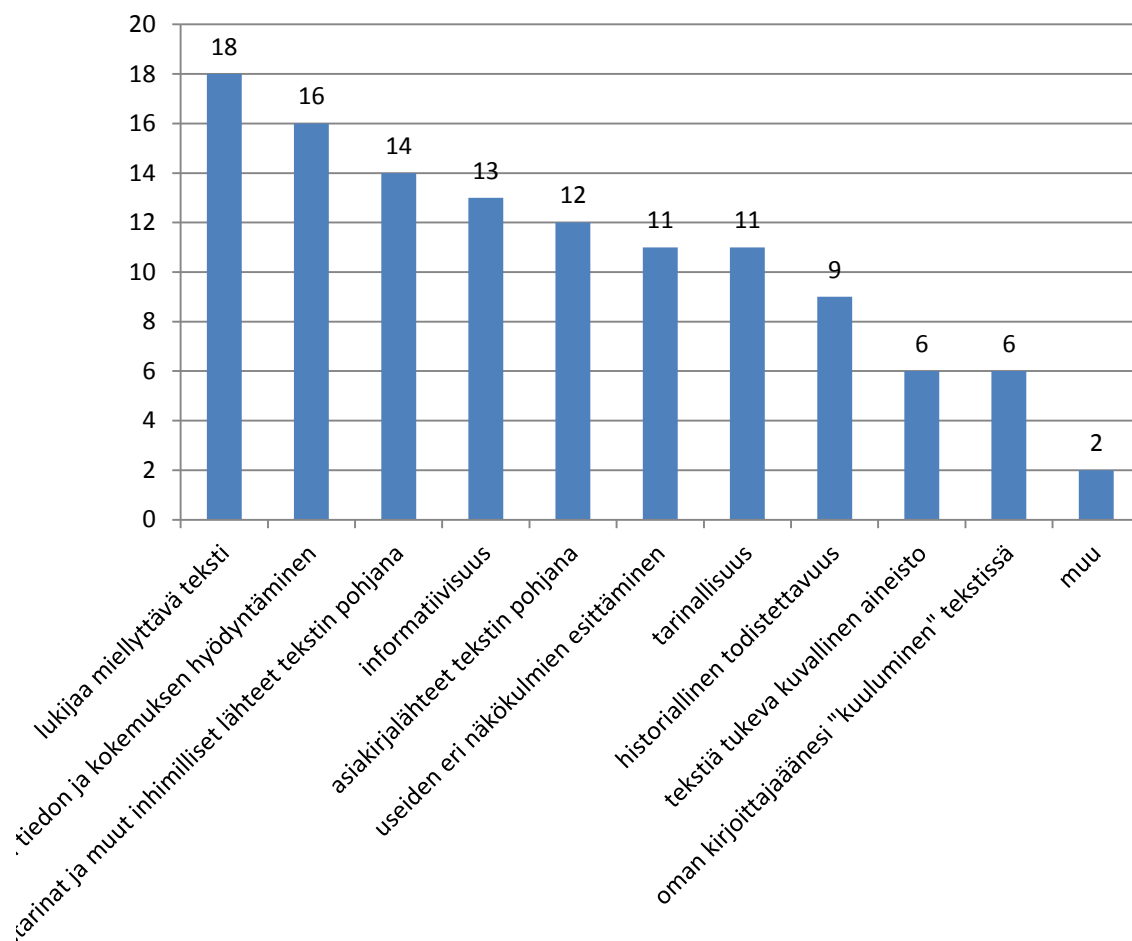
Kolmea poikkeusta lukuun ottamatta kaikki tietokirjailijaksi itsensä edellisessä tehtävässä määritelleet kertoivat tässä tehtävässä kirjoittaneensa historiikkeja, koska niiden aiheet olivat olleet heille tärkeitä tai läheisiä. ”Kirjoittamisessa minulle ei ole tärkeintä palkkio” kertoivat kahta poikkeusta lukuun ottamatta vain tietokirjailijaksi tai harrastajakirjoittajaksi itsensä määritelleet. Nuo kaksi poikkeusta olivat määritelleet itsensä kirjoittajaksi ja tieteenharjoittajaksi. Näiden valintojen perusteella voi olettaa, että tilaushistorioiden kirjoittaminen on näille vastaajille (tietokirjailijoiksi ja harrastajakirjoittajaksi itsensä määritelleet edustavat vastaajissa ehdotonta enemmistöä) muutakin kuin tulonlähde, työstä

myös nautitaan. Koska niin moni kertoi kirjoittaneensa itselleen tärkeistä ja läheisistä aiheista, on myös ilmeistä, että tilaushistorioitsijoiden työ on paitsi toimittajamaista tai tutkijamaista uusiin aiheisiin tutustumista ja niistä kirjoittamista, myös oman tuntemuksen hyödyntämistä ja oman kiinnostuksen mukaan työskentelemistä. Tutuista ja tuntemattomista aiheista kirjoittamisesta kysyin tarkemmin myöhemmässä vaiheessa kyselyä (ks. sivu 64).

3.5.2 Kirjoittajan tärkeimmät arvot

Vastaajat kertoivat myös koko tutkimus- ja kirjoitusprosessin aikana vaikuttavista arvoista. He valitsivat kolme tärkeintä arvoa ennakkoon asettamistani 12 arvosta.

Kolme tärkeintä arvoa historiikin kirjoittamisen prosessissa;
jakauma

Kuvio 7. Kolme tärkeintä arvoa historiikin kirjoittamisen prosessissa; jakauma.

Suosituimmaksi arvoksi nousi lukijaa miellyttävä teksti. Sen oli valinnut yhteensä 18 vastaajaa eli liki puolet vastaajista. Toiseksi suosituin arvoista oli oman tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen (16). Kolmanneksi sijoittuivat aikalaistarinat ja muut inhimilliset lähteet tekstin pohjana (14). Vain yhden tai kahden äänen päähän jäivät informatiivisuus (13), asiakirjalähteet tekstin pohjana (12) ja totuudellisuuden tavoittelemisen, myös ikävien asioiden kertominen (12). Hyvin vähälle suosiolle jäivät tekstiä tukeva kuvallinen aineisto (6) ja oman kirjoittajaäänänen kuuluminen tekstissä (6).

Kaksi vastaajaa oli täydentänyt vastaustaan muu-vaihtoehdolla:

Pyrkimys omien päätelmien jättämiseen pois tekstistä ja tulkintavapauden antaminen lukijalle. (mies, 41–50 v, ei amm.)

Alkuperäislähteiden ja muistitiedon hyödyntäminen yhdistettynä lähdekriittisyyteen. (nainen, 41–50 v, tutkija)

Viiden suosituimman arvon pohjalta muodostuu kuva paitsi hyvään lukukokemukseen tähtäävästä kirjoittamisesta, myös asiantuntijuuteen orientoituneesta ammattikunnasta. Vastauksissa näkyy se, että kirjoittajat työskentelevät alalla, jossa vaaditaan paljon taustatyötä ennen varsinaista kirjoitusprosessia. Tilaushistorian teko ei ole vain kirjoitusprosessi, vaan hyvä lopputulos vaatii myös mittavan tutkimustyön ennen varsinaista kirjoitusvaihetta. Tästä kertoo se, että kärkiviisikkoon sijoittuivat molemmat lähdeaineistoon (inhimilliset ja aikalaisdokumentit) viittaavat arvot.

Vaikka kyselyn muutamissa avoimissa vastauksissa korostettiin kuvituksen merkitystä onnistuneelle tilaushistorialle, ei tämän kysymyksen kohdalla kovin moni valinnut kolmen tärkeimmän arvonsa joukkoon vaihtoehtoa “tekstiä tukeva kuvallinen aineisto”. Koska vain kuusi vastajaa oli valinnut kyseisen arvon, voi todella olettaa, ettei kuvitus ole kovin merkittävässä roolissa suurimmalle osalle tilaushistorioitsijoita heidän tehdessään työtään. Toisaalta vain kuusi ihmistä piti oman kirjoittajaäänänen kuulumista tekstissä itselleen tärkeänä. Tilaushistoria ehkä tekstilajina on sellainen, ettei sen kirjoittajalta odoteta tunnistettavuutta tai

kaunokirjallisen teoksen lukukokemukseen verrattavissa olevaa elämystä. Vastaajat kyllä valitsivat tärkeimmäksi arvoksi lukijaa miellyttävän tekstin, mutta ehkä oman kirjoittajaäänänen kuuluminen koettiin liialliseksi oman kirjoittajapersoonan korostamiseksi.

Vastaajien tuli myös perustella valintansa tässä listauksessa. Perusteluista tuli polveilevia ja pitkiä. Tietyt teemat toistuivat niissä selvästi, joten keräsin jälleen kokonaisuuksia toistensa kanssa yhtenevistä perusteluista. Miltei kaikki esitetyt perustelut saattoi sijoittaa kahdeksaan erilaiseen ryhmään, joista kerron tarkemmin seuraavaksi.

1. Lukukokemuksen on oltava miellyttävä lukijalle

Hyvin usein perusteluissa viitattiin siihen, että tilaushistorioita tehdään lukijoita varten, eikä lukukokemus saa olla puiseva. Vaikka tekstin on ainakin korkealaatuisessa historiateoksessa läpäistävä tietyt tieteelliset kriteerit, se ei saa tarkoittaa sitä, että teos on kankeaa luettavaa.

- - Miksi kirjoittaa koukeroisesti tai virastomaisesti, kun lukija haluaa toisin? Tekstin helppolukuisuus ei enää merkitse epätieteellisyyttä eikä kannata todistaa oppineisuuttaan ja tieteellisyyttään koukeroisella kielellä.
- - (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

2. Kaiken pohjana on oltava luotettavuus ja todistettavuus

Ehkä eniten perusteluista saattoi erottaa erilaisia todistettavuuden ja totuuteen pyrkimisen vaatimuksia. Vaikka moni myös muisti mainita, että ehdottoman totuuden selvittäminen ja kirjoittaminen on usein toiveajattelua, on kuitenkin aina pyrittävä mahdollisimman tarkkaan ja totuudenmukaiseen esitykseen.

Myös tilaushistoriat pohjautuvat parhaimmillaan alkuperäislähteiden ja muistitiedon monipuoliseen hyödyntämiseen ja lähdekritiikkiä käyttäen. Tavoitteena on tavoittaa eri osapuolten näkökulmat ts. "totuus" voi olla - ja usein on - hyvin relativistinen käsite. Ikävät ja vaikeat asiat/tapahtumat ym. ovat osa historiaa. (nainen, 41–50 v, tutkija)

- - Totuudellisuuden täytyy olla historiallisen esityksen perustana, muuten on kyse fiktiosta tai propagandasta. (mies, 41–50 v, asiantuntija)

3. Lähteiden tarkka tutkiminen ja lähdekriittisyys ovat ensisijaisen tärkeitä onnistuneelle työlle. Hyvä tilaushistorioitsija ottaa huomioon jokaisen työlle olennaisen lähteen ja muodostaa sen perusteella kokonaiskuvan kohteestaan. Todellinen ammattilainen muistaa aina olla lähdekriittinen. Erilaiset asiakirjat ovat keskeisiä kun etsitään todistettavaa tietoa kohteesta, mutta kokemuksia tutkittaessa tulee kuuntelemisen ja kysymisen taidoille käyttöä. Toisaalta kirjalliset lähteet saattavat näyttäytyä eri valossa, kun ne saavat vastapainokseen

- - Ilman inhimillisiä lähteitä kirjalliset lähteet johtavat harhaan. On pakko ymmärtää maailmaa ja asioita joista kirjoittaa. (mies, 51–60 v, asiamies)

4. Kuvitus on olennaista, kun tehdään kiinnostavaa työtä

Vaikka vain kuusi vastaajaa oli valinnut kuvitukset kolmen tärkeimmän arvon joukkoon, moni mainitsi perusteluissaan kuvituksen olevan olennainen osa hyvää lukukokemusta. Kuvituksen hankaluudeksi kuitenkin koettiin joissain perusteluissa se, että hyviä, käyttökelpoisia valokuvia on vaikea löytää.

- - Kunnon = toimiva kuvitus on erottamaton osa hyvää historiikkaa. Kuvalla voi näyttää sellaista, mikä tekstillä olisi vaikeaa tai veisi tolkuttomasti rivejä. - - (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

- - Kuvallinen aineisto ei ainoastaan tue tekstiä, vaan tuo kokonaisteokseen syvyyttä. (mies, 41–50 v, erikoistutkija)

5. Yksittäisten ihmisten tarinat ovat kiinnostavia

Tilaushistorioitsijan työ on usein yhteisöjen historioiden selvittämistä ja kertomista. Jotkut vastaajista kuitenkin muistuttivat yksittäisen ihmisen kokemuksen tärkeydestä. Henkilökohtaisten kokemusten tärkeyttä perusteltiin muun muassa niiden arvolla itsessään: pieni ihminen ansaitsee tulla kuulluksi myös silloin (tai varsinkin silloin) kun puhutaan suurista kokonaisuuksista ja tapauksista. Pienen ihmisen tarina on myös lukijalle monesti kiinnostavampi kuin suuren yhteisön kollektiivinen kokemus.

Historiikin täytyy olla luettava, ei puiseva. Sen tulee sisältää inhimillisiä tarinoita, mutta ohessa myös faktatietoa. (mies, 51–60 v, yrittäjä)

Inhimillisyyys ja totuus ovat elämää kantavia voimia! (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

6. Omaa osaamista kannattaa aina hyödyntää

Vaikka oma asiantuntemus ei suoraan tulisi tekstistä julki, siitä on aina hyötyä historiateoksia kirjoittavalle. Muutamat vastaajat viittasivat siihen, että miltei kaikki kirjoitetut teokset ovat omalta erikoisalalta, eikä juuri muusta olekaan kiinnostusta kirjoittaa, koska omista tiedoista on valtava hyöty kirjoitustyössä. Osaamista kuvailtiin kahdelta kantilta. Toisaalta osaaminen ymmärrettiin asiaosaamiseksi, uran varrella kertyneeksi tiedoksi teosten kohteesta. Toiset taas puhuivat osaamisesta nimenomaan tekstuaalisena tai akateemisena osaamisena: sujuvana kirjoittamisena tai tieteellisen tutkimuksen perusteiden hallintana.

Halu osoittaa ammatillinen osaaminen ja siinä vuosien saatossa kehittyminen; kohderyhmä "tavalliset, menneisyydestä kiinnostuneet ihmiset", ei niinkään akateemiset lukijat. (mies, 51–60 v, tutkija)

Kirjoittajaäänän kuuluminen ei ole tärkeää, mutta toki asian tunteminen on valtavaksi hyödyksi. (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

7. eri näkökulmien on tultava tasapuolisesti edustetuksi

Erityisesti tieteellisen tarkkuuden vaatimusta korostavat toivat esille myös ajatuksia siitä, miten tärkeää on esittää asiansa mahdollisimman tasapuolisesti eri näkökulmista. Työskennellessä olennaista on työn alueen rajaus ja näkökulman valinta, mutta eri näkökulmien huomioon ottamisella viitattiin nimenomaan silloin, kun puhuttiin kiistanalaisten asioiden käsittelystä tai siitä, ettei kirjoittaja saa asettua vahingossakaan puolustamaan tiettyä näkökantaa. Useiden eri näkökantojen tarkkailu on myös kirjoittajalle itselleen avartavaa. Se auttaa kirjoittajaa liittämään aiheensa oikeaan kontekstiin ja näkemään laajempia yhteyksiä pienten yksityiskohtien takana.

- - Asiat esille niin monipuolisesti kuin pystyy. Historiikki ei saa olla puolueellinen, vaan eri näkökulmien pitää näkyä. Ikäviäkin asioita ei tule ohittaa, mutta ne on kirjoitettava ymmärtämyksellä ja hienotunteisuudella. (nainen, 61–70 v, eläkkeellä)

- - Paikallishistoriaa kirjoittaessa jokaisessa teoksessa tulee eri näkökulma yhteiskuntaan esille. On mielenkiintoista, miten esimerkiksi osuuspankin /

osuuskassan varhaishistoria kuvaa osuvasti paikkakunnan tuolloista elämää. Ja miten yrittäjän näkökulmasta tarkasteltuna paikkakunnan kehitys nivoutuu koko maan ja maailman talouden kehitykseen. (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

8. Halu kirjoittaa menneisyydestä “tavalliselle” lukijalle

Tieteellinen tarkkuus työssä ja ei-akateeminen yleisö eivät tietenkään sulje toisiaan pois, mutta joissain kommentoissa myös suhtauduttiin avoimen kuivakkaasti “tiukan asialliseen” kirjoitustyyliin. Nämä vastaajat korostivat kirjoittavansa “tavalliselle” lukijalle, sellaiselle, joka ei arvosta liian asiallista tekstiä. Ilmeisesti nämä vastaajat liittivät asiallisuuden ja kuivakkuuden kirjoitustyyliin, jossa välitetään orjallisen tarkasti lähteiden välittämä tieto. Toisten kirjoittajien mielessä kyseinen tyyli yhdistyi tietynlaiseen “tieteellisyyteen”, toisten mielissä taas pieniin yhteisöhistoriikkeihin.

- - kohderyhmä "tavalliset, menneisyydestä kiinnostuneet ihmiset", ei niinkään akateemiset lukijat. (mies, 51–60 v, tutkija)

- - Tapani kirjoittaa on aika eläväinen, niin sanottuja tylsiä ja pelkkiin alaviitteillä todistettuihin dokumentteihin perustuvia teoksia en haluaisi kirjoittaa. Veteraaniteoksessa tosin kirjailijan vapaus oli niukempaa, mutta siihenkin saatiin varsinaisen matrikkelin lisäksi tarinoita ja kokemuksia mukavasti mukaan. - - (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

Historiikkeja pidetään yleensä tylsinä ja järjestöhistorioita jonkinlaisena pakkopullana vuosijuhlien yhteydessä. Haluan tehdä sellaisia historioita, joita on miellyttävä lukea, niistä näkyy yhdistyksen henki, teksti etenee juonellisesti. (nainen, 61–70 v, kouluttaja)

9. Analyysi jääköön lukijan tehtäväksi

Jotkut vastaajista ottivat kantaa siihen, mihin pisteeseen saakka kirjoittajan pitäisi tulkita aineistoaan. Toiset heistä kertoivat jättävänsä analyysin kokonaan lukijan tehtäväksi, koska uskoivat totuuden karttavan aina tulkitsijaansa. Eräs tätä mieltä ollut vastaaja oli täydentänyt edellisessä tehtävässä annettua arvojen listausta muu-vaihtoehdolla: “Pyrkimys omien päätelmien jättämiseen pois tekstistä ja tulkintavapauden antaminen lukijalle” (mies, 41–50 v, ei amm.). Hän palasi perusteluissaan vielä aiheeseen: “Tympääntyminen tieteellisiin ja muihin kirjoittajiin, jotka tekevät johtopäätöksiä enemmän tai vähemmän täydellisen

tietämättömyyden ja taitamattomuuden pohjalta.” Toinen vastaaja kertoi perusteluissaan työskentelytavoistaan näin:

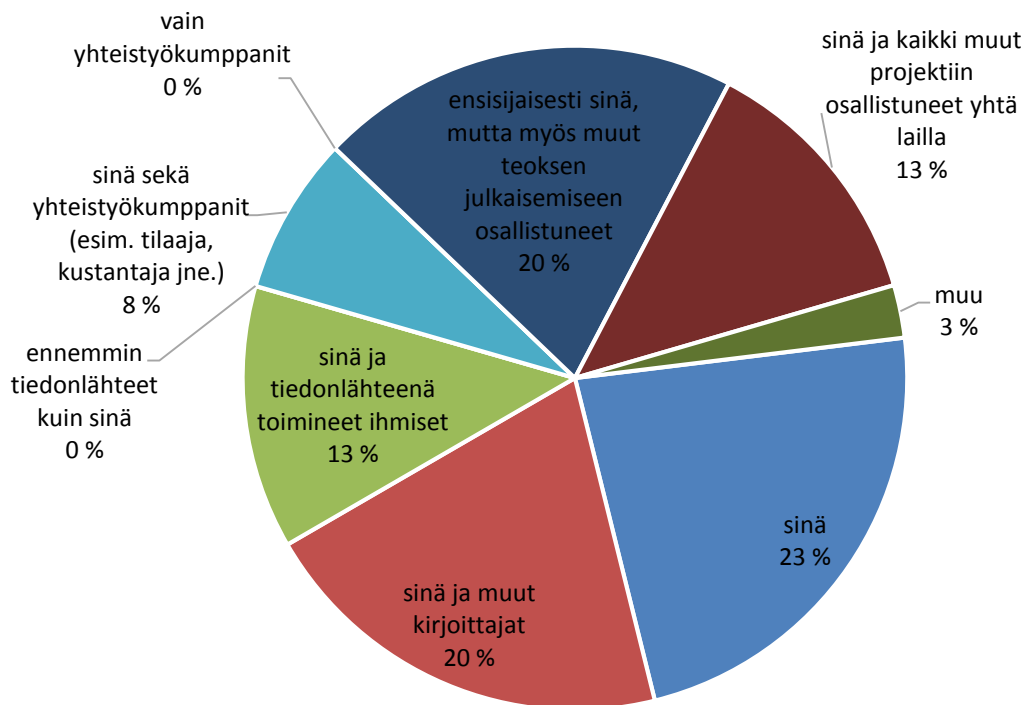
- - En mielelläni ota osakseni "historiallinen tuomion" jakamista: sekä vastaanottajaryhmää että esimerkiksi jatkotutkimusta varten on parempi jättää asioita auki, esittää asioita useista näkökulmista kuin tunkea vaikka väkisin oma näkökulma ainoana oikeana (saadakseen nimiinsä yhden 'tulkinnan'). - - (nainen, 61–70 v, tutkija)

3.5.3 Minä olen tekijä, mutta niin ovat muutkin

Koska historiateoksia kirjoitetaan myös työryhmissä ja niiden taustavoimiin saattaa kuulua runsaslukuinen avustajajoukko, tuntui aiheelliselta kysyä myös, mitä kirjoittajat ajattelevat teostensa tekijyydestä. Ymmärtäisivätkö he tekijäksi yksiselitteisesti itsensä, vai astuisiko tekijän saappaisiin muitakin historiaprojekteihin osallistuneita?

Odotusteni mukaisesti vastaajien keskuudessa syntyi melko tasapäinen hajonta niiden kesken, jotka näkivät itsensä teostensa tekijöinä ja niiden kesken, jotka asettivat teoksilleen muitakin tekijöitä. On tietysti luonnollista, että historiankirjojen alalla monella kirjoittajalla on kokemusta yhteistekijyydestä.

Kuka tai ketkä ovat teostesi tekijöitä?

Kuvio 8. Kuka tai ketkä ovat teosteni tekijöitä.

Melkein neljäsosa vastaajista nimitti itsensä teostensa tekijäksi. Ainakin viidesosalla vastaajista näyttää olevan kokemusta yhteiskirjoittamisesta, sillä 21 prosenttia valitsi teostensa tekijöiksi itsensä ja muut kirjoittajat. Toinen viidesosallinen taas antoi tekijyyden viitan paitsi itselleen, myös muille julkaisuun osallistuneille henkilöille (ei vain kirjoittajille).

Tärkeintä kuitenkin on huomata, että itsensä teostensa tekijöiksi kokeneet ovat vastaajien joukossa vähemmistössä. Kaikki muut vastausvaihtoehdot viittaavat tekijyyden jakautumiseen. 30 vastaajaa valitsi vaihtoehdon, joka kertoo tekijyyden lankeamisesta myös muille kuin varsinaiselle kirjoittajalle tai sen jakautumisesta usealle kirjoittajalle. Ilmeisesti tilaushistorioiden saralla tekijyyden kokemus on usein yhteisöllinen. Yksi vastaajista oli kommentoinut kysymystä valitsemalla muu-vaihtoehdon.

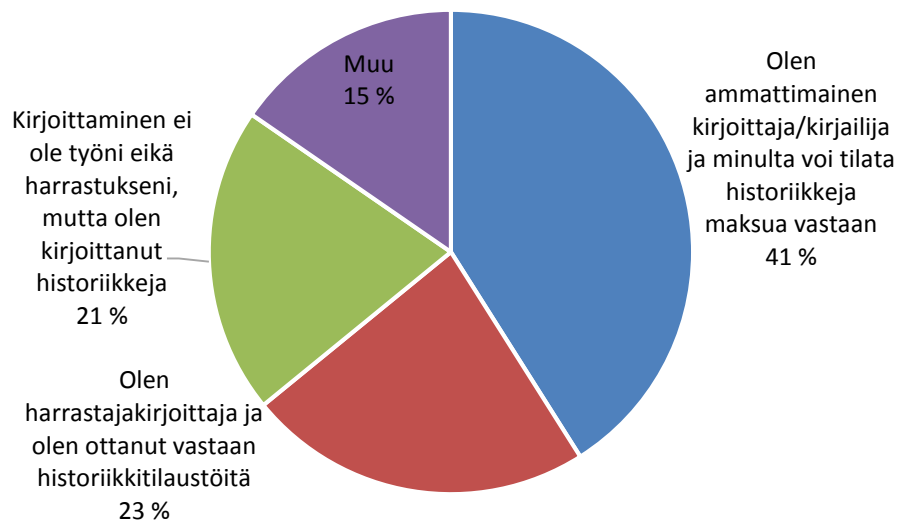
Kirjoittajana minä olen tekijä (tai yksi tekijöistä=kirjoittajista), mutta tietenkin myös muuta projektiin osallistuneita voi tekijöiksi kutsua. Riippuu siis areenasta, mitä tekijällä milloinkin tarkoitetaan. Kirjastojen tietokantojen näkökulmasta olen teoksen tekijä/kirjoittaja. (nainen, 41–50 v, tutkija)

Kommentissa tiivistyy tekijyyden käsitteen ongelma. Tähän kysymykseen vastatessaan saattoi käsittää tekijyyden ja kirjoittajuuden synonyymeiksi, mikä ohjasi valitsemaan oman itsen teostensa tekijöiksi. Toisaalta tekijyyden saattoi (osittain kysymyksenasettelusta johtuen) ymmärtää muuksikin kuin tutkimiseksi ja kirjoittamiseksi. Moni voi tietenkin osallistua historiateoksen tekemiseen. Ehkä toisille kirjoittajille tiedonlähteiden, tilaajan, kuvaajan, kustantajan tai kenen tahansa projektiin osallistuvan työpanos on yhtä kuin tekijyyttä.

3.5.4 Ammatilainen vai harrastaja?

Ammattilaisiksi ja harrastajakirjoittajiksi itsensä määrittelevien jakauma näkyy Kuvioista 9. 41 % vastaajista määritteli itsensä ammattilaiseksi, jolta voi tilata historiikkeja maksua vastaan. Harrastajakirjoittajaksi tunnustautuneita oli 23 prosenttia. Kumpaankaan ryhmään kuulumattomia, mutta historiikkeja kirjoittaneita oli kahdeksan henkilöä, mikä on melko paljon suhteessa koko otantaan (20 prosenttia). Suuri määrä selittyy sillä, että yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki tämän vaihtoehdon valinneet olivat eläkeläisiä.

Ammattilaiset ja harrastajat

Kuvio 9. Ammattilaiset ja harrastajat

Vaihtoehdon “muu” valinheet täydensivät antamiani vaihtoehtoja erilaisin lisämäärein. Kaksi vastaaja tähdensi olevansa eläkkeellä mutta kirjoittavansa silti. Eräs uransa loppupäässä oleva - tutkijana työskentelevä - vastaaja taas kertoi, ettei enää tässä vaiheessa jaksaisi paneutua historiikkiin. Kaksi vastaajaa kertoi historiikkien kuuluvan sekä ammattilaisuuden että harrastusten piiriin ja yksi huomautti, ettei ole koskaan kirjoittanut tilaustöitä.

Verrattaessa ristiin niitä, jotka kertoivat olevansa ammattilaisia ja niitä, jotka aiemmin ovat kertoneet määrittelevänsä itsensä tietokirjailijaksi, näkyy yhtenevyyttä. Yhteensä 23 vastaajaa kertoi olevansa tietokirjailijoita (ks. s 44). 16 vastaajaa kertoi myöhemmin olevansa ammattimaisia kirjoittajia, joilta voi tilata teoksia. 12 näistä ammattilaisista kuului edellä mainittuun tietokirjailijoiden joukkoon.

3.5.5 Vieraus ja tuttuus vaikuttajina kirjoitustyössä

Puolet vastaajista (49 %) oli kirjoittanut aiheista, jotka eivät olleet heille tuttuja tai läheisiä. Se on tietenkin odotettavissa oleva tulos, kun puhutaan sellaisesta kirjallisuudesta, joka syntyy hyvin usein tilaustyönä. Kysyin vastaajilta myös,

miten aiheen vieraus tai tuttuus vaikuttaa työskentelyyn ja näkykö se lopputuloksessa.

Vastaukset jakautuivat viestiltään kolmenlaiseen ryhmään: niihin, joissa uuteen tutustuminen on osa ammattimaisen historiankirjoittajan työnkuvaa; niihin, joissa vierauden myönnettiin toisinaan olevan ongelmallista (mutta myös hedelmällistä) työskentelyssä ja niihin, joissa kerrottiin kirjoittajan keskittyneen vain tuttuihin aihepiireihin. Ensimmäiseen ryhmään kuuluneissa vastauksissa tukeuduttiin ammattimaisuuden tuomaan työskentelyvarmuuteen. Nämä vastaajat korostivat sitä, ettei aiheen vieraus saa näkyä lukijalle asti. Aito ammattilainen osaa käsitellä aiheen kuin aiheen siten, että lukijalle syntyy mielikuva aiheensa läpikotaisin tuntevasta kirjoittajasta. Jotkut näistä vastaajista myös korostivat pitkällisen tutkimustyön merkitystä onnistuneelle lopputulokselle. Aihe voi olla vieras vielä tilausvaiheessa, mutta siihen tutustutaan niin hyvin, että vierauden tunne väistyy kirjoitusvaiheessa.

Vieras muuttuu tutuksi työn kestäessä, tämä näkyy lopputuloksessa. (mies, 61–70 v, eläkkeellä)

Uusi projekti on melkein aina vieraasta aiheesta. Työn kuluessa aiheeseen pitää perehtyä niin, ettei vieraus näy lopputuloksessa. (mies, 51–60 v, tilaushistorioitsija)

Toiseen ryhmään taas sijoittuivat sellaiset vastaukset, joissa myönnettiin aiheen vierauden erottuvan jollain lailla lopullisesta valmiista tekstistä. Vierauden näkymistä ei kuitenkaan pidetty yksinomaan negatiivisena asiana. Jos vieraudessa nähtiin jotain negatiivista, liittyi se yleensä tiukkoihin aikatauluihin, joiden puitteissa oli ollut haastavaa kirjoittaa laadukasta tekstiä.

Yksi esimerkki voisi olla kun ryhdyin kirjoittajaryhmän mukana ison organisaation historiikin osaan - kuitenkin omalla tutkimusalueellani. Kohde oli uusi tutkimuksessa yleensä ja minullekin outo ajanjakso. Huomasin että uuden asian omaksuminen oli vaikeampaa, analyysi hitaampaa ja lopputulos (tiukan aikataulun puitteissa) olisi kaivannut karsimista ja selkeyttämistä. Tutun aiheen parissa voi ilokseen välillä briljeerata tuoreilla yhteenvedoilla ja yhteyksillä. (nainen, 61–70 v, tutkija)

Toki vieras aihe näkyy tuloksessa, ainakin jos aikataulu on tiukka eli ei ole mahdollisuutta riittävän kattavasti tutustua itselle vieraaseen aihepiiriin (esimerkiksi jonkin firman historia alalta, jota ei lähemmin tunne). Toisaalta ammattikirjoittaja ja kokenut tutkija pystyy lähdemateriaalia hyödyntäen hyvään tulokseen sellaisestakin aiheesta. (mies, 61–70 v, eläkkeellä)

- - Paikkakunnalla eri kylien "väliset" kiistat tai mahdollinen menneitten vuosien politikointi esimerkiksi eivät ole vieraammalle kirjoittajalle rasiitteina. (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

Vieraus voi olla myös voimavara, jonka avulla kirjoittaja on vapaa valitsemaan näkökulmansa itse. Vieraus auttaa etsimään tietoa sellaisista lähteistä, jotka muutoin saattaisivat jäädä huomioimatta. Vieras aihe nähtiin myös hedelmällisempänä kuin tuttu: joillekin vastaajille ennestään vieraat aiheet ovat huomattavasti innostavampia tutkimuskohteita kuin vanhat ja tutut. Niistä on helpompi kiinnostua ja lopputuloksen uskottiin olevan myös lukijalle kiinnostavampi.

Käytännössä jokainen historiaan nojaava teos käsittelee minulle outoja ja vieraita asioita, enhän ole elänyt niiden aikakautta tai edes asunut kyseisellä paikkakunnalla silloin. Vieraus on tavallaan hyvin hedelmällistä; esimerkiksi vieraan paikkakunnan "kuvateosta" tehdessäni en jäänyt kiinni kliseisiin, sellaisiin asioihin joita paikkakuntalaisten mielestä olisi ollut pakko teokseen laittaa. Tuoreet silmät näkevät toisin! Myös mahdolliset ennakkokäsitykset ovat vähemmässä tai niitä ei ole lainkaan. - - (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

Joillekin vieraus on tarpeellinen ja motivoiva tekijä työssä, sillä sen avulla syntyy itselle uusia oppimiskokemuksia. Uuden oppiminen kohteesta koettiin positiivisena ja innoittavana, vaikka aihe ei olisikaan lähellä omaa elämänpiiriä. Oma mielenkiinto historiaan saa uusia virikkeitä, kun eteen osuu ennestään tuntematon aihepiiri.

- - On mielenkiintoista perehtyä historiaan ja ihmisiin tekojen takana. (mies, 51–60 v, yrittäjä)

- - Vieraaseen aiheeseen tutustuessa menee aikaa, mutta joskus se on kiintoisampaa kuin tuttu aihe. (nainen, 51–60 v, tilaushistorioitsija)

Vastauksista saattoi helposti erottaa ne, joissa tähdennettiin sen tärkeyttä, ettei aiheen vieraus saa näkyä lukijalle, vaan taitava kirjoittaja tutustuu aiheeseensa hyvin ja huolehtii tekstin asiantuntevasta otteesta. Vertailtaessa näiden henkilöiden aiempia vastauksia keskenään käy selväksi, että nämä henkilöt (8 kappaletta) ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta samoja, jotka ovat kertoneet olevansa ammattilaiskirjoittajia. Samalla tavoin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta he ovat niitä, jotka kertoivat olevansa tietokirjailijoita. Näin vastaajista alkaa erottua ei niin tarkkarajainen, mutta silti havaittavissa oleva ammattimaisten kirjoittajien piiri, joita yhdistää samankaltainen minäkuva ja ajatus kirjoitustyöstä.

Aivan omaksi ryhmäkseen tämän kysymyksen alla muodostuivat sellaiset vastaukset, joissa ykskantaan todetaan kirjoittajan keskittyvän vain ja ainoastaan yhteen tai useampaan itselleen tuttuun aiheeseen. Näillä kirjoittajilla ei ole kokemusta vieraasta aiheesta kirjoittamisesta. He kokivat, ettei ole hyvä poistua tunnetusta aiheympäristöstä, sillä tutusta aiheesta kirjoittaminen on kerryttänyt käytännöllisen kokemuspankin. Sen ulkopuolella olevista aiheista heillä ei ole kiinnostusta tai varmuutta kirjoittaa. Tuttuus on heille ammatillinen voimavara, josta on apua hyvän tekstin synnyttämisessä.

Mielestäni aiheen tuttuus lisää asiantuntevuutta ja luotettavuutta. Tutun aiheen parissa työskentelen mielelläni ja uskon, että se välittyy myös tekstissä. (nainen, 61–70 v, tilaushistorioitsija)

Tutut aiheet motivoivat kirjoittamiseen. Tuskin kirjoittaisin mistään itselleni ventovieraasta asiasta. (mies, 51–60 v, opettaja)

4 NELJÄ LIIKKUVAA KIRJOITTAJAI DENTITEETTIÄ

Tässä luvussa kerron miten olen rakentanut tilaushistorioiden kirjoittajien neljä kirjoittajaidentiteettiä ja millaisin perustein niiden rakentaminen tapahtui. Lopuksi kuvailen neljä koostamaani kirjoittajaidentiteettiä ja vertaan niitä samalla Elina Jokisen (2010) kirjailijaidentiteetteihin.

4.1 Identiteetti muovautuu ajassa, paikassa ja elämäntilanteessa

Aineistoni perusteella on turvallista sanoa, ettei ole järkevää sanoa kirjoittajaidentiteettien olevan staattisia - kerran saavutettuja ja pysyviä. Tilaushistorioiden kirjoittajien erilaisten uravaiheiden kuvaus paljastaa, kuinka kirjoittajaidentiteetti eli kuva omasta kirjoittajuudesta ja työminästä muovautuu yhä uudelleen. Sitä muovaavat niin ympäristön asettamat vaatimukset kuin omat pyrkimyksetkin. Joskus identiteettejä voi olla useampia kuin yksi. Olisi hölmöä väittää, että kaikki vastaajani olisivat puhtaasti lokeroitavissa yhden identiteetin sisälle. Heillä voi olla useita identiteettejä, mutta oman työni selkeyden vuoksi olen rakentanut jokaista vastaaja varten yhden vallitsevan identiteetin. En kuitenkaan voi sanoa, etteikö joku heistä olisi esimerkiksi työaikanaan alalle hakeutunut ammattilainen ja vapaa-ajallaan historianrakastaja.

Tärkein syy kirjoittajaidentiteettien liikkuvuuteen on normaali elämäntilanne. Tie tilaushistorian kirjoittajaksi voi käydä halki harraste- tai kiinnostusvaiheen ja huipentua tilaustöitä kirjoittavan ammattilaisen arkeen. Suunta voi olla toinenkin. Vastaajieni joukossa oli lukuisia eläkeikäisiä, jotka eivät enää vuosiin ole kirjoittaneet tilaustöitä, mutta edelleen harrastuksena osallistuvat erilaisten historiateosten tekemiseen.

Toinen syy identiteettien vaihtuvuudelle ja muuttuvuudelle on se, että ammatikseen (ja jopa harrastukseksi) historioita kirjoittava ei voi pysyttäytyä vain yhden aiheen, yhden tilaajan tai yhden tyylilajin parissa vuosikymmeniä. Hänen on muutettava lähestymistapaansa kirjoittamiseen toisinaan. Joillekin uusi kirjoitusprojekti tietää aina uutta ajatusmaailmaa ja toisenlaisen työskentelytavan opettelua. Oma kirjoittajaidentiteetti voi syventyä ja muuttua millaiseksi vain.

Muokkautumisen suunnan ja nopeuden sanelee tarve. Voi siis sanoa, että tässä luomieni identiteettien sisällä on olemassa toisia identiteettejä ja uskon, että aineistostani saisi uudelleenlukemisen avulla jatkojalostettua vielä lukuisia kirjoittajaidentiteettejä. Joitakin lisäkysymyksiä esittämällä olisin voinut rakentaa myös useampia, tarkemmin rajautuvia identiteettejä.

4.2 Miksi kirjoitan? Kirjoittajaidentiteetit

Kolme Elina Jokisen (2010) luomista kirjailijaidentiteetistä oli vertailukelpoisia omien kirjoittajaidentiteettien kanssa. Myös muissa Jokisen kirjailijaidentiteeteissä oli yhtymäkohtia omien identiteettieni kanssa, mutta tässä vertailussa käytän pääasiassa niitä kirjailijaidentiteettejä, joista löytyi eniten yhteneväisyyksiä omien kirjoittajaidentiteettieni kanssa. Tässä luvussa kerron samanaikaisesti rakentamistani kirjoittajaidentiteeteistä ja Jokisen (2010) vertailukelpoisista kirjailijaidentiteeteistä.

Elina Jokisen (2010) tapaan halusin lähestyä kirjoittajaidentiteettejä käyttäen kaiken pohjana sitä, miten kirjoittajat vastaavat kysymykseen “Miksi kirjoitat?” Siksi tässäkin kyselyssä vastaajat saivat vastata kysymykseen “Kerro omin sanoin, mistä syistä kirjoitat tai olet kirjoittanut historiikkeja”. Kysymyksen esittäminen osoittautui hedelmälliseksi. Useimmat vastaajat kertoivat vaikuttimistaan, uransa alkuhetkistä ja nykyisestä työtilanteestaan. Jotkut tyytyivät summaamaan syitään muutamin sanoin. Kuten monessa aiemmassakin kysymyksessä, vastaajat nähtävästi kertoivat paitsi historiikkien kirjoittamisesta, myös muista kirjoittamistaan tilaushistorioista. Aiemmin kyselyssä historiikki-käsitteen hankaluutta pohtineet selkeästi laajensivat vastauksensa koskemaan paitsi historiikkeja, myös koko tilaushistorioiden parissa vietettyä uraa.

Päädyin alalle, kun kukaan muu ei 1980-luvun alussa halunnut tilaushistorioita kirjoittaa. (mies, 51–60 v, tilaushistorioitsija)

Historiateosten kirjoittaminen on ollut ja on mielenkiintoinen ammatti. (mies, 41-50 v, erikoistutkija)

Vastaajien kertomien syiden mukaan olen sijoittanut heidät neljään ryhmään: 1) alalle hakeutuneet ammattilaiset, 2) alalle hiljalleen ajautuneet osa-aikakirjoittajat, 3) harrastajat ja 4) kirjoittavat historianrakastajat. Ryhmät ovat syntyneet niiden tapojen pohjalta, joilla vastaajat ovat tilaushistorioiden kirjoittamisesta puhuneet. Siten esimerkiksi harrastajien ryhmässä saattaa olla sellaisia kirjoittajia, jotka kuka tahansa kirjoittajan taitojen puolesta laskisi ammattilaiseksi. Olennaista ryhmään sijoittumisen kannalta on ollut *kirjoittajan tapa kuvailla kirjoitustyötään*, eivät niinkään hänen taitonsa tai koulutuksensa. Tällä tavoin uskon pääseväni aidommin käsiksi identiteettiin ja vältän sen määräytymisen puhtaasti päivätyön tai koulutuksen pohjalta.

Ensimmäinen ja toinen kirjoittajaidentiteettiryhmä muistuttavat toisiaan paljon siinä, että molemmissa on ihmisiä, jotka kertoivat tilaushistorioiden kirjoittamisen olevan heidän työtään. Näiden ryhmien edustajien määrätietoisuudessa uravalinnan suhteen on kuitenkin huomattava ero. Kolmanteen ja neljänteen ryhmään lukeutuu sellaisia tilaushistoriantekijöitä, joille historiateokset näyttävät olevan harrastuksenomaisessa tai sivutyön asemassa. Heille on saatettu maksaa historioiden kirjoittamisesta asianmukaista korvausta, mutta tilaushistorioita on silti kirjoitettu enemmän omasta halusta, kirjoittamisen ilosta ja kiinnostuksesta paikalliseen historiaan, tai tällaisen mielikuva ainakin vastausten lukijalle muodostuu heidän kertomansa perusteella.

Ryhmäjaon jälkeen etsin ryhmien sisällä toistuvia teemoja esimerkiksi iän, sukupuolen, koulutuksen ja julkaisuhistorian suhteen. Niitä oli helppoa löytää aineistosta. Kun Jokinen (2010) muodosti kirjailijaidentiteetit vastauksista löytyneistä diskursseista (eli identiteetit itsessään olivat itse asiassa diskursseja), omat kirjoittajaidentiteettini todella ovat konkreettisia vastaajien ryhmiä, eivät vain diskursseja. Tämä on mahdollista ja järkevää sellaisella muutaman kymmenen vastaajat aineistolla kuin omani on, kun taas Jokisen parinsadan vastaajan aineistolla ei olisikaan ollut järkevää pakottaa vastaajia ryhmiksi käyttäen myös taustatietoja ryhmien rakennusaineina.

Seuraavaksi esittelen aineistostani löytämäni kirjoittajaidentiteetit.

4.2.1 Identiteetti 1: alalle hakeutuneet ammattilaiset

Kymmenen vastaajaa kertoi avoimissa vastauksissaan tavalla tai toisella suuntautuneensa alalle tietoisesti. Tietoisesti suuntautumiseksi katsoin kaikki sellaiset elämäntarinat, joissa kerrottiin joko vastaajan opiskelleen historiaa voidakseen kirjoittaa siitä tai tähänneen tutkijaksi samasta syystä. Tähän ryhmään luin myös sellaiset vastaukset, joissa ei varsinaisesti kerrottu opiskeluhistoriasta, mutta viitattiin tietoiseen ammatinvalintaan tai omaan nykyiseen päivätyöhön historiankirjoittamisen alalla.

Tehokkuuden vuoksi käytän tästä identiteetistä nyt nimitystä ”ammattilaiset”, vaikka muiden identiteettien sisältä varmasti löytyy heitä, joita voisi osaamisen ja työn jäljen perusteella kutsua ammattilaiseksi.

Ammattilaisten ryhmän vastauksille ominaista oli paitsi oman ammatillisen suuntautumisen kuvailu, myös työn positiivisten ja houkuttavien tekijöiden listaaminen. Missään muussa ryhmässä ei niin voimakkaasti tuotu esille työn hyviä, kannustavia puolia, jotka ovat saaneet jatkamaan alalla vuodesta toiseen.

Historia on ehtymätön aarreaitta monenlaisille tarinoille. Olen hakeutunut tietoisesti alalle. Lähdin opiskelemaan historiaa vasta vanhemmalla iällä, koska halusin hankkia hyvän ammattitaidon sille uralle, jota haluan tehdä isona. Historioiden tekeminen on hauskaa ja siitä saa jopa melko mukavasti tuloja. (nainen, 61–70 v, tietokirjailija)

Historiikkien (oikeammin siis historioiden) kirjoittaminen tilaustyönä on tapa saada elanto. Kokemusten jakaminen nuoremmille opetustyön ohessa. Mukana olo yhteishankkeissa sellaisten opiskelijoiden kanssa, jotka tunnustelevat oman ammatillisen tulevaisuutensa suuntaa. (mies, 51–60 v, tutkija)

Kaiken kaikkiaan tämän identiteetin edustajat suhtautuivat kirjoittamiseen juuri työnä. He kirjoittavat työkseen, ja siitä maksetaan heille asianmukainen korvaus. Tämän korvauksen vaatiminen tuli myös esiin ammattilaisten vastauksissa. Oikean kokoisen palkkion vaatiminen katsottiin tärkeäksi erottavaksi tekijäksi ammattilaiskirjoittajien tai -tutkijoiden ja harrastajien välillä.

Alalle hakeutuneiden ammattilaiset joukossa oli myös kaikkiin muihin identiteetteihin verrattuna eniten naisia. Peräti neljä kaikista kyselyn yhdeksästä naisesta osui tämän identiteetin sisälle.

Tämän identiteetin alle kuuluvien ikäjakauma on hieman kyselyn keskiarvoa nuorempi. Kun koko kyselyssä 61–70-vuotiaat muodostavat 38 % vastaajista, ammattilaiset ryhmässä sen ikäisiä on vain yksi. Kuusi kymmenestä ammattilaisesta osuu ikävälille 51–60, kolme vastaajaa on sitä nuorempia. Voi siis sanoa, että tälle ryhmälle on ominaista se, että vastaajat ovat jo ehtineet pitkälle omalla urallaan, mutta heillä on vielä runsaasti työvuosia jäljellä. Se tukee ajatusta näiden vastaajien ammattilaisuudesta: heille on jo kertynyt kokemusta ja tietoa, jota nyt hyödynnetään tietokirjoittamisessa. Kukaan näistä vastaajista ei ole eläkkeellä, kaikki ovat työelämässä. Kolme heistä ilmoittaa olevansa kirjoitustyön parissa työskenteleviä yrittäjiä.

Ammattilaiset ovat huomattavan korkeasti koulutettuja. Heissä on kuusi lisensiaatin- tai tohtorintutkinnon suorittanutta ja loppuilla on ylempi korkeakoulututkinto.

Kaikki ammattilaiset ovat julkaisseet useamman kuin yhden historiikin (tästä aiheesta ja sen jatkokysymyksistä ks. sivut 41–46). Itse asiassa he ovat julkaisseet runsaasti historiikkeja, kertomansa perusteella neljästä noin viiteentoista historiikkia. Suurin osa ammattilaisista on julkaissut myös jotain muuta, sillä vain kaksi heistä kertoo julkaisseensa vain historiikkeja. Useimmiten he ovat kirjoittaneet aikakaus- ja sanomalehtiartikkeleita sekä erilaisia tekstejä tieteellisiin julkaisuihin.

Historiikin kirjoittamisen prosessissa kolmeksi tärkeimmäksi arvoksi nousi ammattilaisten ryhmässä historiallinen todistettavuus, lukijaa miellyttävä teksti ja oman tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen. Myös avoimissa vastauksissa korostettiin useaan otteeseen hyvin kirjoitetun, houkuttelevan tekstin suurta merkitystä. Tällä osa-alueella ammattilaiset muistuttavat Jokisen (2010) identiteeteistä oppineita esteetikkoja (ks. sivu 29), jotka näkivät työssään keskeisenä nimenomaan osaavan kielenkäytön.

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki alalle hakeutuneet ammattilaiset määrittivät itsensä tietokirjailijaksi. Tämä yksi poikkeus on sen sijaan antanut itselleen oman määritteen: “historiantutkimuksen kansanomaistaja” (mies, 51–60 v, tutkija). Myös toinen itse itselleen määritteen keksinyt vastaaja osui ammattilaisten ryhmään. Hän kutsui itseään “tiedon popularisoijaksi” (mies, 51–60 v, yrittäjä). Vain yksi ammattilaisista kertoi olevansa harrastajakirjoittaja, joka on ottanut vastaan historiikkitalaustöitä. Kaikki muut olivat valinneet vaihtoehdon “Olen ammattimainen kirjoittaja/kirjailija ja minulta voi tilata historiikkeja maksua vastaan”. Ammattilaisista kahdeksan on Suomen tietokirjailijat ry:n jäseniä. Yksi ei kuulu mihinkään kirjailijaliittoon ja yksi kuuluu paikalliseen kirjailijayhdistykseen.

Kaikki edellä mainitut faktat vahvistavat tämän identiteettityypin yllä leijuvaa ammattimaisen historiankirjoittajan auraa. He antavat itse itselleen ammattimaisuuteen liittyviä määreitä ja ovat linkittyneet alan osaajien maailmaan (tietokirjailijayhdistyksen jäsenyys, pitkälle viedyt yliopisto-opinnot).

Elina Jokisen kirjailijaidentiteeteistä oppineet esteetikot (Jokinen 2010, 183) muistuttavat hyvin paljon alalle hakeutuneita ammattilaisia. Oppineiden esteetikkojen syntyyn vaikuttaa Jokisen mielestä kirjailijakunnan akateemistuminen (2010, 185). Esteetikot ovat ammattilaisia ja he kirjoittavat korkeakirjallisen ideaalin mukaisesti. He ovat kirjallisuuden rakastajia, jotka kirjoittavat toisille kirjallisuuden rakastajille, melko rajatulle sisäpiirin ryhmälle. Oppineet esteetikot ovat osa postmodernien ammattikirjoittajien luokkaa. Postmoderneille ammattikirjoittajille ominaista ovat muuntautumiskykyisen ammattikirjoittajan ideaali ja hyvin käytännönläheiset syyt tekstien parissa työskentelemiselle. He kirjoittavat, koska kirjoittamisella voi elää. Heille ei oikeastaan ole olemassa pysyvää kirjailijan identiteettiä, koska he joutuvat luomaan identiteettinsä aina uudelleen aloittaessaan uuden kirjoitustyön. (Jokinen 2010, 164–166)

Myös alalle hakeutuneet ammattilaiset suhtautuivat hyvin usein työhönsä rahan lähteenä. Kuten edellisessä luvussa totesin, asianmukaisesta palkkiosta muodostui

heidän vastauksissaan eräänlainen erottava tekijä ammattilaisten ja harrastajien välillä.

Alalle hakeutuneilla ammattilaisilla oli oppineiden esteetikkojen tapaan hyvin muovautuvainen identiteettikuva. He saattoivat tarttua aiheeseen kuin aiheeseen ja useimmiten heidän julkaisuistaan oli hankalaa löytää vuodesta toiseen jatkuvaa teemaa. Toki heidän joukossaan oli myös heitä, jotka keskittyivät tietyn rajatun teeman ympärille kaikissa kirjoitustöissään. Ammattimaisen tilaushistorian kirjoittajan työnkuvaan kuitenkin näyttää kuuluvan kiinteästi se, että kirjoitus- ja tutkimustöiden aiheet määräytyvät hyvin usein ulkoa päin, tilaajien toivomusten mukaisesti. Kirjoitustöiden jakautumista kuitenkin ohjailee kirjoittajan ammatillinen suuntautuminen: tiettyjen aiheiden asiantuntijana tunnettu kirjoittaja saattaa saada uusia tilauksia samojen aiheiden ympäriltä.

Kovin tutulta Jokisen identiteeteistä kuulostivat myös sivulliset, yksi moderneista kirjailijatyypeistä. Heidän yhteytensä tilaushistorioitsijoiden kirjoittajaidentiteetteihin alkoi näyttää todennäköiseltä jo analyysin alkumetreillä, lukiessani läpi kyselyyni saapuneita avoimia vastauksia. Moderneille kirjailijatyypeille yhteisiä piirteitä ovat ainakin sisäinen pakko kirjoittaa, ajatus kirjoittamisesta itsestään identiteettityönä, joka muokkaa kirjailijaa, sekä käsitys kirjailijasta, joka on työstään vastuussa vain itselleen. Kaksi ensimmäistä voi liittää tietokirjailijoiden tapaan puhua työstään, mutta viimeistä ei juurikaan. Tilaushistorioiden tekemiseen liittyy voimakas tietoisuus vastuusta työn tilaajalle.

Sivulliset kokevat olevansa eräänlaisia neutraaleja kirjureita. (Jokinen 2010, 162–163) Sivullinen hahmottaa maailmaa kirjoittamalla ja välittää havaintonsa lukijalle. Olennaista on havaintojen muistiin merkitseminen ja kommunikointi. Sivullinen kirjoittaa elämästä sellaisena kuin sen näkee ja rehellisyys on hänelle olennainen työtä ohjaava arvo.

Rehellisyyden, muistiin kirjaamisen ja asioiden neutraalin tarkkailemisen voisi nimetä melkein minkä tahansa identiteettiryhmän arvostamiksi ominaisuuksiksi. Eniten niiden vaaliminen kuitenkin erottui alalle hakeutuneiden ammattilaisten ryhmässä. Tässä ryhmässä hyvin korkea akateeminen koulutus ja tutkijatausta

olivat tavanomaisia, joten ei ole ihme, että juuri heille oli tärkeää kertoa asioista juuri sellaisia kuin he ne näkevät.

4.2.2 Identiteetti 2: alalle ajautuneet osa-aikakirjoittajat

Viisi vastaajaa kertoi kirjoittaneensa ensimmäisen tilaushistoriansa jonkinlaisen sattuman kautta tai harrasteena. Sitten kirjoitustyöstä tuli kuitenkin yhä suurempi osa työ- tai muuta elämää. Näissä vastauksissa tilaushistorioista puhuttiin nimenomaan jonakin muuna kuin harrasteena - kukaan ei kuitenkaan viitannut niihin päätyönään tai ainoana tulonlähteenään, mitä taas tapahtui usein ensimmäisessä ryhmässä. Tätä ryhmää yhdistää tietty määrittelemisen hankaluus: he eivät ole esimerkiksi opiskelleet sellaista alaa, joka kouluttaisi tilaushistorioiden tekemiseen. Kolme viidestä alalle ajautuneesta on eläkkeellä, kaksi työelämässä. Työssäolevat eivät työskentele tekstien parissa. Kuitenkin näitä henkilöitä yhdistää työllä hankittu kirjoittamiskokemus - ja vielä enemmän oman aiheen syvä tuntemus. Vain yksi heistä on kirjoittanut historiikin itselleen vieraasta aiheesta. Yhteistä on myös se, että he ovat ensin tulleet jonkin aiheen tuntijaksi työn tai vapaa-ajan kautta ja sitten heille on auennut tilaisuus (yleensä kutsuttuna, mutta myös puhtaasti omasta mielenkiinnosta) kirjoittaa historiateos tuntemastaan aiheesta. Alalle ajautuneet eivät ammattilaisiin verrattuna juurikaan suhtautuneet kirjoitustyöhön tai tilaushistorioihin positiivisen innokkaasti, vaan ennemmin hyvin neutraalisti. Tilaushistorioiden tekeminen on jotain sellaista, mitä he ovat ”sattumalta tehneet”, eivät välttämättä kovin määrätietoisesti.

He ovat kirjoittaneet melko paljon, muutamasta historiikista aina pariin kymmeneen. Kaksi heistä kertoo olevansa ammattilaisia, joilta voi tilata työn, kaksi kertoo olevansa harrastajakirjoittajia. Yksi taas ilmoitti, ettei kirjoittaminen ole työ eikä harrastus, mutta hän on kirjoittanut historiikkeja.

50 vuotta sitten tulin sattumalta historian asiantuntijaksi kuulemalla ihmisten kokemuksia. Sen jälkeen minulle on soitettu ja lähetetty aineistoa muiden paikkakuntien tapahtumista. (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

Näköjään olen joutunut sellaiseen "putkeen", että ammattitaitoani ja tietämystäni tarvitaan vuodesta toiseen. (mies, 61–70 v, osa-aikaisesti työelämässä)

Osa-aikakirjoittajista kaksi kuuluu Suomen tietokirjailijoiden yhdistykseen. Kolme heistä määritteli itsenä harrastajakirjoittajaksi (joista yksi myös tutkijaksi ja yksi tietokirjailijaksi), kun taas kaksi valitsi määreistä itseään kuvaavaksi vain tietokirjailijan. Tällainen hajonta ja oman kirjoittajaidentiteetin monitahoinen, jopa ristiriitainen kuvaaminen on tyypillistä osa-aikakirjoittajien ryhmälle. Aineistossa oli hyvin harvinaista, että vaihtoehdot "tietokirjailija" tai "tutkija" olisivat esiintyneet yhdessä "harrastajakirjoittajan" kanssa.

Ristiriitaisuus kumpuaa ehkä kirjoittajan taustasta. Kun ammatillinen suuntautuminen on ollut jossain muualla kuin esimerkiksi kirjoittamisessa tai historian tutkimuksessa ja asiantuntemus on hankittu elämäkokemuksella, on tietenkin luonnollista, ettei ryhmän sisäistä koheesiota ole helppo löytää. Nämä kirjoittajat kirjoittavat hyvin erilaisista aiheista ja hyvin erilaisista lähtökohdista. Jo heidän koulutushistoriansa ohjaa erilaisille kirjoittajan poluille. Osa-aikakirjoittajissa on niitä, jotka kirjoittavat peruskoulupohjalta, mutta myös yhteiskuntatieteiden maistereita ja poliisikoulun suorittaneita. Koulutustaustaltaan osa-aikakirjoittajien ryhmä on ehdottomasti hajanaisin.

4.2.3 Identiteetti 3: vapaa-ajan ja eläkeiän kirjoittajaharrastajat

Koska alan sisällä on hyvin monenlaisista taustoista ponnistavia kirjoittajia, haluaisin tässä korostaa, että vaikka kirjoitankin harrastajista yhtenä identiteettiryhmänä, en käytä "harrastajaa" pejoratiivisena nimityksenä historiankirjoittajasta. Harrastajilla tarkoitan tässä sellaisia vastaajia, jotka avoimissa vastauksissaan "miksi kirjoitat historiikkeja" -kysymykseen puhuivat itse kirjoittamisestaan kuin harrastuksesta. Heidän varsinainen työelämänsä on ollut jossain muualla kuin tilaushistorioiden parissa. Tässä ryhmässä on silti myös heitä, joita kuka tahansa pitäisi ammatillisena tilaushistorioiden saralla.

Seitsemän vastaajaa kuvaili omaa uraansa tilaushistorioiden parissa - kuten edellä mainitsin - lähinnä harrastuksena. Tilaushistorioita on saatettu tehdä vain yksi tai

muutamia ja niiden tekemisestä on saattanut vierähtää jo hyvä tovi, jopa vuosia. Harrastukseen liittyviä tuntemuksia tai sen alkamista ei juurikaan näiden henkilöiden vastauksissa käsitelty eikä vastauksiin yleensä sisällynyt sellaisia omien kiinnostuksen kohteiden kuvauksia, joita taas löytyi myöhemmässä ryhmässä eli historianrakastajissa. Harrastajien vastauksille ominaista oli se, että tilaushistorioiden tekemistä perusteltiin olemassa olevalla tarpeella, johon on omalla työllä vastattu. Kaikki harrastajat olivat kirjoittaneet alle 10 historiikkia, useimmiten vain muutamia (2–3 kappaletta).

Enimmäkseen pyynnöstä mutta myös omasta mielenkiinnosta. (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

Tempaistiin kyläkirjaprojektin vetäjäksi talkooperiaatteella. (mies, 61–70 v, eläkkeellä)

Kolme seitsemästä harrastajien identiteettiryhmään laskemastani vastaajasta kertoo kuuluvansa johonkin kirjailijaliittoon, kaksi heistä Suomen tietokirjailijoihin. Tämä viestii siitä, että harrastajien ryhmässä on selvästi heitäkin, jotka ovat kirjoittaneet ja julkaisseet tarpeeksi “ammattimaisia” teoksia tullakseen hyväksytyksi jäseneksi. Aivan puhtaasti tilaushistorioista harrastuksena ei voi siis heidän kohdallaan puhua, mikäli perinteisesti ajatellaan yhdistyksen jäsenyyden merkitsevän tietynlaista ammattimaisuutta.

Harrastajien ryhmässä melkein kaikki ovat eläkeläisiä, ja yksi ilmoittaa, ettei muutoin ole työelämässä. Vain yksi harrastajista on alle 50-vuotias. Muut sijoittuvat ikäväleille 61–70 ja 71–80. Satunnaisten harrastajien identiteettityyppiin kuuluu selvästi eläkeiällä alkanut tai jatkettu kirjoitustyö tai -harraste, joka on itselle motivoivaa ja kannustavaa. Tilaushistorioiden kirjoittaminen ei silti esiinny näidenkään henkilöiden vastauksissa vain leppoisena ajanvietteenä, vaan sen eteen tehdään myös kovasti töitä. Kirjoitustöihin ryhdytään silloin, kun tarvetta ja tilausta löytyy ympäristöstä.

Olemassa olevaan tarpeeseen. Selvittääkseni yhden aikakauden kestävyysjuoksun valmentautumisen. (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

Harrastajien identiteettiryhmään kuuluvien koulutustaso on keskimääräisesti hieman alhaisempi kuin muiden. Yhdellä heistä on ylempi korkeakoulututkinto opetusosalta, kolmella alempi korkeakoulututkinto, kahdella toisen asteen tutkinto ja yksi on käynyt peruskoulun. Osaltaan koulutustaustan eroa saattaa selittää se, että harrastajat ovat melko iäkkäitä. Esimerkiksi nuoremmassa alalle hakeutuneiden ammattilaisten ryhmässä on jo huimasti enemmän hyvin korkeasti koulutettuja. Tässä ehkä näkyy myös heijastumia koko suomalaisen koulutustason muutoksista näiden ikäryhmien (41–50-vuotiaat ja 61–70-vuotiaat) välillä. Harrastajien identiteettiryhmä poikkeaa toisista myös siinä, että siihen kuuluu vain yksi nainen.

Harrastajien tapa määrittää itseään eri käsitteillä on melko hajanainen. Neljä heistä kertoi olevansa harrastajakirjoittaja, mutta kolme niistä muutamasta harvasta, jotka kuvailivat itseään kirjoittajaksi, löytyy tästä ryhmästä. Myös määreet tutkija ja historianharrastaja olivat suosittuja tässä ryhmässä. Kuitenkin vain yksi heistä on työskennellyt varsinaisesti tutkijana työuransa aikana. Nähtävästi tutkimuksellinen työ liittyy näiden vastaajien kokemuksissa kiinteästi tilaushistorioiden kirjoittamiseen. Toinen tulkinta on se, että vaihtoehdon ”tutkija” valitseminen on osa omaa identiteettityötä: siten tilaushistorioiden tekeminen näyttäytyy paitsi itselle, myös kysymyksen esittäjälle eli minulle hieman ”ammattimaisempana” kuin se olisi ilman kyseistä vaihtoehtoa.

Harrastajien vastauksissa tiedon jakaminen sellaisena, kuin sen on itse saanut, oli hyvin keskeisessä asemassa. Harrastajien ryhmässä vastauksissa (niin avoimissa kuin monivalinnoissakin) tartuttiin usein tiedon todistettavuuden ensisijaiseen tärkeyteen. Vasta sen jälkeen kirjoittaja saattoi miettiä tarinallisuutta tai muita tekstiin liittyviä seikkoja. Näin kirjoittajasta tulee sivullinen, tarkkailija, jonka rooli on kirjata tapahtumat muistiin. Tämä muistuttaa kirjoitustyötä ohjaavana arvona Jokisen kirjailijaidentiteeteistä sivullisten (2010, 162–163) ajatusta itsestään neutraaleina maailman tapahtumien kirjureina.

Instituution uudistajat kuuluvat Jokisen (2010) postmoderneihin kirjailijaidentiteetteihin. Heidän ammatti-identiteettinsä perustuu kirjallisuuden instituution vahvalle tuntemukselle. Nimensä mukaisesti instituution uudistajat

tähtäävät työssään kirjallisuuden kentän muuttamiseen. He haluavat tehdä kirjallisuudenhistoriaa. (Jokinen 2010, 175–176)

Toisaalta nämä vapaa-ajan kirjoittajat vertautuvat osittain Jokisen (2010) postmoderneihin ammattikirjoittajiin (ks. sivu 27) siinä mielessä, että he kirjoitustyöllään vastaavat olemassa olevaan tarpeeseen ja mukauttavat työskentelyään jokaisen projektin mukaiseksi. Jotkut heistä kirjoittavat historioita – pieniä tai isoja – vain silloin, kun sellaisen tekemiseen on joskus kerran tai kaksi elämässä auennut mahdollisuus ja oma aika on riittänyt.

4.2.4 Identiteetti 4: kirjoittavat historianrakastajat

Kirjoittavien historianrakastajien ryhmässä on sekä heitä, jotka ovat aiemmin määritelleet itsensä ammattilaiseksi että heitä, jotka sanoivat olevansa harrastajakirjoittajia. Heidän taustansa ovat hyvin vaihtelevat, mutta kaksi yhteistä tekijää ajaa heitä uusiin tilaushistoriaprojekteihin: palava kiinnostus menneeseen ja halu jakaa tietoa menneisyydestä muille. Muissakin ryhmissä on varmasti heitä, jotka ovat syvästi kiinnostuneita historiasta ja tutkimuskohteistaan. Tässä ryhmässä keskeiseksi nousee kuitenkin into menneisyyden tutkimiseen miltei pakottavana voimana, joka ohjaa kirjoittajan työpöydän äärelle vuodesta toiseen. Historianrakastajiksi laskemiani vastaajia on yhteensä 17. Toinen heitä yhdistävä asia on se, että he ovat muihin ryhmiin verrattuna julkaisseet elämänsä aikana melko paljon tekstejä niin historiasta kuin muistakin aiheista. He myös viittaavat vastauksissaan toistuvasti kirjoittamiseen harrastuksenaan tai työnään.

”Itseni ilmaiseminen” ja ”tietoni välittäminen muille” olivat selkeitä vallitsevia vaikuttimia kirjoittavien historianrakastajien ajatuksissa. He kokivat hyvin tärkeänä saada tietonsa ja ajatuksensa toisten kuuluville. Tällä tuntemuksella voi nähdä kahdenlaisia päämääriä: he haluavat sekä välittää tärkeäksi kokemiansa seikkoja toisille että jakaa ajatuksiaan puhtaasta jakamisen ilosta. Viimeiseksi mainittu näyttää olennaiselta oman identiteetin rakennuspalikalta. Kirjoittamalla kokevat tulevansa kuulluksi. Se on heille äärimmäisen tärkeää.

- - kirjoitan, olen siis olemassa. Kirjoittaminen on myös ajattelua: et tiedä tulosta ennen kuin sen kirjoitat. Intuition kirkastamista siis. Kirjoittaminen on tapa vaikuttaa laajalle ja pysyvästi. Kun kirjoittaa kunnollista, ei tarvitse räyhätä sosiaalisessa mediassa. (mies, 51–60 v, asiamies)

Edellä mainitun perustella kirjoittavat historianrakastajat muistuttavat Jokisen (2010) herättäjiä sekä sivullisia (ks. sivut 25–27).

Historianrakastajat eivät vastauksissaan puuttuneet siihen, ovatko tilaushistoriat heille työ vai harrastus. He eivät myöskään viitanneet koulutustaustaansa tai opintohistoriaansa, kuten alalle hakeutuneet ammattilaiset tekivät. Tilaushistoriat ovat historianrakastajille olennainen osa elämää, mutta historioiden sijaa elämässä ei välttämättä määritellä millään lailla. Olennaisempaa heille on kertoa kirjoitusprosessin etenemisen ilosta ja menneisyyden avautumisesta - siitä, millainen innostaja on itse tarina ja oma rooli sen kertojana. Hyvin usein historianrakastajat myös viittasivat siihen, ettei ainakaan paikallishistorioiden tekeminen tee kirjoittajaa rikkaaksi, vaikka työstä saisikin korvausta. Selvästi työstä saatava korvaus on kuitenkin olennainen osa myös historianrakastajien kirjoitustyötä, vaikka sen merkitystä kokonaisuudessa saatettiin vähätellä.

Kurkistaminen menneisyyteen koukuttaa. Tapahtumat alkavat elää. Myös hyvän tekstin aikaansaaminen, luettavat lauseet ja uusien näkökulmien etsiminen on kiinnostavaa. Jotakin korvausta pitää saada, mutta raha ei ole enstekstarkeää. (mies, 61–70 v, eläkkeellä)

- - Itselleni kirjoittamisen aikana tapahtuva ihme on merkittävä ja elähdyttävä asia; aineisto alkaa viedä tarinaa omaan suuntaansa. Esimerkiksi kaksi kyläkirjaani ovat rakenteellisesti aivan erilaisia. Toinen alue "halusi" ja taipui käsittelyä aihealueittain sekä kyläkunnittain, toinen kirja taas vei kylänraittia pitkin ja havainnoi matkan varrelta elämää. - - Paikallishistorioiden kirjoitus ei ole merkittävä tulonlähde, kustantajana tai tilaajana on usein kyläyhdistys tai vastaava, jolla ei ole mahdollisuuksia maksaa työstä maltaita. (nainen, 51–60 v, yrittäjä)

Historianrakastajista kuusi sanoi olevansa eläkkeellä, kuusi työelämässä ja yksi osa-aikaisesti töissä. Kolme ei ole työelämässä. Kaksi vastaajaa kertoi historiikkien olevan osa sivutyötä, kuusi taas kertoi niiden olevan osa varsinaista päivätyötä. Tällä ryhmällä tilaushistorioiden tekeminen näyttää siis asettuvan tasan puoliksi työelämän ja vapaa-ajan alueille. Muutamissa avoimissa

vastauksissa mainittiin kirjoittaminen tulonlähteenä. Niille, jotka mainitsivat tilaushistorioiden kirjoittamisesta saatavat tulot, näyttää historioiden kirjoittaminen muodostavan huomattavan osan vuoden tuloista.

Historianrakastajien koulutustaso on korkea, joskin ei aivan niin korkea kuin ensimmäisen identiteettiryhmän edustajilla. Kuudestatoista historianrakastajista löytyy neljä liseniaatin- tai tohtorintutkinnon suorittanutta, yhdeksän ylemmän ja kaksi alemman korkeakoulututkinnon suorittanutta ja kaksi toisen asteen oppilaitoksen käynnyttä.

Koska historianrakastajien ryhmä on niin suuri, siihen myös osuu tyyliltään hyvin monenlaisia ja erilaisia määriä tilaushistorioita kirjoittaneita ihmisiä. Historianrakastajat ovat kirjoittaneet aina kahdesta kolmeenkymmeneen kappaletta tilaushistorioita. Mielenkiintoista on se, että kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki tämän identiteetin edustajat ovat julkaisseet myös jotain muuta. Näiden julkaisujen kirjo on laaja. Luonnollisesti julkaisujen joukossa on paljon journalistisia tekstejä, mutta niiden ohella on muun muassa tieteellisiä artikkeleita, valmennusmateriaaleja, matkaoppaita, lastenkirjallisuutta ja muuta kaunokirjallisuutta ja jopa yksi dokumenttiefilmi. Verrattuna muihin ryhmiin historianrakastajat ovat julkaisuissaan laaja-alaisempia. Tuotteliaisuudesta eli julkaisutahdista sen sijaan en voi sanoa mitään varmaa, sillä kaikki vastaajat eivät välttämättä ole luetelleet kaikkia uransa aikana julkaisseita teoksia. Osa vastaajista tyytyi kertomaan julkaisuistaan hyvin yleisluontoisesti.

Aikakaus- ja sanomalehtiartikkeleita, esitelmiä. (mies, 51–60 v, tutkija)

Kun tarkastelee historianrakastajien itselleen antamia määreitä, voi selvästi erottaa niissä toistuvia piirteitä. Kaikista kyselyyn vastanneista kymmenen valitsi yhdeksi itseä kuvaavaksi käsitteeksi “historianharrastajan”. Näistä kymmenestä seitsemän on niitä, jotka myöhemmin laskin historianharrastajien ryhmään. Paljon on myös sellaisia historianrakastajia, jotka valitsivat joukosta käsitteen “tietokirjailija”, yhteensä kahdeksan. Tässä ryhmässä myös valittiin sellaisia käsitteitä, jotka viittasivat omaan kirjoittajuuteen (viisi harrastajakirjoittajaa, kolme kirjoittajaa). Kahdeksan eli puolet kaikista historianrakastajista kuuluu Suomen

tietokirjailijoiden yhdistykseen. Historianrakastajat ilmeisesti yhdistävät omakuvaansa ja elämäkuvaukseensa historianharrastamiseen liittyviä asioita ja käsitteitä, mutta myös kirjoittajuuten ja kirjoitusharrastukseen (tai kirjoitustyöhön) liittyviä asioita. He eivät miellä itseään vain historiasta kiinnostuneiksi ihmisiksi, vaan myös kirjoittajiksi ja kirjailijoiksi.

On kuvaavaa tämän identiteetin sisällä esiintyvälle ammatillisuuden tai harrastuksenomaisuuden määrittelemisen hankaluudelle, että historianrakastajien keskuudessa esiintyi suurta hajontaa sen suhteen, sanoivatko he itse olevansa ammattilaisia, harrastajia vai jotain siltä väliltä. Viisi ilmoitti olevansa ammattilaisia, joilta voi tilata historiikkeja. Sama määrä ilmoitti olevansa harrastajakirjoittajia, jotka ottavat vastaan tilaustöitä. Neljä sanoi, ettei kirjoittaminen ole heille työ eikä harrastus, mutta he ovat tehneet historiikkeja. Tässä ryhmässä tavanomaista oli myös kirjoittaa itse itselle sopiva vastaus, joista alla kolme esimerkkiä.

kirjoitan ammatillisesti tärkeiksi kokemistani aiheista, en tilaustöitä. (mies, 71–80 v, eläkkeellä)

Sekaantumisen tuttavuuden kautta historiikin tekoon. (mies, 41–50 v, ei amm.)

urani loppupäässä en usko että jaksaisin paneutua historiikkiin, edes rahasta (nainen, 61–70 v, tutkija)

Yksi Jokisen (2010, 170–172) postmoderneista kirjailijatyypeistä on tarinankertojat. He tuntevat onnistuneensa työssään, mikäli lukija kokee saaneensa elämyksiä heidän tekstiensä äärellä ja luettu on koskettanut lukijaa. Tarinankertojat eivät piittaa elitistisistä taidekäsityksistä tai korkean ja matalan taiteen eroista. Heidän ammatillisen elämänsä suurin haaste on se, miten muut kirjailijat heihin suhtautuvat. He ovat viihdyttäjiä, se on osa heidän ammattitaitoaan. Kaikki eivät sitä arvosta.

Edellä mainitun voisi oikeastaan yhdistää useampaankin omista identiteettiryhmistäni. Tilaushistorioiden asema varsinaisen historian tutkimuksen ”pikkusisarena” ja kirjallisuudentutkimuksen kentällä huomiotta jääneenä lajina

näkyi varsin usein vastaajien mielteissä. Muutamat mainitsivat tullessaan alalle, koska tekijöille oli tarvetta eikä kukaan ottanut tarjottuja töitä vastaan. Myös historiikki-käsitteen ongelmallisuus liittyi tähän: jotkut kokivat, että heidän tilaustöitään oli aiemmin vähätelty kutsuen niitä ”vain historiikkeiksi”, jollain lailla vähäisemmiksi kuin ”oikeat tarinat”.

Tarinankertojien elitistisen taidekäsitteen puutteesta ja heidän tavastaan korostaa elämyksen herättämistä ja lukijan koskettamista voi vetää miltei suoran yhtäläisyysmerkin omien identiteettiryhmieni historianrakastajiin. Historianrakastajia innostaa tieto siitä, että oma teksti voi koskettaa lukijaa ja sen äärellä opitaan, tunnetaan ja muistellaan. Tekstin tarinallisuus on heille tärkeää. Historia avautuu heille kertomuksina, jotka on tarkoitus jakaa eteenpäin. Se, että osaa viihdyttää, on osa heidän identiteettiään. Vaakakupissa painaa silti tarinassa esitetyn tiedon todistettavuuden arvostus yhtä lailla.

Elina Jokisen identiteeteistä myös instituution uudistajat (2010, 175–178) palasivat mieleeni silloin, kun luin vastauksista niitä, joissa puututtiin jollain tavalla tilaushistorioiden tai koko historian tutkimuksen alan puutteisiin tai muutoksen tarpeisiin. Nämä tietoisesti vastarannan kiiskiksi asettuneet vastaajat ilmaisivat hyvin selkeästi ärtymyksensä joitain huonoiksi kokemiansa alan käytäntöjä kohtaan. Näitä käytäntöjä olivat muun muassa kapulakielinen kirjoittaminen ja liian tarkan, jopa harhaanjohtavan analyysityön tekeminen. Avoimesti ärtymyksensä ilmaisseita vastaajia oli kaksi. Heistä kumpikin sijoittui identiteettejä rakentaessani kirjoittavien historianrakastajien joukkoon. Heidän vastauksissaan palattiin toistuvasti edellä mainittuihin alan käytäntöihin ja he kertoivat haluavansa tehdä kantansa selväksi omalla työskentelytavallaan. Heille lukija näyttäytyy tiedonjanoisena, älykkäänä muttei asiantuntijana. Lukijalle tulisi kertoa ensisijaisesti vain ne tosiasiat, jotka tutkija saa selville, ei niinkään pitkälle vietyä analyysiä. Osa analyysistä on jätettävä lukijan tehtäväksi. Siksi on tärkeää kirjoittaa niin selkeästi, että analyysin tekeminen on jokaiselle lukijalle mahdollista.

5 PÄÄTÄNTÖ: SELLAISEN IDENTITEETTI KUIN ON TEOSKIN

Luvussa neljä olen kuvaillut, millaisia kirjoittajaidentiteettejä olen löytänyt tilaushistorioiden kirjoittajien joukosta. Kaikkiaan identiteettejä on neljä: alalle hakeutuneet ammattilaiset, alalle ajautuneet osa-aikakirjoittajat, vapaa-ajan ja eläkeiän kirjoittajaharrastajat sekä kirjoittavat historianrakastajat. Nämä kirjoittajaidentiteetit ovat ajassa, paikassa ja elämäntilanteen mukaan muokkautuvia. Ei voi sanoa, että kyselyyni vastanneet eläisivät kukin yhden tarkkarajaisen identiteetin kanssa, vaan identiteetit vaikuttavat heidän elämiinsä rinnakkain, sisäkkäin ja joskus toisiaan seuraten. Suuremmalla aineistolla ja erilaisia kysymyksiä esittämällä kirjoittajaidentiteetit saattaisivat näyttää aivan toisenlaisilta. Tässä maisterintutkielmassa esittämäni kuvaus kirjoittajaidentiteetistä on vain yksi subjektin mahdollisista identiteeteistä ja vahvasti sidoksissa työ- tai harraste-elämään. Se ei sellaisenaan kuvaa ketään kattavasti persoonana.

Olennaista tätä maisterintutkielmaa lukiessa on ymmärtää se, että vaikka käytän vertailupohjana Elina Jokisen (2010) kirjailijaidentiteettejä, eivät itse rakentamani kirjoittajaidentiteetit sellaisenaan vertaudu suoraan mihinkään Jokisen identiteeteistä. Jokisen kirjailijaidentiteetit ovat nimenomaan *kirjailijoiden*, siis perinteisessä mielessä juuri kaunokirjailijoiden identiteettejä. Kyselyyni vastanneet kirjoittajat ovat tietokirjailijoita, tutkijoita, ammattilaiskirjoittajia ja harrastajakirjoittajia. Heitä ei yhdistä yksi selkeä ammatillinen tausta eikä heitä kaikkia voi tituleerata kirjailijoiksi, vaikka sellaisiakin vastaajieni joukossa on. Tästä syystä kirjoitankin kirjoittaja-, en kirjailijaidentiteeteistä. Lähestymistapani on myös ollut erilainen kuin Jokisen (2010) tutkimuksessa. Olen kysynyt erilaisia kysymyksiä, vaikkakin perustanut identiteetit samantapaiselle avoimelle kysymykselle kuin Jokinen (miksi kirjoitat?).

Olen tässä tutkielmassa siis näyttänyt, että tilaushistorioiden kirjoittajilla on aivan omanlaisensa kirjoittajaidentiteetit. Identiteetit muuttuvat ja kehittyvät sitä mukaa, kun kirjoittajat kehittyvät ja muovautuvat työtilanteen muuttuessa. Näiden identiteettien syntyä ja muovautumista ohjaa alan luonne: työt kirjoitetaan usein tilauksesta ja jotain tiettyä tarkoitusta varten. Toisaalta historioita kirjoitetaan

myös puhtaasti oman mielenkiinnon vuoksi ja kertomisen halusta. Tällainen kertomisen halu on luettavissa myös Elina Jokisen (2010) kirjailijaidentiteeteistä. Kyselyyni vastanneiden kertomisen halu liittyy Jokisesta eroten useimmiten tieteellisen tiedon levittämisen haluun: historioita kirjoitetaan, jotta tieto ei katoaisi. Ajatus paikallisen perimätiedon tai sota-ajan tapahtumien unohtumisesta ajaa kirjoittamaan kaiken muistiin ja myöhempien sukupolvien nähtäväksi. Tilaushistorian kirjoittajien identiteetit ovat tietokirjallisuuden kirjoittajien identiteettejä.

Tutkielmani kolmannessa luvussa olen muodostanut kokonaiskuvaa kyselyyni vastanneista tilaushistoriankirjoittajista. Jo tässä luvussa on nähtävissä jakoa eri tavalla työhönsä ja itseensä kirjoittajana suhtautuvista vastaajista. Kaksi vallitsevaa, korosteisesti vastauksista luettavaa seikkaa yhdistää koko vastaajien ryhmää. Ensinnäkin kaikille heille on tärkeää tehdä laadukasta, faktoihin perustuvaa tekstiä. Toiseksi he pitävät suuressa arvossa paitsi tilaajan toiveiden kuuntelemista myös kaikkien muiden lukijoiden lukukokemusta. Lukijan on nautittava hetkistään teoksen kanssa. Tilaajan toiveiden kuunteleminen ei kuitenkaan tarkoita tosiasioiden vääristelemistä tilaajaa miellyttäväksi.

Vastauksista on luettavissa tietynlaista alansisäistä jakoa todellisiin ammattilaisiin ja harrastajiin. Vahvimman ammattimaisen identiteetin kanssa elävät ne, jotka ovat saaneet alan korkeakoulutuksen tai muun kirjoitustyöhön johtavan korkeakoulutuksen. He ovat hyvin usein tutkijoita tai sellaisia kirjoittajia, jotka kauppaavat kirjoittajantaitojaan historiantilaajien käyttöön esimerkiksi internetissä tai muita väyliä käyttäen. Heille ammattimaisuus tarkoittaa paitsi taitoa ja kokemusta, myös oikeutettua vaatimusta kohtuullisesta korvauksesta. He eivät kirjoita vain kirjoittamisen ilosta (vaikkakin nauttivat työstään), vaan myös siksi, että he saavat kirjoittamisesta elantonsa.

Niin sanottuja puoliammattilaisia ja harrastajia sen sijaan on hyvin monenlaisia. He eivät välttämättä ole saaneet alan koulutusta, mutta suhtautuvat silti kirjoitustyöhön hyvin vakavasti ja ovat julkaisseet runsaasti teoksia. Tilaushistorioita ilmeisesti kirjoitetaan hyvin paljon oman päivätyön ohella tai toisena päätyönä. Oli hyvin tavallista, että toisessa ammatissa toimivat vastaajat

kommentoivat, ettei historioiden kirjoittamisesta voi saada koko elantoaan tai että osapäiväisesti historioita kirjoittamalla ei elä kukaan. Toimittajat, opettajat, tutkijat ja yrittäjät näyttävät erityisesti olevan niitä ammattiryhmiä, joille historioiden kirjoittaminen tuo lisätuloja.

Harrastajien joukossaan on myös niitä, joille kirjoittaminen on puhtaasti hyvää mieltä tuottava vapaa-ajan harraste. He ovat ehkä kirjoittaneet vain muutamia teoksia tai osallistuneet sellaisen tekemiseen. Kuitenkin harrastajaksi itsensä mieltävät saattoivat suhtautua suurella hartaudella sellaisiin teoksiin, joiden aiheet olivat olleet heille jollain tavalla tärkeitä ja läheisiä. Harrastajamaisuus ei siis välttämättä tarkoita automaattisesti hutiloitua lopputulosta tai puolivillaista suhtautumista kirjoitustyöhön, vaikka varsinainen historiantutkimuksen tai kirjoittamisen koulutus puuttuisikin. Osa ammattimaisuutta on kyky ja halu laatia itselle toteutuskelpoinen aikataulu. Tilaushistoriat kirjoitetaan määrätyllä budjetilla määrätyssä aikataulussa, ja kuten kuvitella voi, nykyisessä tutkimuksen maailmassa kyky tehdä tulosta nopeasti on valttia. Aikataulut tuskin ovat ainakaan höllentyneet sitten tilaushistorioiden alkuhämärän.

Kuten olen edellä todennut, kirjoittajaidentiteetit muuttuvat. Niin muuttuvat myös kuvailemani elämäntilanteet. Tämä maisterintutkielma kuvaa vain yhtä vaihetta kyselyyn vastanneiden elämässä. On vaikeaa kuvata kirjoittajia juuri sellaisena kuin he ovat, sillä he voivat olla yhtä aikaa hyvin monenlaisia kirjoittajia: ammattilaisia yhdellä saralla ja harrastajia toisella, matkalla ammattilaisuuteen tai eläkkeelle, luopumassa päivätyöstään tai juuri aloittamassa uudessa työssä. He eivät välttämättä ole koskaan joutuneet miettimään omaa kirjoittajuuttaan, joten kyselyyni vastaaminen saattoi olla haastavaa. Vastauksista voi lukea epävarmuutta ja halua tiivistää omat ajatukset mahdollisimman pieneen tilaan.

Luvussa 1.2 Tilaushistoriat tutkimuksen ja kirjallisuuden lajina kirjoitin Petri Karosen ja Juha-Antti Lambergin (2000) kirjoittaneen siitä, kuinka tilaushistorioiden alalle olisi hyödyksi tiiviimpi verkostoituminen ja yhteistyö. He puhuvat poteroitumisesta ja tutkijoista, jotka norsunluutorneistaan tarkkailevat maailman menoa. Nyt oman analyysityöni tehneenä sanoisin, että erilaisten lähestymistapojen, näkökantojen ja työskentelytapojen hyväksyminen olisi

varmasti alalle hyödyllistä. Joistain saamistani vastauksista voi lukea uran aikana koettuja pettymyksiä, jotka ovat saaneet alkunsa kun alan konventiot ovat sammuttaneet kirjoittamisen ilon. On ymmärrettävää, että alan tutkijakoulutuksen saaneet ammattilaiskirjoittajat haluavat suojella omaa sekä muiden kirjoittajien mainetta asettamalla selkeät pelisäännöt tieteelliset tarkkuuden, tutkijaetiikan ja yleisesti luotettavuuden suhteen. Näin syntyy ja säilyy hyviä asiakassuhteita. Tiukka sääntely on toisaalta saanut aikaan sen, että monet puoliammatillaiset tai harrastuksenaan kirjoittavat tuntevat tulevansa joka suunnalta hyljeksityksi. Hekin ovat löytäneet lukijakuntansa, mutta eivät tule alan sisällä ”hyväksytyiksi”. Kaikki eivät haluakaan tulla, vaan pyrkivät ennemmin pois päin niin sanotusta sisäpiiristä, kohti omaehtoisuutta ja kirjoittamisen vapautta.

Maisterintutkielmani heikkoudet liittyvät selkeästi alussa mainitsemaani käsitteiden rajaamiseen. Kyselypohjan laatimisen vaiheessa koettu kiireen tuntu johti lopulta siihen, etten pysähtynyt pohtimaan käsitteistöä tarpeeksi syvällisesti. Tulokset saattaisivat olla hieman toisenlaisia erilaisella käsitteistöllä, mutta ne osaa ajatella, että tulokset olisivat merkittävällä tavalla toisenlaisia. Toisaalta historia-tilaushistoria-historiikki -ongelma osoittautui myös hedelmällisen pohdinnan perustukseksi.

Tämän maisterintutkielman jatkotutkimusmahdollisuudet voisivat liittyä laajemminkin kirjoittajaidentiteetin tutkimiseen rajatuissa kirjoittaja- tai kirjailijaryhmissä, tai historian tutkimuksen alalla esimerkiksi tilaushistorian tutkimus- ja kirjoitusprosessin tarkastelemiseen. Tilaushistorioiden alalla kiinnostavia näkökulmia olisi avattavissa ainakin alan tulevaisuuteen. Mitä lisäarvoa tilaushistoriat voivat saada tulevaisuudessa? Muuttuvatko niiden julkaisumuodot alati sähköistyvässä ja verkottuvassa maailmassa? Jos muuttuvat, millaista lisäosaamista kaivataan niiden kirjoittajilta?

LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka (1994) ”Fenomenografinen tutkimus.” Teoksessa L Syrjälä, S Ahonen, E Syrjäläinen & S Saari: *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Jyväskylä: Kirjayhtymä Oy.
- Aro, Laura (1996) *Minä kylässä: identiteetikertomus haastattelututkimuksen folkloreina*. Helsinki: SKS.
- Ahvenainen, Jorma (1993) *Yrityshistorian kirjoittaminen*. Helsinki: Finn Lectura.
- Clark, Romy & Ivancic, Roz (1990) *The Politics of writing*. London: Routledge.
- Fadjukoff, Päivi (2009) ”Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena.” Teoksessa Riitta-Leena Metsäpelto & Taru Feldt (toim.) *Meitä on moneksi: persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gilles, John (1994) “Memory and identity: the history of a relationship.” Teoksessa *Commemorations. The politics of national identity*. Princeton: Princeton university Press.
- Glaser, Barney & Strauss, Anselm (1967) *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Hall, Stuart (2002) *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. 4. p. 2002. Tampere, Vastapaino.
- Heikkinen, Merja (1989) *Tilannekuva kirjailijoista. Tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Hiidenmaa, Pirjo & Maasalo, Katri (toim.) 2008: *He kirjoittavat öisin - mutta miksi? : tietokirjailijat kertovat : Suomen tietokirjailijat ry:n 25-vuotisantologia*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.

Jokinen, Elina (2010) *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhaten vaihteen Suomessa*. Väitöskirja. Helsinki: Avain.

Jokinen, Heikki (2008) *Tietokirjailijan eväät. Tekijänoikeus, sopimukset, apurahat*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.

Jussila, Raimo (2006) *Tieto kirjaksi*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Kalalahti, Mira (2004) *Asiantuntijakirjailijat. Suomen tietokirjailijoiden jäsentutkimus 2004*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.

Karonen, Petri & Lamberg, Juha-Antti & Ojala, Jari (2000) ”Yritykset muuttuvat, muuttuuko historiantutkimus. Yrityshistorioista yrityksen taloushistoriaksi”. Teoksessa *Historiallinen aikakauskirja*, Vol. 1/2000, sivut 47–65. Suomen Historiallinen Seura, Historian Ystävien Liitto.

Katajala, Kimmo (1990) *Historiikinkirjoittajan opas*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Koskela, Lasse & Rojola, Lea (2000) *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Laine, Timo (2001) ”Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma” Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lappalainen, Jussi T (2002) *Haluatko historiankirjoittajaksi?* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Moring, Inka (1998) ”Tee se itse -teoria: grounded theory mediatutkijan työkaluna” Teoksessa Anu Kantola, Inka Moring, Esa Väliaverronen (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Sivula, Anna (2009) ”Pieniä mutaatioita. Menneen jäljet ja historia identiteetin rakennusaineena.” Teoksessa Helena Ruotsala, Petri Saarikoski & Maija Santikko (toim.) *Matkalla. Juhlakirja Outi Tuomi-Nikulalle hänen täyttäessään 60 vuotta.* Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XVIII.

Sivula, Anna (2013) ”Yhdistyksen historia avaa näköalan 150 vuoden aikana muodostuneeseen ja muuttuneeseen suomalaiseen yhteiskuntaan.” Teoksessa Aitto-oja, Suvi & Sivula, Anna (toim.) *Karhu, kirves ja punainen kukko. Porin vapaaehtoinen palokunta 1863-2013.* Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 39.

Vanhatalo, Pauliina (2008) ”Minä! Kirjoittaja!” Kirjoittajan identiteetin haave ja haaste. Teoksessa Juri Joensuu et al. (toim) *Luova laji. Näkökulmia kirjoittamisen tutkimukseen.* Jyväskylä: Atena.

Varpio, Yrjö (1987) ”Kirjailijahaastattelut kirjailijatutkimuksessa”. Teoksessa Ritva Haavikko ja Kaarina Sala (toim.) *Kirjailijahaastattelut.* Helsinki: SKS.

Sähköiset lähteet

Grahn, Maarit (2014) *Paikallishistoriasta väitöstutkimukseen.* Esitelmä kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivillä Joensuussa Itä-Suomen yliopistolla (abstrakti) <http://www.kulttuuripolitiikantutkimus.fi/content/kulttuuripolitiikan-tutkimuksen-p%C3%A4iv%C3%A4t> (tarkistettu 13.5.2014)

Heinimäki, Jaakko: Tietokirjailija ja työympäristön muutos. Teoksessa Löytönen, Markku & Inkinen, Tommi & Rutanen, Anne (toim.) (2014): Kirja muuttuvassa tietoympäristössä. Verkkoersio osoitteessa <http://www.suomentietokirjailijat.fi/jasenyys/julkaisut/kirja-muuttuvassa-tietoymparisto/> (tarkistettu 27.6.2014)

Rahka, Fredrik: Miten digitalisaatio muuttaa kirja-alaa. Teoksessa Löytönen, Markku & Inkinen, Tommi & Rutanen, Anne (toim.) (2014): Kirja muuttuvassa

tietoympäristössä. Verkkoersio osoitteessa

<http://www.suomentietokirjailijat.fi/jasenyys/julkaisut/kirja-muuttuvassa-tietoymparisto/> (tarkistettu 27.6.2014)

Sivula, Anna (2014b) *Corporate history Culture and useful industrial past: a Case study on history management in finnish Cotton Company Porin Puuvilla Oy* Electronic Journal of Folklore. <http://www.folklore.ee/folklore/ksisu.htm>. (tarkastettu 13.5.2014)

Sivula, Anna (2014a) *Puolijulkisen tilaushistorian jännitteitä: Porin VPK:n historiaproessin tapaus*. Esitelmä kulttuuripolitiikan tutkimuksen päivillä Joensuussa Itä-Suomen yliopistolla (abstrakti) <http://www.kulttuuripolitiikantutkimus.fi/content/kulttuuripolitiikan-tutkimuksen-p%C3%A4iv%C3%A4t> (tarkistettu 13.5.2014)

Suomen tietokirjailijat ry:n verkkosivut:

<http://www.suomentietokirjailijat.fi/yhdistys/> (tarkistettu 17.3.2014)

LIITE: KYSELYPOHJA

Kysely: kirjoittajat historiikkien takana

Sivu 1/6

Vastaajan sukupuoli* _

- Mies
- Nainen

Vastaajan ikäryhmä* _

- alle 30
- 31–40
- 41–50
- 51–60
- 61–70
- 71–80
- yli 80

Sivu 2/6

Nykyinen työtilanteesi

Työnkuvasi* _Valitse tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- työelämässä
- osa-aikaisesti työelämässä
- opiskelija
- en ole työelämässä
- kotiäiti/-isä
- eläkkeellä
- Muu:

Jos sinulla on sivutyö, liittyykö se historiikkien kirjoittamiseen?

- kyllä
- ei

Onko historiikkien kirjoittaminen nykyinen päätoiminen työsi tai osa sitä?

- kyllä
- ei

Jos olet työelämässä, kerro mitä ovat päätoimesi ja mahdolliset sivutoimesi

Sivu 3/6

Koulutuksesi

Valitse vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten tähänastista koulutustasi.* _

- peruskoulu
- toinen aste (lukio tai ammattikoulu)
- alempi korkeakoulututkinto
- ylempi korkeakoulututkinto
- lisensiaatin tai tohtorin tutkinto
- Muu:

Kerro lyhyesti, minkä alan/alojen koulutus sinulla on?

Sivu 4/6

Historiikkien julkaiseminen

Tällä sivulla vastaat kysymyksiin kirjoittamistasi historiikkeista.

Olen kirjoittanut/ollut mukana kirjoittamassa...* _

- yhtä historiikkia
- useampia historiikkeja

Kuinka monessa olet ollut kirjoittajana, mikäli valitsit "useampia historiikkeja"?

Mitä aiheita olet historiikkeissasi käsitellyt?* _Kerro omin sanoin, mistä aiheista olet historiikin/historiikkeja kirjoittanut. Oliko kyseessä esimerkiksi alueen, urheiluseuran tai suvun historiikki? Jos teoksia on useita, voit esimerkiksi numeroida ne ilmestymisjärjestyksessä.

Kuinka pitkä aika on kulunut edellisen historiikin kirjoittamisesta?* _

- yksi vuosi tai alle
- viisi vuotta tai alle
- kymmenen vuotta tai alle
- enemmän kuin kymmenen vuotta

Oletko julkaissut jotain muuta kuin historiikkeja?* _

- kyllä
- ei

Jos olet julkaissut, mitä nämä muut julkaisut ovat? Teoksia ei ole pakko nimetä, mutta voit kuvailla niitä yleisesti, esim. "keittokirja", "kolumneja sanomalehdessä" jne.

Kuinka itse määrittelisit käsitteen historiikki? Millainen teos on historiikki?* _

Sivu 5/6

Kirjoittaminen ja tekijyys

Mikä tai mitkä seuraavista vaihtoehdoista kuvaavat parhaiten sinua historiikinkirjoittajana?* _

- harrastajakirjoittaja
- tieteenharjoittaja
- tietokirjailija

- kaunokirjailija
- historianharrastaja
- tutkija
- kirjailija
- kirjoittaja
- Muu:

Kuulutko johonkin kirjailijaliittoon?

- kyllä
- en

Jos kuulut, niin mihin?

Valitse väittämistä ne, jotka kuvaavat parhaiten omia ajatuksiasi historiikkien kirjoittamisesta.*_

- Kirjoitan mieluummin jotain muuta kuin historiikkeja.
- Kirjoittamisessa minulle ei ole tärkeintä palkkio.
- Olen kirjoittanut historiikkeja, koska niiden aiheet ovat olleet minulle tärkeitä tai läheisiä.
- Kirjoitan historiikkeja ensisijaisesti saadakseni niistä palkkion.
- Kirjoittaminen itsessään on minulle ensisijaisen tärkeää.

Valitse kolme sinulle tärkeintä arvoa historiikin kirjoittamisen prosessissa.*_

- historiallinen todistettavuus
- lukijaa miellyttävä teksti
- informatiivisuus
- tekstiä tukeva kuvallinen aineisto
- tarinallisuus
- oman kirjoittajaäänesi "kuuluminen" tekstissä
- aikalaistarinat ja muut inhimilliset lähteet tekstin pohjana
- asiakirjalähteet tekstin pohjana
- oman tiedon ja kokemuksen hyödyntäminen (aiheen tuntemus)
- useiden eri näkökulmien esittäminen
- totuudellisuuden tavoittelemineen, myös ikävien asioiden kertominen
- Muu:

Perustele valintasi edellisessä listauksessa.*_Huomaathan, että vastaustila jatkuu, vaikka ruutu näyttää tulevan täyteen.

Kuka tai ketkä ovat kirjoittamiesi historiikkien tekijöitä?*_

- Sinä
- Sinä ja muut kirjoittajat
- Sinä ja tiedonlähteenä toimineet ihmiset
- Ennenmin tiedonlähteet kuin sinä
- Sinä sekä yhteistyökumppanit (esim. tilaaja, kustantaja, julkaisija jne.)
- Vain yhteistyökumppanit
- Ensisijaisesti sinä, mutta myös muut teoksen julkaisemiseen osallistuneet henkilöt
- Sinä ja kaikki muut projektiin osallistuneet yhtä lailla
- Muu:

Kerro omin sanoin, mistä syistä olet kirjoittanut tai kirjoitat edelleenkin historiikkeja.* _Mitä kirjoittaminen antaa sinulle? Onko se tulonlähde? Oletko tullut tempaistuksi alalle aivan sattumalta vai tietoisesti hakeutunut kirjoittamisen pariin? Tiivistettynä siis: miksi kirjoitat historiikkeja? Entä muita tekstejä? Huomaa, että vastaustila jatkuu, vaikka ruutu näyttää päättyvän.

Valitse sinua parhaiten kuvaava vaihtoehto.* _

- Olen ammattimainen kirjoittaja/kirjailija ja minulta voi tilata historiikkeja maksua vastaan.
- Olen harrastajakirjoittaja ja olen ottanut vastaan historiikkitalaustöitä.
- Kirjoittaminen ei ole työni eikä harrastukseni, mutta olen kirjoittanut historiikkeja.
- Muu:

Oletko kirjoittanut historiikkeja aiheista, jotka eivät ole olleet sinulle ennestään tuttuja tai henkilökohtaisesti läheisiä?* _

- kyllä
- en

Miten vieraasta tai tutusta aiheesta kirjoittaminen vaikuttaa työskentelyysi? Näkökö aiheen vieraus tai tutuus lopputuloksessa eli valmiissa historiikissa? Jos näkyy, miten?

Muita huomioita tai kyselyyn liittyviä kommentteja.